

**T.C.
SIVAS CUMHURİYET ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI**

**ERGENLERDE DUYGUSAL ÖZERKLİK, EYLEMLİLİK VE ARKADAŞA
BAĞLANMA ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Adem YAZICI

Yüksek Lisans Tezi

**Tez Danışmanı
Dr. Öğr. Üyesi Hülya ERCAN**

Sivas - 2019

**ERGENLERDE DUYGUSAL ÖZERKLİK, EYLEMLİLİK VE ARKADAŞA
BAĞLANMA ARASINDAKİ İLİŞKİNİN İNCELENMESİ**

Adem YAZICI

**Sivas Cumhuriyet Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü**

**Lisanüstü Eğitim, Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin Eğitim Bilimleri Ana Bilim
Dalı İçin Öngördüğü**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Olarak Hazırlanmıştır.**

Dr. Öğr. Üyesi Hülya ERCAN

**Sivas
Mart 2019**

KABUL VE ONAY

Adem YAZICI'nın hazırlamış olduğu "Ergenlerde Duygusal Özerklik ,Eylemlilik ve Arkadaşa Bağlanma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi" başlıklı bu çalışma, 21.03.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından, " Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı"nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Dr.Öğr.Üyesi Şirin BOZKURT (Jüri Başkanı)

Dr.Öğr.Üyesi Hülya ERCAN (Danışman)

Doç.Dr.Celal Teyyar UĞURLU (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../

Doç.Dr.Hakan KOÇ

Enstitü Müdürü

ETİK SÖZÜ

Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, TEZ Yazım Kılavuzu (Yönerge)'nda belirlenen kurallara uygun olarak Dr. Öğr. Üyesi Hülya ERCAN danışmanlığında hazırladığım “Ergenlerde Duygusal Özerklik, Eylemlilik ve Arkadaşa Bağlanma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında;

- ✓ Bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- ✓ Görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- ✓ Başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda ilgili eserlere, bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu ve atıfta bulunduğum eserlerin tümünü kaynak olarak gösterdiğimi,
- ✓ Bütün bilgilerin doğru ve tam olduğunu, kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- ✓ Tezin herhangi bir bölümünü, Cumhuriyet Üniversitesi veya bir başka üniversitede, bir başka tez çalışması olarak sunmadığımı; beyan ederim.

29/03/2019

Adem YAZICI

ÖNSÖZ

Gelişim ömür boyu devam eden bir süreçtir. Bu sürecin etkili devam etmesi kişisel istek ve çabalara da bağlıdır. Gelişirken değişmek, öğrenmek, merak etmek, heyecanlanmak vb. düşünsel ve duygusal değişimler insan adı verilen organizmanın hücrelerine işlemiş bir tohumdur. Bu tohumu bilgiyle sulamak bilime verilebilecek en güzel hediyelerden biridir.

Bu çalışmanın öncüsü olan, her anımda yanımda bulunan, başka şehirden desteğini her an sunan, varlığıyla motivasyonumu artıran, bütün dönütlerinde samimiyet ve sempatikliğini koruyan çok değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Hülya ERCAN'a sonsuz teşekkür ederim.

Tezimin ölçeklerinin uygulanma iznini veren Sivas İl Milli Eğitim Müdürlüğüne, ölçekleri uyguladığım liselerde görev yapan psikolojik danışman arkadaşlarıma, yabancı dil noktasında destek veren arkadaşım Şadi ŞİMSEK'e ve görev yaptığım okullarda bana çok şey kazandıran sevgili öğrencilerime teşekkür ederim.

Bu çalışma süresince manevi desteğini esirgemeyen eşim Serap YÜCEL YAZICI'ya; zamanlarını aldığım yaşam kaynaklarım oğlum Yağız Eymen'e ve kızım Fatma Yaren'e teşekkür ediyorum, sizleri çok seviyorum.

Üzerimde çok emeği bulunan rahmetli anneme ve babama ithaf ediyorum.

Adem YAZICI

ÖZET

YAZICI Adem. Ergenlerde Duygusal Özerklik, Eylemlilik ve Arkadaşa Bağlanma Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Sivas, 2019.

Ergenlik, gelişimin farklı alanlarında çeşitli değişikliklerin yaşandığı bir dönemdir. Psikososyal özelliklerdeki değişiklikler, ergen gelişiminin önemli bir yönünü oluşturur. Bu nedenle araştırmada ergenlerde duygusal özerklik, eylemlilik ve arkadaşla bağlanma stillerinin demografik değişkenler ışığında incelenmesi amaçlanmıştır. Bu genel amaç doğrultusunda ergenlerde duygusal özerklik, eylemlilik ve arkadaşla bağlanma stilleri cinsiyet, yaş ve okul türü değişkenlerine göre karşılaştırılmış, ayrıca bu üç değişkenin birbirleri ile ilişkileri incelenmiştir.

Çalışma, ilişkisel tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın çalışma grubu 2014- 2015 eğitim öğretim yılında Sivas ilinde öğrenim görmekte olan lise öğrencilerinden oluşmaktadır. Araştırmada amaçlı örnekleme tekniği kullanılmış; öğrencilerin liselere geçiş sınavlarına göre yerleştirildikleri okul türleri dikkate alınmıştır. Veriler, dört farklı liseye devam eden 291'i kız (%52.2), 267'si erkek (%47.8) 558 öğrenciden toplanmıştır. Katılımcıların yaşları 14 ile 19 arasında değişmektedir. Verilerin toplanmasında Kişisel Bilgi Formu, Duygusal Özerklik Ölçeği, Çok Yönlü Eylemli Kişilik Ölçeği ve Ergenler İçin Arkadaşa Bağlanma Ölçeği kullanılmıştır. Verilerin analizinde SPSS 17.00 paket programı kullanılmıştır. Veri seti normallik varsayımını karşıladığından araştırma sorularını yanıtlamak için Korelasyon, Varyans Analizi (ANOVA) ve İlişkisiz Örneklemeler için T-Testi istatistikleri kullanılmıştır.

Analizlerde ilk olarak değişkenlerin her birinin alt boyutları cinsiyete göre karşılaştırılmıştır. Sonuçlar duygusal özerkliğin ebeveyni idealleştirmeme alt boyutunun, eylemliliğin öz saygı, yaşam amacı, iç denetim odağı ve öz yeterlilik alt boyutlarının ve bağlanmanın güvenli ve kaçınan bağlanma boyutlarının cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. İkinci olarak değişkenlerin her birinin alt boyutları okul türlerine göre karşılaştırılmıştır. Bulgular duygusal özerkliğin sadece ebeveyni idealleştirmeme alt boyutunda okul türlerine göre anlamlı bir farklılık olduğunu göstermiştir. Eylemliliğin yaşam amacı, iç denetim odağı ve öz yeterlilik alt boyutlarında da okul türlerine göre anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Yine arkadaşla bağlanmanın güvenli ve kaçınan bağlanma boyutları da okul türlerine göre

farklılaşmaktadır. Üçüncü olarak değişkenlerin her birinin alt boyutları ile yaş değişkeni arasındaki korelasyon değerlerine bakılmıştır. Bulgular sadece eylemlilik alt boyutlarından öz yeterlilik ile yaş arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermiştir. Dördüncü olarak değişkenlerin her birinin alt boyutları ile diğer değişkenlerin alt boyutları arasındaki korelasyon değerleri hesaplanmıştır. Analiz sonuçları, duygusal özerkliğin ebeveyni idealleştirmeme ve ebeveynden bağımsızlık alt boyutları ile eylemliliğin yaşam amacı, iç denetim odağı, öz yeterlilik ve bağlanmanın kaçınan bağlanma alt boyutları arasında anlamlı ilişkiler olduğunu ortaya koymuştur. Duygusal özerkliğin bir diğer alt boyutu olan bireyleşme ile eylemliliğin yaşam amacı ve bağlanmanın kaygılı-korkulu bağlanma alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Bunların yanında eylemliliğin öz saygı ve yaşam amacı alt boyutları ile bağlanmanın güvenli bağlanma, eylemliliğin öz yeterlilik alt boyutu ile bağlanmanın kaçınan bağlanma alt boyutu arasında ilişki olduğu görülmüştür. Sonuç olarak ergen gelişiminin önemli yönlerini oluşturan duygusal özerklik, eylemlilik ve arkadaşla bağlanma değişkenleri hem demografik değişkenlerle hem birbirleri ile ilişkili görünmektedir. Bu durumda bulguların, gelişimin farklı yönlerinin bir arada değerlendirilmesi gerektiği yönündeki görüşü desteklediği söylenebilir. Bundan sonraki araştırmalarda farklı örneklemelerden veri toplanması ve özellikle boylamsal çalışmaların tercih edilmesi konuya ilişkin bilgi birikimine önemli katkılar sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ergenlik, duygusal özerklik, eylemlilik, arkadaşla bağlanma

ABSTRACT

YAZICI Adem. The Study of Relation Between Emotional Autonomy, Agency and Friendship Attachment in Adolescence. Master Thesis, Sivas, 2019.

Adolescence is a period when various changes take place in different stages of development. The changes in psychosocial features make up a main aspect of adolescent development. Therefore, it is aimed to study the styles of emotional autonomy, agency and friendship attachment in adolescence by considering demographic factors. For this general purpose, the styles of emotional autonomy, agency and friendship attachment in adolescence have been contrasted according to gender, age and type of school factors. Also the correlation of these three factors with each other has been studied.

The study has been carried out in relational scanning model. Students who studied in Sivas during the academic year 2014 - 2015 compose the study group. In the research the purposeful sampling technique was used; the school types were taken into consideration according to the exams held for students' studying at high schools. Data was collected from 558 students, 291 girls (%52.2) and 267 boys (%47.8), attending four different high schools. The participants' ages (in this case students) range from 14 to 19. Personal Information Form, Emotional Autonomy Scale, Multi-Measure Agentic Personality Scale Short Form and Adolescent Friendship Attachment Scale were used to collect the data. SPSS 17.00 package program was used to analyse the data. Correlation, analysis of variance (ANOVA), T test statistics for unrelated samples were used to answer research questions because they meet data set normality assumption.

First of all sub dimensions of each variable were contrasted from gender point of view in the analyses. Research results revealed that sub dimension of emotional autonomy parental deidealization, the self esteem of agency, the purpose of life, internal locus of control, sub dimension of self-efficacy, secure attachment, dimensions of avoidant attachment differ in gender significantly. Secondly, subdimensions of each variable was compared from school type point of view. Findings showed that there was an important difference in only sub dimension of parental deidealization of emotional autonomy according to school types. Also, an important difference in sub dimensions of lifestyle, internal locus of control, and self-efficacy of agency according to school types was noticed. Dimensions of friendship attachment of secure attachment and avoidant

attachment are also different according to school types. Thirdly, the correlation between sub dimensions of each variable and age variable were examined. Findings revealed that there was a significant relation only between self-efficacy and age in sub dimension of agency. Fourthly, the correlation values between sub dimensions of each variables and sub dimensions of other variables were calculated. The findings of the analyse revealed that there were significant connections between parental deidealization of emotional autonomy, the sub dimensions of nondependency on parents and life purpose of agency internal locus of control, self-efficacy, sub dimensions of the attachment of avoidant attachment. A significant relation was found between individuation which is another sub dimension of emotional autonomy and life purpose agency and sub dimensions of attachment of anxious- apprehensive attachment. In addition to this, a connection was found between sub dimensions of the self-esteem with life purpose of agency and attachment of secure attachment, self-efficacy of agency with the sub dimensions of attachment of avoidant attachment. In conclusion, emotional autonomy, agency and friendship attachment variables, which make up of significant aspects of adolescent development are connected with both demographic variables and each other. That's why, it can be said that findings support the view that different aspects of development must be assessed together. In the next studies, collecting data from different sampling and preferably longitudinal studies particularly contribute to the knowledge concerning to the subject.

Key words: Adolescence, emotional autonomy, agency, friendship attachment

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY SAYFASI	i
ETİK SÖZÜ	iii
ÖNSÖZ	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vii
İÇİNDEKİLER	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	xii
TABLOLAR DİZİNİ	xiii
KISALTMALAR DİZİNİ	xiv
BÖLÜM I	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2. Araştırmanın Amacı	3
1.3. Araştırmanın Önemi	4
1.4. Sınırlılıklar	6
1.5. Varsayımlar	6
1.6. Tanımlar	6
BÖLÜM II	9
KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	9
2.1. Özerklik.....	9
2.1.1. Davranışsal Özerklik.....	11
2.1.2. Değer Özerkliği.....	12
2.1.3. Duygusal Özerklik	13
2.1.4. Özerklik Gelişimi ile İlgili Kuramsal Yaklaşımlar	15
2.1.4.1. Organizmik Yaklaşım	15
2.1.4.2. Kendi Davranışlarını Yönetmeyi Vurgulayan Yaklaşımlar	17
2.1.4.3. Sosyal İlişkileri Vurgulayan Yaklaşımlar	18
2.1.5. Duygusal Özerklik İle İlgili Araştırmalar	19
2.1.5.1. Duyusal Özerklik İle İlgili Dünyada Yapılan Araştırmalar.....	19
2.1.5.2. Duygusal Özerklik İle İlgili Türkiye’de Yapılan Araştırmalar..	21
2.2. Eylemlilik (Çok Yönlü-Eylemli Kişilik).....	24

2.2.1. Kuramsal Olarak Eylemlilik	25
2.2.2. İnsan Eylemliliği (Human Agency)	26
2.2.3. Kişisel Eylemlilik (Personal Agency).....	28
2.2.4. Eylemlilik ile İlgili Yapılan Araştırmalar	33
2.2.4.1. Eylemlilik İle İlgili Dünyada Yapılan Araştırmalar.....	33
2.2.4.2. Eylemlilik İle İlgili Türkiye’de Yapılan Araştırmalar	34
2.3. Bağlanma.....	35
2.3.1. Bağlanma Kuramı	37
2.3.2. Ergenlik Döneminde Bağlanma	40
2.3.3. Arkadaşa Bağlanma ile İlgili Yapılan Araştırmalar.....	43
2.3.3.1. Arkadaşa Bağlanma İle İlgili Dünyada Yapılan Araştırmalar ...	43
2.3.3.2. Arkadaşa Bağlanma ile İlgili Türkiye'de Yapılan Araştırmalar.	45
BÖLÜM III.....	49
YÖNTEM	49
3.1. Araştırmanın Modeli	49
3.2. Çalışma Grubu	49
3.3. Veri Toplama Araçları	50
3.3.1. Kişisel Bilgi Formu.....	50
3.3.2. Duygusal Özerklik Ölçeği.....	50
3.3.3. Eylemlilik Ölçeği	52
3.4. Verilerin Toplanması	55
3.5. Verilerin Analizi.....	55
BÖLÜM IV	60
BULGULAR.....	60
BÖLÜM V	68
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	68
5.1. Duygusal Özerklik, Eylemlilik ve Arkadaşa Bağlanma Alt Boyutlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırma Sonuçları.....	68
5.2. Duygusal Özerklik, Eylemlilik ve Arkadaşa Bağlanma Alt Boyutlarının Okul Türüne Göre Karşılaştırma Sonuçları	72
5.3. Duygusal Özerklik, Eylemlilik ve Arkadaşa Bağlanma Alt Boyutlarının Yaşa Göre Karşılaştırma Sonuçları.....	76

5.4. Duygusal Özerklik, Eylemlilik ve Arkadaşa Bağlanma Alt Boyutlarının Birbiri ile İlişkisi.....	78
5.5. Öneriler	79
KAYNAKÇA	82
EKLER	95
Ek 1: Kişisel Bilgi Formu	95
Ek 2: Duygusal Özerklik Ölçeği	96
Ek 3: Çok Yönlü-Eylemli Kişilik Ölçeği	97
Ek 4: Ergenler İçin Arkadaşa Bağlanma Ölçeği	98
Ek 5: Araştırma İzni Onay Yazısı	99
Ek 6: Duygusal Özerklik Ölçeği ve Eylemlilik Ölçeği Kullanım İzinleri	100
ÖZGEÇMİŞ	101

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Duygusal Özerklik Histogram Grafiği	56
Şekil 2. Eylemlilik Histogram Grafiği.....	57
Şekil 3. Arkadaşa Bağlanma Histogram Grafiği	57
Şekil 4. Duygusal Özerklik Normal Q-Q Grafiği.....	58
Şekil 5. Eylemlilik Normal Q-Q Grafiği	58
Şekil 6. Arkadaşa Bağlanma Normal Q-Q Grafiği.....	59

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1: Demografik özellikler.....	50
Tablo 2: Ölçeklerin alt boyutlarına ilişkin ortalama, standart sapma, alınabilecek minimum puan ve maksimum puan değerleri	60
Tablo 3: Duygusal özerklik, eylemlilik ve arkadaşla bağlanma alt boyutu puanlarının cinsiyete göre t-testi sonuçları.....	61
Tablo 4: Varyansların homojenliği	62
Tablo 5: Duygusal özerklik, eylemlilik ve arkadaşla bağlanma stillerinin okul türüne göre varyans analizi sonuçları	63
Tablo 6: Okul türünün ergenlerde duygusal özerklik, eylemlilik ve arkadaşla bağlanma alt boyutlarına göre scheffe testi sonuçları.....	64
Tablo 7: Yaş, duygusal özerklik alt boyutları, eylemlilik alt boyutları ve arkadaşla bağlanma alt boyutlarının birbiri ile ilişkisi	66

KISALTMALAR DİZİNİ

- MEB** :Milli Eğitim Bakanlığı
WHO :Dünya Sağlık Örgütü
ÇEKÖ :Çok-Yönlü Eylemli Kişilik Ölçeği
EİABÖ :Ergenler İçin Arkadaşa Bağlanma Ölçeği
SED :Sosyo-Ekonomik Düzey
Diğer. :Diğerleri.

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde, araştırmanın problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, sınırlılıklar, varsayımlar ve tanımlar ele alınmıştır.

1.1. Problem Durumu

İnsanlar sürekli değişir ve gelişirler. Ergenlik dönemi bu değişimlerin yoğun olarak yaşandığı gelişim aşamalarından biridir. Bu dönemdeki bireyler biyolojik, bilişsel, duygusal ve sosyal pek çok değişiklik yaşarlar (Steinberg, 2007). Yaşanan değişikliklere, başarılması gereken bazı gelişim görevleri eşlik eder. Ergenlik dönemi eğitsel, mesleki ve kişisel çok sayıda kararın alınması gereken bir dönemdir ve bunu başarabilmenin yolu, özerk bir birey haline gelmekten geçer. Gelişim sürecinde bireyin her adımı bireyi bağımsızlığa yaklaştırır; bununla birlikte bireyi bağımsızlığına yaklaştıran belki de en büyük adım, ergenlikte atılır.

Ergenlik dönemi, özerklik gelişimi için kritik bir aşama olarak görülebilir. Dönem boyunca özerklik gelişiminin daha yakından anlaşılması, ergenlerin değişen dünyaya hazırlanmaları ve uyum sağlamalarının nasıl desteklenebileceği noktasında katkı sunacaktır. Sağlıklı bir özerklik gelişimi ruh sağlığının korunması, suç işleme, madde kullanımı gibi çeşitli risklerden uzak durulması ve meslek yaşantısında daha üst hedeflere ulaşma bakımından da avantajlı görünmektedir (Özdemir ve Çok, 2011).

Ergenlerinin karşı karşıya kaldıkları durumlar onların özerklik gelişimleriyle yakın ilişki içerisindedir (Haworth ve Conrad, 1995). Günümüz ergenlerinin daha yetkin bir birey olma yolunda mücadele edebilmeleri, akademik, kültürel ve sosyal alanlarda birtakım yeterliliklere sahip olmalarını gerektirmektedir. Özerklik, karar verme, amaç belirleme ve problem çözme gibi yaşam becerilerinin temelini oluşturduğundan (Blos, 1979; Erikson, 1968), gelişim kuramları içinde büyük önem taşıyan kavramlardan biri haline gelmiştir.

Curtis (1992) ergenlik döneminde bağımsızlık çabalarının arttığını ve bu duruma, risk alma olasılıklarının artışının eşlik ettiğini dile getirmektedir. Bununla

birlikte, günümüz ergenlerinin kendileri ve çevreleriyle ilgili önceki kuşaklara göre çok daha fazla sorumlulukla karşı karşıya kaldıkları da açıktır (Steinberg, 1999). Önceki zaman dilimleri ile karşılaştırıldığında kimliği kazanma da daha zorlayıcı olabilmektedir.

Ergenlik, bireylerin rol karmaşası yaşadıkları, özellikle akranları arasında farklı rolleri denedikleri ve nihayetinde kimliklerini şekillendirdikleri bir dönemdir. Kimlik, özellikle gelişim psikolojisinin önemli araştırma konularından biridir. Kimlik biçimlenmesinde -son zamanlara kadar çok öne çıkmasa da- etkili olan öğelerden birinin eylemlilik (agency) olduğu söylenebilir. Erikson (1968), sanayileşmiş toplumlarda tutarlı bir kimlik biçimlenmesi sürecinde, eylemlilik, kendini yönlendirme ve özgür seçimin önemli olduğunu dile getirmiştir. Kimlik biçimlenmesinin sağlıklı olabilmesi için, bireylerin bağımsız bir şekilde çeşitli yaşantıları deneyimlemeleri ve kendi başlarına davranabilmesi gerekmektedir. Bakan'a göre (1973), eylemlilik bireyin kendi başına davranabilmesini ifade eden üst bir kavramdır ve beraberlik (communion) eylemliliğin karşı kutbunda yer alır (Akt., Kağıtçıbaşı, 1993).

Toplumsal değişimlerle birlikte, bireyler, ebeveynlerinden ayrışma, farklı bir birey olarak topluma katılma ve uyum sağlama noktalarında bazı sorunlar yaşayabilmektedirler. Bireyler hem aile ve arkadaş grupları içerisinde hayatlarına devam etmek hem bireyleşme konusunda karşılaşılabilecekleri problemlerle baş etmek durumundadırlar (Crow ve Graham, 1973). Bir bakıma, bebekliğin başlarındaki bağımlılık ihtiyacını ergenlik döneminde yeniden yaşayan bireyler, bağımlı olma ile bağımsız olma isteği arasında kalırlar (Erikson, 1963). Ebeveynlerinden ayrışmayı isterler fakat onlarla olan bağları zarar görsün istemezler. Böyle bir aşamada kimliğin biçimlenmesinde özellikle akran ilişkilerinin öne çıkması beklendiktir. Akranlar, bireylerin farklı rolleri denemelerine olanak sağlayan bir bağlamı oluşturduklarından ergenlerde kimlik gelişimi için büyük önem taşır.

Ergenler ebeveynlerinden özellikle fiziksel bir uzaklaşma yaşarlarken, akran gruplarına daha çok yaklaşırlar ve uygun bir kimlik şekillendirmek için kendilerine ortam hazırlarlar. Dolayısı ile ergenlerin zamanlarının çoğunu arkadaşları ile geçirmeleri beklendik bir durum olarak değerlendirilebilir. Ergenler, bu süreçte hem kendi ihtiyaçlarına uygun gruplar oluşturma hem gruplar içerisinde yer edinmeye dönük eylemlerde bulunurlar. Arkadaş grupları kendilerine benzer olanlar aracılığı ile kimliği

şekillendirme, duygu ve düşünceleri paylaşma, ilgi ve değerleri ailenin ötesine genişletme olanağı sağlar (Steinberg, 2007).

Akranlar ergenlere, bireyselleşebilmeleri ve toplumun bağımsız bir bireyi haline gelmeleri sürecinde önemli katkılar sunar. Arkadaş grupları, ait olma ve bağlılık duygusu sağlayarak, kendine güven ve benlik saygısı gelişimi noktasında ergen üzerinde etkili olurken sosyal destek sağlayarak stres yaratan durumların etkisini azaltır (Dornbusch, 1989). Ergenler için arkadaşlık ilişkileri, ergenin kişilik gelişiminde, olgunlaşmasında ve toplumsallaşmasında, cinsel kimlik kazanımında, gruba aidiyet duygusunun oluşmasında, paylaşma ve sorumluluk alma duygularının kazanılmasında büyük önem taşır (Dinçer, 2008).

Bu üç gelişim alanı yani özerklik, eylemlilik ve arkadaş ilişkileri ergenlik döneminin önemli psikososyal gelişim özellikleri arasında yer alır. Alan yazına bakıldığında özerklik konusunda önemli bir araştırma birikimi olduğu görülmektedir. Arkadaş ilişkileri de dikkati çeken çalışma konularından biri olmakla birlikte, ergen arkadaşlık ilişkilerini bağlanma stilleri çerçevesinde ele alan araştırma sayısı sınırlıdır. Eylemlilik ise çok az sayıda araştırmaya konu olmuştur. Bununla birlikte üç değişkeni birlikte ele alan herhangi bir araştırmaya rastlanmamıştır. Bu nedenle araştırma konusu “ergenlerde duygusal özerklik, eylemlilik ve arkadaş bağlanma arasındaki ilişkinin incelenmesi” olarak belirlenmiştir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı ergenlerde duygusal özerklik, eylemlilik ve arkadaş bağlanma stillerini demografik değişkenler ışığında incelemektir. Bu genel amaç doğrultusunda aşağıdaki soruların yanıtları aranmaktadır:

1. Duygusal özerklik, eylemlilik ve arkadaş bağlanma alt boyutları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?
2. Duygusal özerklik, eylemlilik ve arkadaş bağlanma alt boyutları okul türlerine göre farklılaşmakta mıdır?
3. Duygusal özerklik, eylemlilik ve arkadaş bağlanma alt boyutları yaş ile ilişkili midir?
4. Duygusal özerklik, eylemlilik ve arkadaş bağlanma alt boyutları birbirleri ile ilişkili midir?

1.3. Araştırmanın Önemi

İnsanlar hayatları boyunca değişir ve gelişirler. Bu değişimlerin yoğun bir şekilde meydana geldiği aşamalardan biri de ergenlik dönemidir. Ergenlik döneminde bireyler değerlerinde, duygularında ve davranışlarında özellikle ailelerinden, akranlarından ve çevrelerindeki diğer insanlardan giderek daha çok bağımsızlaşmaya başlarlar. Bu bağımsızlaşma, özerklik olarak adlandırılır (Steinberg, 2007).

Bağımsızlaşma kimlik gelişimi için önemlidir ve Erikson'a (1968) göre tutarlı ve sürekli bir kimlik duygusunun şekillenmesi, eylemlilikten etkilenir. Bu bakımdan kimlik gelişim sürecinde eylemliliğin önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Eylemlilik, kişinin yaşamının yönüne ilişkin sorumluluklar ve kararlar alması şeklinde tanımlanabilir (Atak, 2011). Ergenler, ailelerinden uzaklaşıp akran gruplarıyla daha fazla birlikte olmaya başlar, gündelik tercihlerini akranlarıyla daha çok paylaşır ve ailelerin müdahalesine tepkide bulunurlar.

Ergenlik döneminde duygusal özerkliğin gelişimi, bireye yetişkin olma sürecinde önemli bir ivme kazandırır. Bir birey olarak bağımsız olma ihtiyacı bu dönemde öne çıkmaya başlar. Duygusal özerklik düzeyinde sahip olunan yeterlilikler, çevre ile ilişkilerde ergene daha olumlu ve olgun bir izlenim edinme olanağı sunar. Bu durumu fark eden ergen, duygusal özerklik düzeyini geliştirme noktasında daha çok güdülenecektir. Bireyin "ben" olarak kendini deneyimleyebileceği ortamlarda, kendisini doğru ifade edebilme ve olumlu davranma gücünün gelişimi, duygusal özerklikten kaynak alacaktır.

Günün uzun saatlerini okulda geçiren ergenler, burada hem arkadaşlarıyla hem öğretmenleriyle iletişim içerisindedirler. Duygusal özerkliğin desteklendiği ortamlarda bulunmak bağımsızlık, bireyleşme ve doğru idealler belirleme aracılığı ile ergenlerin akademik performanslarına, okula bağlılıklarına, hedef yönelimlerine ve sosyal becerilerine katkı sağlayacaktır. Yetişkin olma yolunda ilerleyen ergenin duygusal özerklik düzeyinin belirlenmesi, onun düşünce, davranış ve duygularında ne derece bağımsız olduğunu görmeye yardımcı olacaktır (Erçevik, 2014).

Ergenlik döneminde hem ebeveyne hem akrana bağlanma, bireylerin psikososyal uyumlarıyla yakından ilişkilidir. Ergen, bir taraftan dış dünyaya yönelirken, yakın arkadaşlıklar, romantik ilişkiler geliştirirken ve daha çok bağımsızlaşırken; diğer

tarafından ailenin desteğine gereksinim duymaya devam etmektedir. Bu dönemde, arkadaşlarla kurulan ilişkilerin önem kazanması bir takım değişimleri beraberinde getirmektedir. Ergenler, ailelerinden uzaklaşarak akran gruplarına yakınlaşmakta ve uygun bir kimlik duygusu oluşturmalarına hizmet edecek koşullar inşa etmeye çalışmaktadırlar (Doğan, Karaman, Çoban ve Çok, 2012). Ergenlikte aile ile geçirilen zaman azalmaktadır. Ancak ergenlerin ebeveynlerine güvenli şekilde bağlanmış olmaları, özellikle sağlıklı bir kimlik ve benlik gelişiminde onlar için önemli bir dayanak olmaya devam etmektedir (Allen ve Land, 1999).

Çocukluk döneminden ergenlik dönemine ilerledikçe arkadaşlık ilişkileri, bireylerin kendilerini açmaları ve duygusal destek sunmaları için önemli bir bağlam oluşturur (Buhrmester, 1990; Buhrmester ve Furman, 1987). Çocukluk dönemindeki arkadaş ilişkilerinde öne çıkan özellikler çoğunlukla paylaşma, oynama, eğlenme ve yardım etmedir. Oysa ergenlikle birlikte, akranlarla geçirilen süre giderek artar ve ilişkilerin niteliği çocukluk dönemi ilişkilerinden farklılaşmaya, daha yakın hale gelmeye başlar. Ergenlikte çocukluktan farklı olarak ilişkiyi başlatma, kendini açma, çatışma çözme ve duygusal destek sağlama gibi daha çok kişilerarası yeterliliğe gereksinim duyulmaktadır. Bu yeterlikleri sınırlı olan ergenler arkadaş ilişkileri kurmakta ve sürdürmekte zorluk çekecek; yüzeysel ilişkilerle yetinmek durumunda kalacaklardır. Bu da onların uyum problemleri yaşamasına yol açabilecektir (Buhrmester, 1990). Oysa yeterlilikleri yüksek olanlar etkili ilişkiler kurabilecekler ve gelişimleri için ihtiyaç duydukları akran desteğine sahip olabileceklerdir.

Daha önce de ifade edildiği gibi, bu çalışmada ergenlerde duygusal özerklik, eylemlilik ve arkadaşına bağlanma stillerinin demografik değişkenler açısından incelenmesi hedeflenmektedir. Bu üç değişkene ilişkin elde edilen bulguların, ergen gelişiminin psikososyal yönlerinin anlaşılmasına katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Bulgular aynı zamanda var olan kuramsal açıklamalara da destek sunabilecektir. Bununla birlikte özellikle eylemlilik konusunun psikoloji alanında çok az sayıda çalışmaya konu olması ve ergenlerde duygusal özerklik, eylemlilik ve arkadaşına bağlanma stillerinin birlikte ele alındığı başka çalışmaya rastlanmaması, çalışmanın bundan sonra yapılacak olan araştırmalara yol göstermesi bakımından önemlidir. Ergenlik döneminde yaşanan değişimlerin ve yansımalarının incelenmesi, ergenlerin anlaşılmasında ve onlara destek sağlanmasında önemli sonuçlar doğurabilir. Elde

edilecek sonuçlar okul rehberlik hizmetlerinde önleyici ve gelişimsel rehberlik çalışmalarında, okul rehberlik programlarının hazırlanmasında psikolojik danışmanlara, eğitimcilere kaynaklık edebilir.

1.4. Sınırlılıklar

Yapılan araştırmada bazı sınırlılıklar bulunmaktadır. Bunlar:

1. Bu araştırmanın çalışma grubu 2015-2016 eğitim-öğretim yılında, Sivas ili merkez ilçede, MEB'e bağlı ortaöğretim kurumlarında eğitimlerine devam eden ortaöğretim öğrencileri ile sınırlıdır.
2. Bu araştırma "Duygusal Özerklik Ölçeği", "Çok Yönlü-Eylemli Kişilik Ölçeği Kısa Formu" ve "Arkadaşa Bağlanma Ölçeği" verileri ile sınırlıdır.
3. Bu araştırmanın yapıldığı dönemde 12. sınıf öğrencilerinin üniversite sınavına hazırlık, işletmelerde beceri eğitimi ve staj amaçlı okullarda bulunmamlarından dolayı bu öğrenciler çalışmaya dahil edilememişlerdir. Bu durum bu araştırma için bir sınırlılıktır.
4. Bu araştırma, ele alınan değişkenlerle sınırlıdır.

1.5. Varsayımlar

Araştırmaya katılan öğrencilerin ölçek sorularını samimi bir şekilde cevapladıkları varsayılmıştır.

1.6. Tanımlar

Özerklik: Ergenlik döneminde ergenin davranışlarında ve duygularında ailesinden, arkadaşlarından uzaklaşması ve bağımsızlaşmasıdır (Steinberg, 2007).

Duygusal Özerklik: Ergenlerin ebeveynlerinden duygusal açıdan daha bağımsız hale gelmeye başlamalarıdır (Steinberg, 2007).

Steinberg ve Silverberg (1986), duygusal özerkliği dört boyutta ele almışlardır:

- *Ebeveyni İdealleştirmeme:* İdealleştirmeme boyutu ebeveynlerinin hata yapabileceğini, ebeveyn ile kendisi arasında görüş farklarının var olabileceğini kabul etmekle ilgilidir.

- *Ebeveyni Bir Birey Olarak Görme*: Bu boyut, ebeveyn rolleri dışında başka rollerinin de olduğunu ifade etmektedir. Ergenlerin, ebeveynlerini ebeveynlik rolleri dışında bir insan olarak görebildikleri kapsamdır.
- *Bağımsızlık*: Bu boyut ebeveyne bağlı olmama durumunu ve ebeveynle kurulan çocuksu bağımlılığın olmadığını dile getirmektedir.
- *Bireyleşme*: Seçim ve eylemler üzerinde sorumluluk almakla ilgilidir. Ergenin kişisel özgürlüğünü ifade eder.

Eylemlilik (Çok Yönlü-Eylemli Kişilik): Eylemlilik kişinin yaşamına ilişkin sorumluluk duygusu, yaşamı için sorumluluk alması, kararlarının kontrolünü sağlama, sorumluluk alma konusundaki inancı, yaşamındaki engellerle baş etmeye, yaşamında ilerlemeye yönelik güvenidir (Atak, Kapçı ve Çok, 2013). Eylemlilik üst bir psikolojik yapıdır ve dört ayrı psikolojik yapının birleşiminden oluşmaktadır (Cote, 1997; Cote ve Levine, 2002; Cote ve Schwartz, 2002; Schwartz, Cote ve Arnett, 2005). Bu dört yapı şunlardır:

- *Öz Saygı (Benlik Saygısı)*: Öz saygı, kişinin kendisiyle ilgili olumlu ve olumsuz tutumlarını ifade eder ve bu tutumların toplamından oluşur (Rosenberg, 1979).
- *Yaşam Amacı*: Bireyin hayatta ve ilişkilerinde daha aktif ve çok yönlü olması için gereksinim duyduğu bakış açısıdır (Cote, 2002).
- *Öz Yeterlilik*: Bireylerin belirli durumların üstesinden gelebilmek için uygun eylemleri ne kadar iyi yapabileceklerine yönelik kişisel yargıları ve kendi yeterliliklerine yönelik kişisel inançlarıdır (Bandura, 1982; 1995).
- *İç Denetim Odağı*: Bireylerin özellikle başarılarının nedenlerini, yaptıkları işteki yetenek ve çabalarına bağlamalarıdır (Rotter, 1966).

Bağlanma: Bağlanma, bireylerin kendileri için önemli olan kişilere yönelik geliştirdikleri güçlü duygusal bağları ifade eder (Bowlby, 1973). Ainsworth, Blehar, Waters ve Walli (1978) yaptıkları çalışmalarla çocukların bağlanma stillerini üçe ayırmışlardır. Bunlar:

- *Güvenli Bağlanma*: Annelerin çocuklarına karşı ilgili ve duyarlı olduğunda ortaya çıkan bağlanma türüdür. Çocuk hem kendine, hem başkalarına güvenir.

- *Kaçınan Bağlanma:* Annelerin çocuklarına karşı yeterince duyarlı olmadığında ortaya çıkan bağlanma türüdür. Çocuk kendine güvenir, ancak başkalarına güvenmez.
- *Kaygılı-kararsız Bağlanma:* Annelerin çocuklarının gereksinimlerine karşı yeterince ilgili olmadığı, tutarsız davranışların görüldüğü durumlarda ortaya çıkan bağlanma türüdür. Çocuk başkalarına güvenir ancak kendine güvenmez.

BÖLÜM II

KURAMSAL BİLGİLER VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde, özerklik, davranışsal özerklik, değer özerkliği, duygusal özerklik, özerklik gelişimi ile ilgili kuramsal yaklaşımlar, duygusal özerklik ile ilgili araştırmalar, eylemlilik, kuramsal olarak eylemlilik, insan eylemliliği, kişisel eylemlilik, eylemlilik ile ilgili araştırmalar, bağlanma, bağlanma kuramı, ergenlik döneminde bağlanma, arkadaşla bağlanma ile ilgili araştırmalar ele alınmıştır.

2.1. Özerklik

Steinberg (2007), ergenlik döneminde bireylerin davranışlarında ve duygularında ailelerinden ve arkadaşlarından uzaklaştığını ifade eder. Bu uzaklaşma ve bağımsızlaşmayı ifade etmek için kullanılan kavram “özerklik”tir. Geleneksel anlamda özerklik, başkalarından ayrışmayı içerir (Kağıtçıbaşı, 1993, 1996). Psikososyal bir gelişim özelliği olarak, kültüre duyarlıdır; aile içinde gelişmeye başlar ve aile ortamı dışında gelişmeye devam eder (Özdemir ve Çok, 2011). Özerklik, gelişimin çok daha erken aşamalarında şekillenmeye başlamakla birlikte, ergenlik döneminde ortaya çıkan bilişsel ve fiziksel değişimler, sosyal ilişkilerin artması, edinilen yeni sorumluluklar ve haklar, özerklik gelişimini hızlandırır (Deniz, Çok ve Duyan, 2013).

Özerklik konusundaki ilk açıklamalar Anna Freud’dan gelir. A. Freud’a (1958) göre özerklik, ergenlik yıllarında ebeveynlerden kopmayı içerir. Çocuk zihnindeki ana baba imgesinde değişiklik yapmak, ana babasının diğer insanlar gibi olumlu ve olumsuz özellikleri bulunan, mükemmellikten uzak bireyler olduğunu kabul etmek, dolayısıyla ana babasına daha objektif yaklaşmak durumundadır. Bunu başaran ergen, ana babasından kopacak ve bağımsız olabilecektir. Erikson (1968) ise aynı gelenekten gelmekle birlikte özerkliği, duygusal bağımsızlık, bireysellik, aileden ayrışma ve diğer sosyal unsurlardan bağımsızlaşma olarak ele alır. A. Freud’la karşılaştırıldığında daha iyimser bir bakış açısına sahip olan Erikson, insan gelişimini sekiz evreye ayırır ve bu evrelerin her birinde çözülmesi gereken bir takım karmaşalardan ve başarılması gereken gelişim görevlerinden söz eder. Bu evreler özerklik açısından incelendiğinde, ilk olarak bebeklik dönemi ile karşılaştırılır. Bebeklik yıllarında başarılması gereken temel

gelişimsel görev güvendir. Güven, çocuğun anneden ayrılma kaygısı ile baş etmesine ve devamındaki evrede başarılması gereken özerklik (özerkliğe karşı kuşku) gelişimine yardım eder. Yaşamın ikinci ve üçüncü yıllarını kapsayan evrede özerklik gereksinimi öne çıkar. Ebeveynler çocuklarını bireysel davranma konusunda teşvik ederlerse çocuklarda özerklik duygusu gelişir. Ardından ergenlik yıllarında bağımsızlık ve özerklik duyguları yeniden davranışlara yansır (Erikson, 1968).

Özerklik gelişimi için hem çocukluk hem ergenlik yılları çok önemli olsa da genç yetişkinlik yıllarına ulaşıldığında bile özerklik gelişiminin tamamlandığını söylemek güçtür. Öyle ki gelişimin çeşitli aşamalarında karşılaşılan çeşitli sorunlar ve üstesinden gelinmesi gereken güçlükler, özerklik konusunu tekrar tekrar gündeme getirir. Bununla birlikte özerklik konusunda çalışan bilim insanları, özellikle ergenlik yılları üzerinde durmaya devam etmektedirler. Ergenlik dönemi için özerkliğin bu kadar çarpıcı olmasında fiziksel değişikliklerin ve cinsel uyarımın tetikleyici etkisi önemli olabilir. Bununla birlikte ergenlik dönemindeki bilişsel değişikliklerin de özerklik gelişimini etkilediği unutulmamalıdır. Göreceli, varsayımsal, eleştirel ve tümdengelimsel düşünme becerileri ergenler için ebeveynler ya da diğer otoriteler tarafından konulmuş kuralların sorgulanmasına olanak sağlar. Ergenlikte özerklik gelişiminin açıklanabilmesi, hem ergenlerin hızla değişen günümüz koşullarına uyum göstermelerini desteklemede hem sonraki yıllarda karşılaşılabilecekleri sorunlarla baş etmede daha donanımlı olmaları noktasında işlevsel görünmektedir. Bununla birlikte, sağlıklı bir özerklik gelişimi, ergenlerin çeşitli risklerden uzak kalmalarında da avantaj sağlayacaktır (Özdemir ve Çok, 2011).

Ergen gelişiminin önemli bir yönü olan özerklik uzun süredir bilim insanlarının ilgisini çekmekle birlikte, araştırmacılar özerkliği farklı boyutlara ayırarak inceleme eğilimindedirler. Örneğin Schwartz (1999), özerkliği kültürel değerler bağlamında ele alır ve muhafazakarlığın (conservatism) karşısına koyar. Ona göre özerkliğin, aralarında kavramsal farklılık olan iki tipi vardır: Entelektüel özerklik ve duygusal özerklik. Entelektüel özerklik fikirler ve düşüncelerle ilgiliyken duygusal özerklik hisler ve duygularla ilgilidir. Entelektüel özerklik, bireylerin bağımsız bir şekilde kendi fikirlerini ve entelektüel yönlerini (merak, açık fikirlilik, yaratıcılık) sürdürmelerinin arzu edilebilirliğine ilişkin kültürel bir vurguyu içerir. Duygusal özerklik ise bağımsız olarak

olumlu bir deneyim (zevk, heyecan verici yaşam, çeşitli yaşam) peşinde koşma arzusunun kültürel olarak vurgulanmasını kapsar.

Özerklik çalışmalarında öne çıkan bir başka isimse Noom'dur. Noom (1999) özerkliği üç boyutta incelemektedir. Bu boyutlar davranışsal özerklik, işlevsel özerklik ve duygusal özerklik şeklinde sıralanabilir. Bu sınıflamada davranışsal özerklik, bireylerin davranışlarını aktif bir biçimde düzenlemeleri ile ilişkili olmakla birlikte, bilişsel bir sürece de göndermede bulunur; çeşitli seçenekler belirlemek, etkin bir şekilde karar vermek ve hedeflere ulaşmak da davranışsal özerkliğin kapsamı içerisindedir. İşlevsel özerklik, bireylerin amaçlarını gerçekleştirmek için çeşitli davranış biçimlerini ortaya koyma yetenekleri ile ilgilidir. Duygusal özerklik ise ergenlerin ebeveynleri ve arkadaşlarından duygusal olarak bağımsızlaşması, uzaklaşması anlamına gelmektedir.

Günümüz araştırmalarına bakıldığında, araştırmacıların özerkliği üç boyutta incelenme eğiliminde oldukları görülmektedir. Bu boyutlar davranışsal özerklik, değer özerkliği ve duygusal özerkliktir (Russell ve Bakken, 2002; Sessa ve Steinberg, 1991; Steinberg ve Silverberg, 1986).

2.1.1. Davranışsal Özerklik

Davranışsal özerklik, karar verme becerisinin gelişimi ile ilgilidir. Ergenlerin bağımsız bir şekilde karar alabilmeleri ve bu kararlara uygun davranışlar sergilemedeki başarıları, davranışsal özerklik göstergelerindedir. Bununla birlikte davranışsal özerklik, gerçekçi ve uygun davranabilmek için gerektiği durumlarda yardım isteme ve işbirliği yapmayı da içerir (Steinberg, 2007).

Ergenlerde davranışsal özerklik söz konusu olduğunda üzerinde durulması gereken temel konulardan biri, ilginin ebeveynlerden akranlara kaymasıdır. Ergenler dönem içerisinde ebeveynlerine karşı daha çok isyankar tutum ve davranış sergileme eğilimindedirler. İsyankarlık, olgunlaşmama ve sağlıklı olmayan gelişim ile ilişkiliyken zaman zaman özerkliğin göstergesi olarak da değerlendirilmektedir. Diğer yandan davranışsal özerkliğin kapsamı çok daha geniştir ve genellikle üç bölüme ayrılarak incelenir (Steinberg ve Silverberg, 1986). Bunlar a) karar verme becerisindeki değişiklikler, b) uymacılık ve başkalarının etkilerine açık hale gelme ve c) kendine güvenme şeklinde sıralanabilir.

Karar verme becerisindeki değişiklikler açısından davranışsal özerklik, davranış ve tutumların düzenlenmesinin yanında eylemlerin sorumluluğunu üstlenmeyi de içermektedir (Hunter ve Youniss, 1982; Thompson, 2006). Ergenlik döneminde bilişsel açıdan ortaya çıkan değişiklikler, bireylerin karar verme ve bağımsız davranabilme becerilerini geliştirmekte (Steinberg, 1999), olayları farklı boyutlardan değerlendirebilmelerini olanaklı hale getirmekte; düşünce ve görüşlerin, başkalarının düşünce ve görüşleri ile karşılaştırılmasına olanak vermektedir. Dolayısıyla davranışsal özerkliğin, bireylerin karar verme becerileri ile başladığı ve kendi kararlarına dayalı olarak eylemlerde bulunmaları ile sona erdiği söylenebilir (Toepfer, 2001).

Davranışsal özerklik, ikinci olarak uymacılık ve başka insanların etkilerine açık hale gelmedeki değişiklikler açısından incelenmektedir. Dönemsel açıdan değerlendirildiğinde ergenlerin özellikle ön ve orta ergenlik dönemlerinde akran etkisine daha açık olduğu söylenebilir (Toepfer, 2001). Bunun en önemli nedenlerinden biri, özerk bir birey olma ile ebeveynlerden duygusal olarak bağımsızlaşma arasında kalan ergenler için akranların güvenli bir dayanak olarak görülmesidir (Steinberg ve Silverberg, 1986).

Son olarak davranışsal özerklik, kendine güven duyma konusunda ortaya çıkan değişiklikler açısından incelenmektedir. Bu yönüyle davranışsal özerklik, bireylerin ne derece özerk olduklarına ilişkin kişisel yargılarını ve kendilerine ne kadar güven duyduklarını içermektedir (Steinberg, 1999).

2.1.2. Değer Özerkliği

Değer özerkliği, ergenlerin ahlaki, siyasi, felsefi ve dini konularda düşünmeleri, yorum yapmaları ve kişisel görüşlerini inşa etmeleri ile ilgilidir. Ergenlikte bilişsel gelişimle birlikte ergenin düşünce yapısındaki değişimlerle anlam kazanan değerler, değer özerkliğinin içeriğini oluşturmaktadır (Steinberg, 2007). Değer özerkliği geç ergenlik döneminde gelişmeye başlamakta ve ahlaki, dini, ideolojik/politik alanlardaki değişiklikleri beraberinde getirmektedir (Steinberg, 1999; Toepfer, 2001). Bu nedenle değer özerkliği genel olarak üç alan göz önünde bulundurularak incelenmektedir. Bunlar ahlaki, siyasi ve dini değer alanlarıdır.

Değer özerkliği alan yazında ilk olarak ahlaki alanda ortaya çıkan değişiklikler kapsamında ele alınmıştır. Ergenlerde ahlaki alanda oluşan değişiklikler, Piaget'in

düşünce içeriği yerine düşüncenin yapısı ve örgütlenmesindeki değişimle ilgilenen bilişsel gelişim kuramı çerçevesinde açıklanmıştır (Steinberg, 1999). Kohlberg, Piaget'nin bilişsel gelişim kuramını temele alarak ortaya koyduğu ahlaki gelişim kuramında üç evre ileri sürer: Gelenek öncesi, geleneksel ve gelenek sonrası. Gelenek öncesi düzeyin ilk aşamasında (ceza ve itaat yönelimi) bireyler ödül almak-cezadan kaçınmak eğilimindedirler; bunun yolu ise otoriteye itaat etmekten geçer. İkinci aşamada birey için önemli olan eşit alışveriştir; ancak eşit alışveriş düşüncesinin altında yatan kendi çıkarlarını gözetmektir. Geleneksel düzeyin ilk aşamasında (iyi oğlan iyi kız) bireyler için başkalarının beklentilerine önem vermek ve onları memnun etmek önemlidir. İkinci aşama (toplumsal yasa ve düzen yönelimi) ise daha geniş bir toplumsal çevreyi dikkate almayı gerektirir. Önemli olan toplumsal uyumdur ve toplumsal uyumu sürdürmek için yasa ve/ya da kurallara uymak gerekir. Gelenek sonrası düzeyin ilk aşaması (toplumsal sözleşme yönelimi) hak, doğruluk ve adalet gibi ahlaki kavramların tartışılmasını, temel insan hak ve özgürlüklerle çatışmadığı sürece çoğunluğun haklarının korunması için yasalara uyulmasını içerir. Son aşamada ise bireyler temel insan hak ve özgürlüklere dayalı olarak kendi ahlaki ilkelerini inşa ederler ve bu ilkeler çerçevesinde eylemlerini bulurlar (Kohlberg ve Hars, 1977).

Siyasi konularla ilgili düşünceler, değer özerkliğinin diğer yönünü oluşturur. Ergenlik döneminde siyasi düşüncenin gelişimi ile ilgili bilinenler, ahlaki gelişim hakkında bilinenlerden daha sınırlıdır. Bununla birlikte mevcut bilgi birikimi, ergenlik döneminde inançların daha soyut, bağımsız ve ilkel olduğu düşüncesiyle tutarlı görünmektedir (Steinberg, 1999).

Ahlaki ve siyasi boyutlarda meydana gelen değişikliklerde olduğu gibi dini inanışlar boyutunda da daha soyut, bağımsız ve ilkel bir yapının var olduğu düşüncesi gündeme gelmektedir (Steinberg, 1999). Bu alanda oluşan değişimle beraber ergenler, ebeveynlerinin öğrettiklerine güvenmek yerine bireysel bir inanç sistemi oluşturabilmekte ve bu inanç sistemi bağlamında değerlendirme yapabilmektedirler (Fowler, 1981).

2.1.3. Duygusal Özerklik

Duygusal özerklik bireyin özellikle ailesi ile ilişkilerinde meydana gelen değişimler temelinde bağımsızlığını ve bireyselleşmesini kapsamaktadır. Bireyler

ergenlik döneminde ebeveynlerinden duygusal açıdan bağımsızlaşmaya başladıklarından duygusal özerklik, ergenlerin ebeveyn ve akranlardan duygusal anlamda bağımsızlaşabilmelerinin duygusal süreci olarak görülmektedir.

Peter Blos (1979) gibi psikanalitik çerçeveden gelen kuramcılar, duygusal özerkliği ayrılma-bireyleşmenin ikincil bir süreci olarak kavramsallaştırır ve özerklik gelişiminin ergenlikteki en önemli psikososyal gelişim görevlerinden biri olduğunu öne sürerler. Steinberg ve Silverberg'e (1986) göre özerkleşme, ergenin ebeveynlerinden hem fiziksel hem duygusal olarak uzaklaştığı (ayrılma) ve ebeveynlerine çok fazla bağımlı olmadan kendi sorumluluklarını üstlenebildiği (bireyleşme) çift yönlü bir sürece işaret eder. İdeal koşullarda bu süreç davranışsal, bilişsel ve duygusal alanda artan bir bağımsızlıkla sonuçlanır.

Ergenlerin duygusal özerklik kazanması, sosyal ilişkilerindeki değişimlere ortam hazırlaması bakımından önemlidir. Çocukluk döneminde duygusal desteğin temel kaynağı ailedir; oysa destek ergenlik döneminde aileden çok arkadaşlardan gelir. Kimlik duygusunun oluşmasıyla birlikte ilerleyen bu süreçte ergen, ana babasıyla olan bağımlı ilişkisinden uzaklaşır ve daha bağımsız, daha olgun ilişkiler kurmaya yönelir (Steinberg, 2007).

Steinberg ve Silverberg (1986) duygusal özerklik gelişiminin ergenlik döneminin başında başlayıp genç yetişkinlik dönemine kadar devam ettiğini ifade etmişlerdir. Onlara göre duygusal özerklik ebeveynleri idealleştirmeme, ebeveyni bir birey olarak görme, bağımsızlık ve bireyleşme olmak üzere dört boyuttan oluşmaktadır.

Ebeveyni idealleştirmeme: Ebeveyni idealleştirmekten vazgeçmek, duygusal özerkliğin ilk gelişen boyutlarından biridir. Ergenlik döneminde edinilen kazanımların bir sonucu olarak bireyler, ebeveynlerine dair çocuksu imgelerden vazgeçmeye başlarlar (Steinberg, 2007). Ebeveyni idealleştirmeme boyutunun duygusal özerklikte gelişen ilk boyut olması, ebeveynlere yönelik çocukluk imgelerinin değiştiğini göstermektedir. İdealleştirmeme boyutu ebeveynlerinin hata yapabileceğini, ebeveyn ile kendisi arasında görüş farklarının olabileceğini kabul etmekle ilgilidir. İdealleştirmeme yaşla birlikte artmaktadır (Çoban, 2013; Levpuscek, 2006; Steinberg ve Silverberg, 1986). Ayrıca kızlar lehine cinsiyet farklılıklarına da rastlanmaktadır (Levpuscek, 2006; Steinberg ve Silverberg, 1986; Tung ve Dhillon, 2006).

Ebeveyni birey olarak görme: Bu boyut, ebeveynlerin, bu rollerinin dışında başka rollerinin de olduğunu ifade etmekte, ergenlerin ebeveynlerini ebeveynlik rolleri dışında bir insan olarak görebilmelerine göndermede bulunmaktadır. Araştırma sonuçları ergenlerde ebeveyni birey olarak görme konusunda dikkate değer bir değişim yaşanmadığını ortaya koymaktadır. Bu durum, söz konusu becerinin yetişkinlik döneminde geliştiğini akla getirmektedir (Steinberg ve Silverberg, 1986). Araştırmalar, ebeveyni birey olarak görmede cinsiyet farkı da bulunmadığına da işaret etmektedir. Bu gerekçelerle, Lamborn ve Steinberg (1993) çalışmalarında duygusal özerkliğin bu boyutunu ölçme araçlarından çıkarmışlardır.

Bireyleşme: Bireyleşme seçim ve eylemler üzerinde sorumluluk almakla ilgilidir (Steinberg, 2007). Ergenin kişisel özgürlüğünü ifade eder ve yaşla beraber gelişen bir özelliktir. Sağlıklı bir bireyleşme sürecinde ergen ailesinden yavaş yavaş ayrılıp bir birey olma yönünde ilerler. Yüksek bireyleşme durumu psikolojik açıdan hem uyuma hem uyumsuzluklara neden olabilir (Steinberg ve Silverberg, 1986). Bireyleşmede kızlar lehine anlamlı farklılıklar görülmektedir (Levpuscek, 2006; McBride-Chang ve Chang, 1998).

Bağımsızlık (Ebeveynden Bağımsızlaşma): Bu boyut ebeveyne bağlı olmama durumu ve ebeveynle kurulan çocuksu bağımlılığın ortadan kalkması ile ilgilidir. Yaşla birlikte artan bağımsızlık (Çoban, 2013; Garber ve Little, 2001; Lamborn ve Steinberg, 1993; Steinberg, 2007; Steinberg ve Silverberg, 1986), ebeveyne olan çocuksu bağlardan vazgeçme durumuna işaret etmektedir. Bu boyut özellikle problem çözmedeki bağımsızlığı vurgulamakta (Chen, 1994); seçim ve eylemlerinin sorumluluğunu taşıyan bireyin ortaya çıkan sorunları da ebeveynlerine ihtiyaç duymadan çözebilmesine işaret etmektedir. Yine araştırmalar, bağımsızlaşmada kızlar lehine anlamlı farklar olduğunu ortaya koymaktadır (Çoban, 2013; Zimmer-Gembeck, Madsen ve Hanisch, 2011).

2.1.4. Özerklik Gelişimi ile İlgili Kuramsal Yaklaşımlar

2.1.4.1. Organizmik Yaklaşım

Özerklik gelişimi ile ilgili ilk önemli görüşler Psikanalitik Yaklaşımın temsilcilerinden olan A. Freud (1958) tarafından dile getirilmiştir. A. Freud, ergenlerin çocuklukta oedipal duyguların yansımaları ile mücadele edebilmek için

ebeveynlerinden uzaklaşma yolunu tercih ettiklerini ileri sürer. Bu bakış açısından özerklik, ergenin aile ilişkilerinden ve aile denetiminden uzaklaşması anlamını taşır. A. Freud, dürtülerin, özellikle de cinsel dürtülerin, ergenlik döneminin başlamasıyla birlikte arttığını ve bu durumun ergenlerde bilişsel ya da davranışsal başkaldırlara neden olduğunu savunur. Ona göre bu durum, ergen ile ailesi arasındaki çatışmaların artmasında önemli bir rol oynar. Ancak aile ile ilişkilerin zayıflaması ergenlerin kendi duygu, düşünce ve davranışlarının sorumluluğunu üstlenebilen özerk bireyler olabilmeleri için gereklidir (Steinberg, 1999).

Psikanalitik kuramın bir diğer temsilcisi Blos (1979), ergenlik dönemi özerklik gelişimini açıklamak için görüşlerini “ikinci bireyleşme” (secondindividuation) kavramı çerçevesinde geliştirir. Birinci bireyleşme (firstindividuation) kavramı, Margaret Mahler tarafından dile getirilmiştir. Birinci bireyleşme ile anlatılmak istenen, çocukta “nesne sürekliliği”nin gelişmesine bağlı olarak kendisinden bağımsız bir dış dünya algısının şekillenmesidir. Dolayısı ile bu dönemin sonunda çocuk kendisi ile annesi arasında bir ayırım yapabilecektir (Akt., Muuss, 1988). Böylelikle çocuk ile anne ve babası arasında farklılaşma süreci başlayacak, annenin fiziksel varlığının somut bir biçimde algılanması, bireyselleşmeye katkıda bulunacak, sürecin sonlarında anneye ait figür içselleştirilecektir. Fakat ikinci bireyselleşme döneminde çocuk içselleştirdiği anne objesinden uzaklaşacak ve/ya da bağımsızlığını kazanacaktır (Blos, 1979).

Yine psikanalitik kuramın temsilcilerinden Carl Gustav Jung’da (1968) doğuştan geldiğini ileri sürdüğü, kişiyi kendini gerçekleştirme ve mükemmelliğe ulaşması yönünde güdüleyen evrensel bir benlik anlayışı ileri sürmüştür. Jung, bilinç ve bilinçaltı öğelerin “benlik” olarak kavramsallaştırılan orta hatta birleştiğini ifade etmiş; benliğin, bireyleşmenin nihai noktası olduğunu belirtmiştir. Jung için bireyleşme, doğal bir süreçtir ve bu süreç fiziksel gelişimle birlikte şekillenir. Bununla birlikte aile ve çevre koşulları gibi bazı etmenler sürecin nasıl işleyeceği noktasında rol oynayabilir.

Erikson psikososyal gelişim kuramında özerklik kavramından 2-3 yaş dönemine denk gelen “özerkliğe karşı kuşku” evresinde bahseder. Erikson için özerklik, çocuğun vücut fonksiyonları, diğer motor ve dil becerilerinin gelişmesiyle, kendisine ilişkin farkındalığının artması anlamına gelmektedir. Çocuk bu dönemde kendi iradesini kullanmaya, kendi davranışları üzerinde kontrol sağlama çalışmaları yapmaya başlar. Erikson kuramında her gelişim döneminin bir sonraki gelişim dönemini etkileyeceğini

ifade etmektedir. Bu bağlamda özerkliğe karşı kuşku döneminde kazanılan öz güven ve irade deneyimi, ergenlik dönemine etki edecektir. Erikson ergenlik dönemini kimlik gelişimi dönemi olarak görür (Kroger, 1996). Ergenlik döneminde yaşanan bedensel ve cinsel değişimler bireylerin kendi bedenleri üzerinde tekrar düşünmelerine neden olduğu için bireyin özerkliğe karşı kuşku döneminde özerkliğini başarılı bir şekilde gerçekleştirmesi kimlik oluşumu sürecinde de bireyin tutarlı bir eğilim göstermesine olanak sağlayacaktır (Deniz, Çok ve Duyan, 2013).

2.1.4.2. Kendi Davranışlarını Yönetmeyi Vurgulayan Yaklaşımlar

Kendi davranışlarını yönetmeyi vurgulayan yaklaşımlar için özerklik gelişimi, içsel süreçlerle ilişkilidir. “Kendini Belirleme Kuramı” ile Bandura’nın (1997) “öz yeterlilik” kavramı, bu ilişkiyi destekleyen yaklaşımlara örnek verilebilir.

Edward L. Deci ve Richard M. Ryan (2000) tarafından ileri sürülen Kendini Belirleme Kuramında benlik ve güdülenme konuları üzerinde durulur ve özerk olma, kişinin eylemlerini kendisinin başlatması ve bunları düzenlenmesi olarak ele alınır. Bu bakış açısına göre özerklik, temel bir ihtiyaçtır ve ancak kişi eylemlerinin kaynağında kendini gördüğü zaman bu ihtiyaç karşılanır.

Deci ve Ryan, bireyleri kendi eylemlerini başlatma yönünde güdüleyen birtakım içsel süreçlerden söz etmekle birlikte, diğer insanlarla ilişkilerin de özerklik gelişiminde rol oynadığını kabul ederler. Onlar, aileden uzaklaşma, bağımsızlaşma, bireyselleşme ve aile ile çatışma durumlarını özerklik gelişimi için gerekli görmezlerken, sosyal ilişkilerin özerklik gelişimi üzerindeki etkisini vurgularlar. Bununla birlikte belirli türden davranışlara zorlanmak, başkalarınca denetlenmek ya da yönlendirilmek, özerkliğin karşısında yer alır (Deci ve Ryan, 2000).

Öz yeterlilik kavramı, son zamanlarda üzerinde sıkça durulan kavramlardan biri haline gelmiştir. Bilişsel ve psikososyal açıdan özerklik, olaylara çok yönlü bakabilmeyi ve sosyal olarak akıl yürütme becerilerini gerektirmektedir. Bandura’nın (1995) öz yeterlilik konusunda amaçlar, istekler ve değerler üzerinde yoğun bir şekilde durulduğu dikkati çekmektedir. Öz yeterlilik algısı, bireylerin olası zorluklarla mücadele edebilmek için gereken eylemleri ne kadar iyi yapabileceklerine yönelik bireysel yargılarından oluşur. Öz yeterlilik algısı çocukluk yıllarında oluşmaya başlar ve hayat

boyu şekillenmeye devam eder. Öz yeterlilik algısı bireylerin çeşitli bağlamlardaki uyumlarına etki eder.

2.1.4.3. Sosyal İlişkileri Vurgulayan Yaklaşımlar

Ergenlik döneminde özerklik ilk olarak ebeveynler ile olan ilişkilerde değişimlerle ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle ergenlikte özerklik en çok ebeveyn ile olan ilişkiler çevresinde ele alınmaktadır.

Özerklik gelişimi ile ilgili klasik yaklaşımlar daha çok aileden kopma, uzaklaşma, ayrışma ve bireyleşme konuları üzerinde dururken, daha güncel yaklaşımlar özerklik ve bağıllık birlikteliği üzerinde durmaktadır. Bireylerin bağımsızlığına ilişkin ilk çalışmalarda, özerkliğin aileden kopma yönü daha çok vurgulanmıştır; sonraki çalışmalarda ise özellikle bağıllık ile bağımsızlığın birlikte şekillenen ve gelişen süreçler olabileceğine dikkat çekilmiştir (Bowlby, 1981; Kağıtçıbaşı, 1996, 2000). Özerklik gelişimine ilişkin bakış açısındaki bu değişiklik, oldukça önemlidir.

Bağıllık konusu bugün daha çok bağlanma kavramı çerçevesinde ele alınmakta ve kavram, anne, baba ya da bakıcıyla çocuk arasında oluşan duygusal bağı nitelendirmek için kullanılmaktadır (Ainsworth, 1972). Özerklik gelişiminin temellerini açıklamada, bağlanma kuramının işlevselliği dikkat çekicidir. Kuramda bağlanma ilişkisinin ana kazanımlarından biri, güvenli üs davranışıdır. Çocuğun yeni bir ortamda keşif davranışlarında bulunabilmesi (bir özerklik göstergesi olarak düşünülebilir), temel bakım veren kişiyi güvenli üs olarak görmesine bağlıdır. Bu durumda bağlanma ve keşfetme sistemlerinin birbirini desteklediği düşünülebilir. Çocuk, bağlanma ihtiyacı karşılandığında ve zor durumlarda bakım verene ulaşabildiğinde, çevresini keşfe çıkabilmektedir. Bağlanma ve keşfetme (bağımsız davranma) karşıt durumlar gibi görünse de aslında bağlanma, çocuğa çevreyi keşfetmek için gerekli güveni sağlamaktadır (Bowlby, 1988). Bu durumda bağlanma kuramcılarının çocuktaki keşfetme davranışını özerklik gelişiminin ilk göstergeleri olarak değerlendirmeleri ve bağlanma ile özerkliğin arasındaki ilişkiye vurgu yapmaları anlaşılabilir.

Özerklik gelişimi ile ilgili bu üç yaklaşımın açıklamalarının birbirleriyle çatıştığını söylemek güçtür. Bu açıklamalar daha çok özerklik gelişiminin farklı yönlerine odaklanmaları bakımından birbirlerinden ayrılmaktadırlar. Psikanalitik kuramın dışındaki yaklaşımlar özerkliğin sosyal ilişkilerden ayrı olamayacağı, özerk eylemlerin

başka bireyler ile ve özellikle ebeveynler ile olan destekleyici, yakın sosyal ilişkilerle bağlantılı olarak gelişeceğini vurgulamaktadırlar. Aileden kopmak yerine aile içerisindeki güçlü duygusal bağların, zorlayıcı olmayan ebeveynlik uygulamalarının özerkliği desteklediği sık sık dile getirilmektedir (Ryan ve Lynch, 1989). Ebeveynlerin çocuk yetiştirme tarzları, özerklik gelişimini etkilen önemli faktörlerden biridir ve özerklik gelişimi ebeveynlerden kopuşu gerektirmez.

2.1.5. Duygusal Özerklik İle İlgili Araştırmalar

Duygusal özerkliğe ilişkin dünyada ve Türkiye’de yapılan araştırmalar aşağıda kısaca özetlenmiştir.

2.1.5.1. Duysusal Özerklik İle İlgili Dünyada Yapılan Araştırmalar

Özerklik konusundaki ilk araştırmalardan biri, Youniss ve Smoller (1985) tarafından yapılmıştır. Araştırmacılar, çalışmalarının sonunda yaşı büyük olan ergenlerin ebeveynlerini idealleştirme eğilimlerinin düştüğünü, bununla birlikte ebeveynlerini bir birey olarak görmede problem yaşadıklarını bulmuşlardır.

Duygusal özerklik konusundaki öne çıkan bir başka araştırma, Steinberg ve Silverberg (1986) tarafından gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada duygusal özerklik, akran baskısına direnç ve öz güven hissi arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonunda, duygusal özerklikte yaş ve cinsiyet değişkenlerine göre farklar bulunurken, sosyoekonomik düzeye göre bir farklılaşma bulunmamıştır. Yaş arttıkça duygusal özerklik puanlarının da arttığı, özellikle 5. ve 6. sınıflar ile 6. ve 8. sınıflar arasında anlamlı farklılık olduğu; idealleştirmeme, bağımsızlık ve bireyleşme boyutlarında puanların 5. sınıftan 9. sınıfa doğrusal artış gösterdiği bulunmuştur. Bununla birlikte ebeveyni ebeveyn rolü dışında algılama ile yaş arasında bir ilişki ortaya çıkmamıştır. Yine analiz sonuçları kızların erkeklerden duygusal özerkliğin tüm boyutlarında daha yüksek puanlar aldıklarını ortaya koymuştur. Kızlarda bütün yaş aralıklarındaki öz güven hissi ile akran baskısına direnç arasında ilişki bulunmuştur. Ancak erkeklerde böyle bir ilişki ortaya çıkmamıştır. Kızlar ve erkeklerde duygusal özerklik ile akran baskısına direnç ve öz güven hissi arasında negatif ilişki bulunmuştur.

Ryan ve Lynch (1989) yaptıkları çalışma sonrasında duygusal özerkliğin yaşça küçük ergenlerde ebeveynlere daha az güven ve ebeveynlerden duygusal faydalanma ile

ilişkili olduğunu tespit etmişlerdir. Duygusal özerklik hem orta ergenlerde hem yetişkinlerde algılanan ebeveyn reddi ile ilişkili bulunmuştur. Ayrıca genç yetişkinlerde duygusal özerkliğin daha az aile bağılılığı ve ebeveyn kabulü algısı ile ilişkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ryan ve Lynch (1989), Silverberg ve Steinberg'in (1986) ele aldığı duygusal özerklik kavramının, aileden olumsuz ayrılma ile ilişkili olduğunu ifade etmişlerdir.

Heyer ve Nelson (1993) tarafından yapılan çalışmada üniversite öğrencilerinde duygusal özerklik ve kimlik gelişimi arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda ayrılmış ailelerin çocuklarındaki güven ve cinsel kimlik hakkındaki olumsuz düşüncelerin ayrılmamış ailelerin çocuklarına göre daha çok olduğu tespit edilmiştir. Ancak iki grubun özerklik düzeylerinde anlamlı farklılık olmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Akt., Öksüz, 1997).

Chen (1994) çalışmasında duygusal özerkliğin demografik değişkenler, akran baskısı, okul başarısı ve psikolojik sıkıntı ile ilişkisini incelemiştir. Duygusal Özerklik Ölçeği'nin bütün alt boyutlarında kız katılımcıların ortalamaları erkek katılımcıların ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Yaş yükseldikçe sadece bağımsızlık değişkeninde anlamlı bir artış tespit edilmiştir. Anne babanın eğitim düzeyindeki artış ergenin idealleştirmeme ve bağımsızlık alt boyutundaki artışla pozitif yönde ilişkili bulunmuştur. Duygusal özerklik negatif akran baskısı, daha çok psikolojik sıkıntı belirtileri, düşük öz saygı ve daha fazla sapkın davranış (deviant) ile ilişkili bulunmuştur. Ayrıca duygusal özerkliğin yüksek eğitimsel beklenti ve okul başarısı ile de pozitif yönlü ilişkilerinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Fuhrman ve Holmbeck (1995) çalışmalarında duygusal özerklik ile çeşitli bireysel, ailesel ve kültürel bağlamlar tarafından yönetilen ergen uyumu arasındaki ilişkiyi araştırmışlardır. Ergenler daha düşük duygusal özerklik rapor ettiklerinde ve ebeveyn-ergen ilişkisinin duygusal doğası pozitif olduğunda, pozitif ergen uyumunun daha olası olduğu bulunmuştur. Öte yandan aile ortamı daha stresli ise yüksek duygusal özerklik ergen uyumu ile pozitif ilişkili bulunmuştur. Bulgular, ebeveynlerden duygusal ayrılmanın, destekleyici aile ortamında zararlı olduğu ancak daha az destekleyici aile ortamında faydalı olduğunu göstermiştir.

Chen ve Dornbusch (1998) Amerika'da yaptıkları araştırmada duygusal özerklik ile ergenlikle ilişkili çok boyutlu karakteristikleri incelemişlerdir. Bireyleşme negatif

akran baskısı, düşük eğitimsel beklentinin, yüksek psikolojik sıkıntının ve düşük benlik saygısının aracı etkisiyle düşük akademik başarı ve yüksek derecede normalden sapan davranışlarla ilişkili bulunmuştur. Psikolojik sıkıntı ve idealleştirmeme arasında ilişkiye rastlanmıştır. Ebeveynden bağımsızlık ve ebeveyni idealleştirmeme alt boyutları için istatistiksel olarak anlamlı bir sonuca ulaşılmamıştır. Yalnızca bireyleşme düşük ergen işlevselliğiyle ilişkili bulunmuştur.

McBride-Chang ve Chang (1998) tarafından Hong Kong'da yapılan araştırma sonucunda özerkliğin yaş ile birlikte arttığı ve cinsiyet açısından özerkliğin boyutlarından sadece bireyleşme alt boyutunda kızların puanlarının erkeklerin puanlarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Chou (2000) Hong Kong'da gerçekleştirdiği araştırmasında duygusal özerklik boyutları ve depresyon belirtileri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda, depresyon belirtileri ile duygusal özerkliğin alt boyutları arasında pozitif yönlü ilişkiler olduğu bulunmuştur. Duygusal özerkliğin alt boyutlarından özellikle idealleştirmeme ve bireyleşme alt boyutlarıyla anlamlı ve yüksek ilişkiler tespit edilmiştir. Yaş ve cinsiyet açısından istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılaşma ortaya çıkmamıştır.

Schmitz ve Baer (2001) duygusal özerklik ölçeğinin doğrulayıcı faktör analizini yaptıkları araştırmalarında 3 farklı etnik gruptan farklı sınıflara devam eden öğrencilere ulaşmışlardır. Araştırmacılar çalışma sonucunda duygusal özerklik ölçeğinin yapı geçerliliğinin zayıf olduğunu belirtmişlerdir. Duygusal özerkliğin sınıf ve etnik kökenler açısından farklılaştığını ifade etmişlerdir.

2.1.5.2. Duygusal Özerklik İle İlgili Türkiye'de Yapılan Araştırmalar

Aydın (2000) tarafından yapılan araştırmada, duygusal ve davranışsal özerklik ile algılanan ebeveyn kontrolü arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışma sonucunda duygusal özerkliğin yaş ile birlikte arttığı, ebeveyn kontrolünün ise yaş ile birlikte azaldığı bulunmuştur. Ayrıca, ebeveyn kontrolü ile duygusal özerklik düzeyleri arasında pozitif yönlü ilişki tespit edilmiştir.

Musağaoğlu (2004), davranışsal ve duygusal özerklik bakımından ergenliğin üç farklı döneminde bulunan (ergenliğin başı, ortası ve sonu) kız ve erkek ergenler arasında anlamlı fark olup olmadığını incelemiştir. Araştırma sonunda farklı yaşlardaki ergenler arasında sadece duygusal özerkliğin gelişimi noktasında anlamlı farklılıklar olduğu

tespit edilmiştir. Bu bulguya göre, hem ergenliğin sonlarında hem ortalarında, ergenliğin başlarına oranla ergenlerin duygusal özerklik düzeyleri daha yüksektir. Özerkliğin alt boyutları ele alındığında, cinsiyet faktörünün temel etkisinin anlamlı olmadığı bulunmuştur.

Çalışmalardan bir diğeri ölçeğin Türkçeye kazandırıldığı Deniz'in (2010) araştırmasıdır. Deniz (2010) araştırmasında ergenlerde sır saklamayı çeşitli değişkenler açısından incelemiştir. Çalışma sonunda ergenlerin sır saklama puanları ile öznel iyi oluş, bireyleşme ve idealleştirmeme puanları arasında negatif yönde ve depresyon puanları arasında ise pozitif yönde anlamlı ilişkiler bulunmuş; bireyleşmenin ve depresyonun sır saklamada önemli sayılabilecek değişkenler olduğu belirtilmiştir.

Çoban (2013) cinsiyet, yaş ve ana babanın beraber olması faktörlerinin ergen özerkliğiyle ilişkisini incelediği çalışmasında erkeklerde idealleştirmeme boyutunda, kızlarda ise bağımsızlık boyutunda ortalamaların yüksek olduğunu bulmuş, bireyleşme boyutunda herhangi bir anlamlı farklılaşma tespit etmemiştir. Yaş değişkenine ilişkin sonuçlara göre, ebeveyni idealleştirmeme ve bağımsızlık boyutlarında 14 ve 15 yaşlarında bulunan ergenlerin ortalamaları, 18 yaşındaki ergenlere oranla daha yüksektir. Anne ve babanın beraber olması faktörüne göre ise birlikte yaşayan ailelerdeki çocukların ebeveyni idealleştirmeme ve bağımsızlık boyutlarında daha yüksek puan aldıkları belirlenmiştir.

Yektaş (2013) çalışmasında duygusal özerkliğin dört boyutlu formunu kullandığı çalışmasında, depresyonda olan ve intihar davranışı bulunan ergenlerin toplam duygusal özerklik puanlarını, sağlıklı ergenlerden anlamlı düzeyde yüksek bulmuştur. Yektaş, çalışmasında ölçeğin duygusal özerklikten ziyade ergenin ebeveyninden “duygusal kopuşunu” (emotional detachment) ölçtüğünü ifade etmiştir.

Erçevik (2014) çalışmasında lisede eğitim gören öğrencilerin duygusal özerklik ile sosyal destek düzeylerini ve bu değişkenlerin alt boyutlarının ilişkisini araştırmıştır. Duygusal özerklik ile algılanan sosyal destek, demografik değişkenlerin yanında öğrencinin devamsızlık, not ortalaması, sınıf tekrarı yapma ve disiplin cezası alması açısından incelenmiştir. Araştırma bulgularına göre duygusal özerklik ile algılanan sosyal destek arasında pozitif yönlü anlamlı ilişkiler vardır. Yine duygusal özerklik alt boyutlarıyla algılanan sosyal destek alt boyutları arasında pozitif yönlü ilişkiler tespit edilmiştir. Öğrencilerin duygusal özerklik ve algılanan sosyal destek düzeylerinin

demografik değişkenler, devamsızlık, not ortalaması ve disiplin cezası alma değişkenlerine göre anlamlı düzeyde farklılaştığı ancak sınıf tekrarına göre herhangi bir farklılaşma bulunmadığı ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte öğrencilerin aile, arkadaş ve öğretmenleri ile ilişkilerini değerlendirme kategorilerine göre de duygusal özerklik düzeylerinde anlamlı farklılara rastlanmıştır.

Sesli (2014) tarafından yapılan çalışmada lise öğrencilerinin özerklik düzeyleri, değer yönelimleri ve kendini ayarlama düzeyleri arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırma sonucunda duygusal özerklik düzeyinin cinsiyete göre farklılaştığı bulgusuna ulaşılmıştır ve kız öğrencilerin puanları, erkek öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Meslek Lisesinde eğitimine devam eden öğrencilerin duygusal özerklik puanlarının Anadolu Lisesinde eğitimine devam eden öğrencilerin duygusal özerklik puanlarından yüksek olduğu tespit edilmiştir. 12. sınıftaki öğrencilerin duygusal özerklik puanlarının, 9. sınıftaki öğrencilerin duygusal özerklik puanlarından yüksek olduğu araştırmanın bir diğer sonucudur. Ayrıca annesi ortaokul mezunu olan öğrencilerin duygusal özerklik puanlarının, annesi üniversite mezunu olan öğrencilerin duygusal özerklik puanlarından yüksek olduğu görülmüştür.

Çelik (2015) tarafından yapılan çalışma sonucunda ergenlerin algıladıkları ebeveyn kontrolü düzeyi ile duygusal özerklik düzeyleri arasında negatif yönlü bir ilişki bulunduğu belirlenmiştir. Bu durum aynı zamanda ergenlerdeki iyi oluş düzeyine olumsuz yönde etki etmektedir.

Çimen (2017), duygusal özerklik inşasında benlik saygısı ve karar verme stillerinin etkilerini incelemiştir. Araştırmada, benlik saygısının yanı sıra dikkatli ve panik karar verme stillerinin duygusal özerkliğin alt boyutlarını yordadığı sonucuna varılmıştır. Sonuçlar, ayrıca duygusal özerkliğin alt boyutları üzerinde bulunan karar verme stillerinin etkisinin ergenlik döneminin orta ve geç bölümlerinde değişime uğradığını ortaya koymuştur.

Güney (2017) çalışmasında ergenlerde duygusal özerklik, sosyal destek ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çalışmanın bulgularına göre, algılanan aile desteği ve ergenlerin öznel iyi oluşları, duygusal özerkliğin bütün alt boyutlarına katkı sağlamaktadır; algılanan öğretmen desteği ve öznel iyi oluş ise yalnızca ebeveyn den bağımsızlık ve ebeveyni idealleştirmeme boyutlarına katkı sağlamaktadır. Algılanan

arkadaş desteği ve öznel iyi oluşun duygusal özerklik alt boyutlarına katkısı tespit edilmemiştir.

2.2. Eylemlilik (Çok Yönlü-Eylemli Kişilik)

Çocukluk döneminden yetişkinlik dönemine geçiş aşaması kabul edilen ergenlik döneminin temel gelişimsel ödevleri kimlik duygusunun kazanılması ve bireyleşmedir. Özellikle gelişmiş toplumlarda eylemlilik hisleri, tutarlı bir kimlik duygusunun şekillenebilmesine katkıda bulunabilecektir (Erikson, 1968).

Eylemlilik, geçmişten günümüze üzerinde konuşulan kavramlardan biridir. Konuya ilişkin açıklamalar daha çok felsefe ve sosyoloji alanından gelmektedir. Emirbayer ve Miche (1998) eylemliliği, geçmiş zamanda toplumsal uğraşı sürecinin bir unsuru, gelecekte ise çeşitli olasılıkları düşünme kapasitesi, şimdi ve burada da ise içinde bulunulan anın sürekliliği içerisinde gelecek ile ilgili planlarını ve geçmişteki alışkanlıklarını bağlamsallaştırma kapasitesi olarak tanımlanmaktadır. Daha geniş bir açıdan yaklaşıldığında, eylemlilik kavramının kişilerin içinde yaşadıkları bağlamı düzenleyebilme kapasitelerini ifade etmek için kullanıldığı söylenebilir (Cote ve Levine, 2002). Ancak özellikle sosyologların yapı ve eylemlilik kavramlarını birbirinden ayırmada sorun yaşadıkları ve bu konudaki tartışmaların uzun süredir devam ettiği belirtilmelidir (Emirbayer ve Miche, 1998).

Psikoloji alanında ise eylemlilik, bireylerin yaşamları için sorumluluk almalarına, kararlarını kontrol edebilmelerine, kararlarının sorumluluklarını alma konusunda kendilerine olan inançlarına, engellerle mücadele etmede ve seçimleri doğrultusunda ilerlemede kendilerine güvenmelerine göndermede bulunmaktadır (Cote ve Levine, 2002). Bu anlamda eylemlilik, kişilerin kendi gelişimlerinde aktif bir biçimde rol almaları, kendi seçimlerini yapmaları ve yaptıkları seçimlerin sonuçlarını kabul etmeleridir (Atak, Kapçı ve Çok, 2013). Eylemlilik bu özellikleri ile zaman zaman bireyin kendi başına davranması (Kağıtçıbaşı, 1993) zaman zaman da özerk eylemde bulunma (Çok, 2007) anlamında kullanılmaktadır. Bununla birlikte, kişisel eylemliliği anlayabilmek için, bireylerin bazı grup davranışlarından, en azından kısmen sorumlu olabileceğini, sosyal yapıların bireylerin davranma girişimlerini kolaylaştırmak veya engellemekte rol oynayabileceğini kabul etmek gerekir (Emirbayer ve Mische, 1998).

Eylemliliği açıklama noktasında farklı yaklaşımların farklı boyutları vurguladıkları dikkati çekmektedir. Örneğin fenomenolojik yaklaşımlar, amaç arama, amaçlı olma üzerinde dururken; feminist yaklaşımlar özgürlük ve yargı noktalarına dikkat çekmektedirler. Aşağıda eylemlilik konusundaki kuramsal açıklamalara yer verilmektedir.

2.2.1. Kuramsal Olarak Eylemlilik

Eylemlilik, sosyal bilimlerin farklı alanlarında tartışılan kavramlardan biridir ve çoğu zaman benlik, irade, güdülenme, amaçlı olma, niyetli olma, seçim yapma, yaratıcılık ve özgürlük kavramlarıyla birlikte değerlendirilmektedir. Ancak bu değerlendirmelerin daha sağlıklı yapılabilmesi, eylemliliğin farklı unsurlarını ve iç içe geçmiş eylemlilik boyutlarını tespit etmeyi gerektirir (Emirbayer ve Miche, 1998).

İnsan eylemliliği söz konusu olduğunda, ilk öne çıkan problem, özgürlük ile ilgilidir. İnsanın yaşantısı için rasyonel seçimler yapabilmesi, özgür ve irade sahibi bir ajan/aktör (agent) olabilmesine bağlıdır. Ancak gerçekte insan irade sahibi bir varlık mıdır? Yoksa kendisi dışındaki unsurlar tarafından mı belirlenmektedir? Bu, önemli bir felsefi tartışmanın konusudur ve doğrudan insana olan bakış açısını tartışmaya açtığından, davranış bilimleri için büyük önem taşımaktadır.

Alan yazında kara kutu olarak nitelendirilen “insan eylemliliği” konusunu tartışmaya açan isimlerden biri Talcott Parsons olarak kabul edilmektedir. Parsons (1954) eylemliliği, amaç ile araç arasındaki çaba şeklinde ele almıştır. Ona göre bireyler grup içerisinde bir takım rolleri yerine getirerek sosyal bir sistem oluştururlar. Üyeler oynayacakları rollere ilişkin bilgilere ya kendi uyum sağlama güdülerinden kaynaklı olarak sahiptirler ya da diğer üyelerin yaptırımları onları yönlendirir. Bununla birlikte tartışmalar, eylemliliğin belirli bir zaman süreci içinde gerçekleştiği sonucuna ulaşılmasına yol açmıştır (Emirbayer ve Miche, 1998). Sosyal kuramda eylemlilik, geleceğe yönelik açıklamaları içerir. Gelecek henüz ortaya çıkmamıştır ancak geleceğin eylemlerin sonuçları tarafından belirlendiği kabul edildiğinde, geleceğe ilişkin bildirimlerde bulunmak kaçınılmazdır (Giddens, 2005).

George Herbert Mead, kendi kuramı kapsamında insan eylemliliği ile ilgilenen bir başka isimdir. Mead’e göre, sorumluluk üç düzeye sahip bir yapıdır. İnsanlar kendi tepkilerini kontrol etme yoluyla bu üç düzeyi çevrelerini şekillendirmede kullanırlar.

Bunlardan birincisi *temas deneyimidir* ve anda oluşan duygusal tepkiler olarak yorumlanmaktadır. İkinci düzey *mesafe deneyimidir* ve sonuçlandırma, bekleme, hatırlama gibi hayal kurma kapasitesidir. Üçüncü düzey ise *sosyalleşme kapasitesidir*. Sosyalleşme kapasitesi başka insanların bakış açısını alarak, toplumsal anlamlar ve değerler geliştirme olarak ifade edilmektedir. Bireyler ya da aktörler, bu süreçte otomatik tepki veren canlılar değildirler; onlar, çevrelerinde olup bitenleri bilişsel dünyalarında şekillendirme ve sorumluluk almada aktiftirler. Mead, bu üç düzeyli süreç için “yansımali bilinçlenme” ifadesini kullanmaktadır (Cote ve Levine 2002; Cote, 2002; Giddens, 1984).

2.2.2. İnsan Eylemliliği (Human Agency)

Eylemlilik genel olarak benlik, güdülenme, özgürlük, arzu, tercih, amaçlılık, inisiyatif alma ve yaratıcılık ile açıklanmaya çalışılmıştır (Emirbayer ve Mische 1998). Bir aktör olmak, toplumsal ilişkiler üzerinde, bir noktaya kadar denetim sağlama kapasitesine sahip olmayı gerektirir (Sewell, 1992) ve eylemlilik, toplumsal ilişkileri en azından belirli düzeyde dönüştürme kapasitesini gerektirir. Dolayısı ile aktör olmak, eylemler için diğer insanlarla beraber ya da onlara karşı eşgüdüm gerçekleştirebilme özelliğini de içinde barındırır ve “başka türlü davranma kapasitesi” insan eylemliliğinin önemli bir unsurudur (Giddens, 1976).

Giddens, bir aktör olmayı günlük yaşamın bir parçası olarak, yaşanılan çevrede bir farklılık oluşturabilme potansiyeline sahip olma anlamında kullanmaktadır (Clark, 1990). Giddens öznelliğinin sosyal bir süreçte inşa edilebileceğini dile getirmekte ve bilgili öznenin sosyal bağlanmadan ayrı tutulmasının gerekmediğini ileri sürmektedir. Sosyal yaşam, bilgili sosyal aktörlerin eylemleri sayesinde oluşur ve bu anlamda sosyal aktörlerin hepsi birer sosyal kuramcıdır. Diğer yandan, Giddens (1976) aktörlerin bilgilenebilirlik düzeylerinin, özellikle eylemlerinin nedenlerini tam ve doğru biçimde açıklama hususunda her zaman sınırlı olacağı belirtir.

Dil, adetler ve gelenekler gibi insanlar tarafından oluşturulan kültürel faktörler, insan eylemleri için yeni alanlar ortaya koymakla birlikte bu alanları sınırlamaktadır da. Aktörlerin eylemlerini sınırlandıran bir diğer neden ise bazı aktörlerin diğer aktörler üzerinde yaptırımında bulunma gücünün olmasıdır. Ayrıca eylemde amaçlanmadığı halde sonuçta ortaya çıkan bazı faktörler de aktörlerin özgürlüğünü kısıtlar. Sosyal yeniden

üretim, sosyal eylemin amaçlanan ve amaçlanmayan öğeleri aracılığıyla oluşturulur. Amaçlanmadığı halde ortaya çıkan sonuçlar da amaçlanan sonuçlar gibi insan eylemliliğini varsaymaktadır (Bernstein, 1989).

Eylemlerinin belirli amaçlar içeriyor olması, bireylerin en önemli özelliklerindedir. Bir bireyin amaçları ve davranışları, toplumu ya da herhangi bir toplumsal ilişkiyi doğrudan ve basit bir şekilde etkilemez (Thompson, 1989). Örneğin, insanların çoğunun evlenme konusunda farklı nedenleri vardır. İnsanlar aşık olduklarından evlenmek isteyebilirler, düzenli bir hayat istediklerinden evlenebilirler, çıkarları için evlenebilirler ya da aileleri istediği için evlenebilirler. Bu davranışın etkisi, toplumda çekirdek ailenin varlığını devam ettirmesidir. Diğer bir ifade ile insanlar her zaman toplumda çekirdek ailenin varlığını devam ettirmek için evlenmedikleri halde eylemleri bununla sonuçlanmaktadır. Ya da bireyler var olan ekonomik sistemi devam ettirmek için ücretli bir işte çalışmadıkları halde, eylemleri var olan ekonomik sistemi sürdürmeye hizmet etmektedir. Dolayısıyla bireyler, bilinçli bir şekilde gerçekleştirdikleri etkinliklerde, bilinçli olmadan, kendi etkinliklerini etkileyen yapıları yeniden üretmektedirler.

Giddens (1984) eylemin en büyük özelliğinin, herhangi bir şey tarafından doğrudan belirlenmemesi olduğunu ileri sürer. Eylem, başka türlü davranma olasılıklarını içinde barındırır. Bununla birlikte eylemlilik, güçlü olmayı gerektirir. Eylem bir şeyleri değiştirebilme ya da bir şeylerin üstesinden gelebilme yeteneğidir. Ve insan eylemliliği üç etkiden meydana gelir:

Motivasyon-bilinçdışı: Eylemin kendisinden çok, eylem yapma potansiyelini barındıran etkidir ve eylemden en uzakta yer alan düzeydir. Ayrıca bireyin bilinçli varlığının altında yer alan ve kolay ifade edilemeyen düzey burasıdır. Bu düzey, insan bilişinin derinliklerinde bulunan duygu ve arzuları kapsar. Bu duygu ve arzular davranışın arka planını oluşturur. İnsan arzularına boyun eğmek zorunda değildir; hatta bunlar bilinç tarafından bastırılabilir.

Pratik bilinç: İnsanların diğerlerinin eylemlerini yorumladıkları, kendilerini bazı ortamlara yönlendiren ifade edilmemiş inanç ve bilgilerin bulunduğu yerdir. Bu bilinç, insanları, eylemleri gerçekleştirdikleri sosyal koşulları anlamaya mecbur bırakmaktadır.

Söylemsel bilinç: İnsanların yaptıkları eylemleri açıklayabildikleri, izleyebildikleri, yansıtılabildikleri hatta davranışlarının nedenlerini bilinçli bir şekilde söyleyebildikleri düzeydir.

Bu üç etki içinde pratik bilinç, Giddens için en önemlisidir. Çünkü aktörlerin dünyayla ilgili bilgilerinin çoğu pratik bilinç sayesinde oluşmaktadır. Aktörlerin ve diğer insanların yaptıkları eylemleri anlamlı hale getirmek için gereken kuralların tamamı, pratik bilinçte yer alır. Bundan dolayı Giddens, kuralları ele alırken pratik bilinçten söz eder ve kuralları pratik bilinç açısından değerlendirir.

Aktörlerin kuralları ve kaynakları kullanıyor olması, kurallarla ve kaynaklarla ilgili pratik bir bilince bağlı eylemde buldukları anlamına gelmez. Söylemsel bilinç, aktörlerin anladığı ya da bildiği ve sözel olarak dile getirebildikleri her şeyi kapsarken, pratik bilinç ise aktörlerin anladığı ve bildiği ama kelimelerle dile dökemediği her şeyi içine almaktadır (Giddens, 1984).

2.2.3. Kişisel Eylemlilik (Personal Agency)

Kişisel eylemlilik, bireyin yaşamının yönüne ait sorumluluk hissi, yaşamı için sorumluluk üstlenmesi, yaşamını etkileyebilecek kararları kontrol altında tutabilme ve bu kararların sorumluluğunu almaya ilişkin inancı; yaşamdaki engellerle mücadele etme ve seçtiği yaşam doğrultusunda ilerlemeye yönelik güveni şeklinde tanımlanabilir. Kişisel eylemlilik dört psikolojik ögenin birleşmesinden meydana gelen üst bir psikolojik yapıdır. Bu dört psikolojik öge; öz saygı, yaşam amacı, öz yeterlilik ve iç denetim odağıdır (Cote, 1997; Cote ve Levine, 2002; Cote ve Schwartz, 2002; Schwartz, Cote ve Arnett, 2005).

Öz saygı: Öz saygı konusunda günümüze kadar farklı tanımlar yapılmıştır. Mead, benliğin gelişiminde kişinin ait olduğu sosyal grupla bütünleşme sürecine dikkati çekmiştir. Rogers'a göre, öz saygı ya da benlik saygısı kişinin çevresi aracılığıyla elde ettiği değerlilik duygusudur. Çocukta öz saygının gelişmesi, çevresinde bulunan kişiler tarafından çocuğun koşulsuz bir şekilde kabul edilmesine bağlıdır (Cote, 2002). İnsanların tüm nesnelere yönelik tutumları olduğu gibi kendi benliklerine yönelik de bir tutumları vardır. Bireylerin kendilerine ait gerek olumlu gerekse olumsuz bütün tutumlarının birleşiminden meydana gelen öz saygı; bireyin sosyal yeterliliğinden, kişisel değerlerinden ve beden algısının toplamından oluşur. Bu özelliklerin bireyler için

farklı önemleri vardır. Benlik noktasından bir kanıya ulaşmak için bireyin kendi özelliklerini gerçekte nasıl yorumladığını bilmek gerekir (Rosenberg, 1979).

Coopersmith (1974) öz saygının bireylerin bilişsel, akademik, duygusal ve sosyal yaşamlarını etkilediğini ifade etmektedir. Öz saygı, sağlıklı bir kişiliğin ön koşuludur ve bireyin toplumda etkin bir üye olmasında büyük bir rol oynamaktadır. Yüksek öz saygıya sahip kişiler çevreyle kurdukları ilişkilerde daha etkili, eylemli, güvenli ve daha hareketlidirler (Cote, 2000).

Ergenin benlik saygısının gelişmesi aile ve arkadaş ortamının ergene yansıttığı sosyal destekle çok ilgilidir. Bu noktada sosyal destek ergenlik döneminde bireyde koruyucu bir etki oluşturarak bireyin olumsuz kişilik edinmesine etkide bulunacak riskleri engeller. Ergenlik dönemindeki birey, aile ve arkadaşlarından gelen sosyal destek aracılığı ile öz saygısını geliştirir ve kendini güvende hisseder (Cote, 2002). Dolayısıyla, bireyin çevre üzerindeki kontrol yeteneğini yükseltmede arkadaş desteğinin önemli olduğu düşünülebilir.

Gelişim sürecinde çocukların ilk etkileşime geçtikleri kişiler büyük ölçüde ana babalardır. Bazı araştırmacılar (Coopersmith, 1974; Calhoun ve Acocella, 1990), bireylerde benlik saygısının gelişmesinde en önemli faktörün aile olduğuna dikkat çekmektedir. Ailenin çocuğu kabulü ile başlayan bu süreç, çocuğun özerkliğini kazandığı ve kimlik gelişimini tamamladığı döneme kadar gitmektedir. Bu süreçte çocuğa duyulan saygı, çocuğu kabul, onun gelişimine destek olur ve benlik saygısını yükseltir; çocuğun kendini değerli ya da değersiz hissetmesi, çocuğun psikososyal gelişimi ile doğrudan ilişkilidir.

Ergenlik döneminde kimlik arayışı ile birlikte benlik saygısı da önem kazanmaktadır. Ergen, “Ben kimim? Ben önemli biri miyim? Değerli miyim? Kimler için değerliyim?” sorularına içsel olarak cevap arar. Ergenin kendini değerlendirirken takındığı olumlu ya da olumsuz tutum ve ergenin kendini sosyal çevresi içinde değerlendirmesi, onun benlik saygısının yüksek ya da düşük olmasını belirlemektedir.

Cote (1997) öz saygının bireyin özerk eylemde bulunabilme yeterliliğini nitelediğini yani eylemliliğini artıran dört unsurdan biri olduğunu ifade etmektedir. Öz saygıya yönelik açıklamalar incelendiğinde bu görüşün desteklendiği dikkati çekmektedir. Öz saygı, bireyin kendini kabul etmesi, kendini sevmesi ve kendini yeterli hissetmesi anlamlarına gelmektedir (Cote, 2002). Bunlara paralel olarak eylemli kişiliği

olan birey; kendini seven, kendini kabul eden ve kendi yeterliliğine inanan bireydir. Bu özellikler, eylemli kişiliğe sahip bireyin gerek kendini gerekse yaşamını yönlendirmesinde önemli bir rol üstlenmektedir (Cote, 1997). Coopersmith'e göre (1974) öz saygı, bireyin toplumda etkin bir üye olarak yer almasında büyük bir etkidir. Bu ifadelerden yola çıkıldığında öz saygı ile eylemlilik arasında ilişki olduğu düşünülebilir. Eylemli kişilikteki birey, kendinin değerli olduğunu hissetmekte ve içinde bulunduğu toplumda etkin bir şekilde görev almaktadır. Yüksek öz saygıya sahip birey çevreyle ilişkilerinde daha güvenli, etkili, hareketli ve daha eylemli bir şekilde hareket etmektedir (Cote, 2002).

Yaşam amacı: Bireyin hayatta ve ilişkilerinde daha aktif ve çok yönlü olması için gereken bakış açısıdır (Cote, 2002). Yalom (1980) bireyde yaşam amaçlarının bulunmamasının psikopatoloji ile bir bağının olduğunu ileri sürmüştür. Buna ek olarak Yalom, bireyin yaşamına olumlu anlam yüklemesiyle anababa tutumları, determinizm (nedensellik), dindarlık, bir grubu ait olma, yaşamına ait değerler ve bireyin açık hedefleri arasında olumlu bir ilişki bulunduğunu iddia etmektedir. Lazarus (2000), yaşam amaçlarının stresle mücadele etme sürecini etkilediğini dile getirmektedir. Yine Antonovsky'nin (1979) anlam duygusu kavramı, “anamlılık” olarak adlandırılan bir boyuta sahiptir. Anamlılık, yaşam amaçlarının en temel unsurudur ve zorlayıcı yaşam olayları ile mücadele etme noktasında aktif görev almaktır (Seeman, 1991). Ryff (1989), altı boyuttan oluştuğunu ifade ettiği psikolojik iyi oluşun bir boyutunun da yaşam amaçları olduğunu öne sürmektedir. Psikolojik iyi oluş (psychological wellbeing), bireyin hayatındaki zorlayıcı durumlarla mücadele etmesini, kendisine anlamlı hedefler belirlemesini, koyduğu hedeflere ulaşmasını, büyümesini ve gelişmesini kapsamaktadır. Psikolojik iyi oluş, hayattaki zorluklar karşı bireyin gösterdiği uyumdur.

Bireylerin olumlu olaylar deneyimlemesi onların yaşam amaçlarına katkı sağlamaktadır. Aile üyeleriyle ve arkadaşlarıyla olumlu ilişkiler kurmak, haz alacağı besinleri tüketmek, başarı deneyimi, cinsellik gibi yaşantılar bireylerin yaşam amaçları üzerinde etkilidir. Bunlarla ilgili yapılan çalışmalar, mutlu bireylerin yaşamlarındaki olaylara anlam yüklediklerini, mutlu olmak ve bu mutluluğu devam ettirmek için çabaladıklarını ve kendilerini olumlu gördüklerini göstermektedir. Mutsuz bireyler ise yaşamlarındaki olayları olumsuz anlamlandırmakta, mutsuzluklarını pekiştirecek yönde yorum yapmakta ve kendilerini olumsuz görmektedirler (Lyubomirsky, 2001).

Öz yeterlilik: Bireylerin belirli olaylarla mücadele etmek için gerekli olan davranışları ne kadar iyi göstereceklerine yönelik kişisel yargılarıdır (Bandura, 1982). Öz yeterlilik, kişinin kendisinden beklenen durumlarda kendi yeteneklerine yönelik kişisel inancıdır (Bandura, 1995).

Yeterlik inançlarında, öz yeterlilik ve sonuç beklentisi iki motive edici unsur olarak ortaya çıkar. Öz yeterlilik, bir iş ve görevle ilgili kişisel yeterliklere ilişkin inançlar şeklinde tanımlanırken; sonuç beklentisi ise, eylemlerin belirli sonuçlar doğuracağına ilişkin inançlar olarak ifade edilmektedir. Bandura'ya (1995) göre öz yeterlilik inançlarını oluşturan dört temel kaynak vardır ve bunların içinde en etkili olan kaynak, bireylerin kendi deneyimlerinden edindiği bilgilerdir. Öz yeterlilik inançlarını oluşturan diğer kaynaklar ise, bireylerin başarılı veya başarısız eylemlerine yönelik gözlemleri, başarmaya ilişkin toplumsal etki ve başarıdaki psikolojik durumdur. Schunk'a (1990) göre bireyin bir hedefe ulaştığında elde ettiği tatmin, bireydeki öz yeterlilik inancını iki katına çıkarır ve birey kendisi için daha zorlayıcı hedef belirleme arayışına girer. Bandura'ya (1995) göre, öz yeterliliğin başlangıcı çocukluk dönemindedir. Öz yeterlilik yaşam boyu oluşmaya devam eder, ailesel, eğitimsel modellerde ve kültürler arası yapılanmada bireyin uyumunda etkiye sahiptir.

İnsanların öz yeterlik inançları çeşitli etkilere yol açar. Bu inançlar bireylerin ne kadar emek harcayacaklarını, sorunlar karşısında emek ve çabalarını ne ölçüde devam ettireceklerini, çevrenin beklentilerin karşısında yaşadıkları stresi ve algıladıkları başarı düzeyini etkileyebilir (Byrant, 2007).

Eylemliliğin bir alt boyutu olarak ele alındığı zaman Cote (1997) öz yeterliliğin bireyin eylemlilik kapasitesini artıran değişkenlerden biri olduğunu savunmaktadır ve öz yeterlilik ile ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde, bu görüşün destek bulduğu dikkati çekmektedir. Bu bakış açısında öz yeterlilik, kişinin kendisinden beklenen durumları yönetmesini sağlayacak yeteneklere olan inancı ya da kişilerin, talep edilen zor görevler ve kendi uygulamaları üzerinde kontrol yeteneklerine olan inancı şeklinde ele alınmaktadır. Bunlara paralel olarak eylemlilik, kişinin yaşamının yönüne ilişkin sorumluluk duygusunun olması, yaşamı için sorumluluk alması, yaşamı ile ilgili kararları kontrol edebilme ve bunların sorumluluğunu alma konusunda inancının bulunması, yaşamdaki engellerle baş etme ve seçtiği yaşam yönünde ilerlemeye ilişkin güveni olarak kabul edilmektedir (Cote ve Levine, 2002).

İç denetim odağı: Bireylerin özellikle başarılarının nedenlerini yaptıkları işteki yetenek ve çabalarına bağlamalarıdır (Rotter, 1966). Denetim odağı kavramı, çalışmalarını bireylerin inanç sistemleri üzerine yoğunlaştırmış olan Julian Rotter (1966) tarafından ileri sürülmüştür. Rotter, kişilik ölçümünde inanç sistemini bir öge olarak ele almış ve inanç sistemini denetim odağı şeklinde ifade etmiştir. Rotter'a göre (1966) denetim odağı, kişilerin geçmiş yaşantılarındaki pekiştirici deneyimlerine bağlı olarak kendi davranışlarının sonuçlarını kendi kontrollerine ya da kader ve şans gibi kendi dışlarında gelişen olayların kontrollerine bağlamaları sonucunda ortaya çıkan bir durumdur. Geçmiş deneyimler sonucunda meydana gelen denetim odağı, iç denetim odağı ve dış denetim odağı olmak üzere iki boyutta incelenebilir; denetim odağının türüne göre bireylerin kişilik özellikleri, tutum ve davranışları da farklılaşabilir.

İç denetim odaklı kişilerin daha başarılı oldukları; özellikle yarışma ortamlarında üstün başarı sergiledikleri söylenebilir. Onlar aynı zamanda sosyal yaşantılarda daha aktiftirler; öz saygı ve öz güvenleri yüksektir, bağımsızdırlar, daha uyumludurlar ve kişisel özgürlüklerinin sınırlandırılmasına daha çok tepki gösterir; olumsuz durumlara daha fazla direnirler. Bunlara karşı, dış denetim odaklı kişilerin çevreleri üzerinde kendi kontrollerinin bulunmadığına ilişkin inançlarının olduğu ve yaşanan olayları denetleyemeyecekleri, sonuca etkide bulunamayacakları düşüncesinden dolayı kaygılı ve kuşkucu bireyler oldukları belirtilmektedir. Ayrıca dış denetim odaklı kişilerin hem kendilerine hem diğer insanlara güvenlerinin az olduğu, kendini tanımada yeterli olmadıkları, toplumsal kabul ihtiyaçlarının düşük olduğu, daha saldırgan oldukları ve savunma mekanizmalarını iç denetimli bireylere göre daha çok kullandıkları ifade edilmektedir (Mueller ve Thomas, 2001).

Eylemliliğin alt boyutu olarak sadece iç denetim odağının öne çıktığı söylenebilir. Cote (1997), iç denetim odağı kavramının bireyin eylemliliğini artıran dört değişken içinde yer aldığını ileri sürmektedir. İç denetim odağıyla ilgili çalışmalara bakıldığında, bu görüşe ilişkin kanıtlar görülmektedir. İç denetim odaklı kişiler, davranışlarının nedenlerini kendilerinde görmektedir. Aynı şekilde eylemli kişiliği olan bireyler kendi sorumluluğunu almakta ve “başına gelenlerin kendi yapıp ettikleri yüzünden olduğunu” bilmektedir (Cote, 1997).

2.2.4. Eylemlilik ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Alan yazın incelendiğinde eylemlilikle ilgili yapılan çalışmaların sınırlı olduğu görülmektedir. Aşağıda konuyla ilgili olduğu düşünülen araştırmalar kısaca özetlenmiştir.

2.2.4.1. Eylemlilik İle İlgili Dünyada Yapılan Araştırmalar

Eylemlilikle ilgili alan yazına bakıldığında, eylemlilik ile ilgili sadece birkaç çalışma yapıldığı görülmektedir.

Cote (1997), üniversite öğrencileriyle yaptığı çalışmasında eylemlilik düzeyleriyle bazı değişkenlerin ilişkisini araştırmıştır. Araştırma sonucunda, eylemlilik ile cinsiyet, yaş ve ailenin SED'i arasında ilişki bulunmamıştır.

Cote (2002), tarafından üniversite öğrencileri ile yapılan bir diğer çalışmada ise, eylemlilik ile kendilik algısı ve yetişkinliğe geçişin arasındaki ilişki incelenmiştir. Katılımcıların tamamının aile geçmişlerinin bir birine benzediği (işçi aileler) araştırmanın sonuçlarına göre, üniversite giderleri kendileri tarafından karşılanan kişilerin, giderleri aileleri tarafından karşılanan kişilere oranla kendilik algıları ve yetişkin toplumuyla bütünleşmeleri noktasında avantajlarının daha fazla olduğu ve yetişkinlik dönemine daha sağlıklı şekilde geçiş yaptıkları tespit edilmiştir.

Cote ve Schwartz (2002) tarafından farklı etnik kökenden üniversite birinci sınıf öğrencileri üzerinde yapılan, kimlik biçimlenmesi ile eylemlilik ve bireyleşme süreci ile kimlik gelişim süreci ilişkisinin incelendiği çalışmanın sonucunda, eylemlilikle keşif/esnek bağlanma arasında pozitif ilişki bulunurken, kaçınma ile negatif ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca eylemlilikle ipotek/uyma arasında ilişki bulunmamıştır. Yapılan araştırma sonucunda, eylemliliğin kimlik biçimlenmesinin önemli bir yordayıcı olduğu vurgulanmıştır.

Schwartz, Cote ve Arnett (2005), Çok-Yönlü Eylemli Kişilik Ölçeğini kullanarak eylemlilik puanları temelinde, küme analizi yöntemi ile beliren yetişkinlik döneminde bireyleşme türlerinin varlığını incelemiştir. Farklı etnik gruplardan beliren yetişkinlerin katıldığı araştırma sonuçlarına göre, beliren yetişkinlikte gelişimsel ve varsayılan bireyleşme türleri ortaya çıkmaktadır. Katılımcıların çoğu gelişimsel

bireyleşme grubunda yer almış ve bireyleşme türünün etnik kökene göre farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.

2.2.4.2. Eylemlilik İle İlgili Türkiye’de Yapılan Araştırmalar

Atak (2010), çalışmasında yetişkinliğe geçişte kimlik biçimlenmesi ve eylemliliği araştırmıştır. Araştırmada “Benlik Kimliği Statüleri Ölçeği”, “Çok-Yönlü Eylemli Kişilik Ölçeği” ve “Anababaya Bağlanma Ölçeği” kullanılmıştır. Analizler, anababaya bağlanma ve eylemliliğin kimlik biçimlenmesinde önemli olduğunu göstermiştir. İncelenen değişkenler ile keşif/esnek bağlanma arasında pozitif bir ilişki bulunurken, ipotek/uyma ve kaçınma arasında negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Ayrıca, sınanan modelde ele alınan değişkenlerin her iki grupta da kimlik biçimlenme sürecine benzer biçimde katkıda bulunduğu görülmüştür. Son olarak, kimlik biçimlenmesinin gelişimsel ve varsayılan bireyleşme türlerine göre farklılaştığı tespit edilmiştir. Bulgular, anababaya bağlanma ile eylemliliğin beliren yetişkinlik döneminde bulunan Türk gençlerinin kimlik biçimlenme sürecine yararı bağlamında tartışılmıştır.

Morsünbül (2013) çalışmasında, ergenlikte eylemlilik, kimlik biçimlenmesi ve yaşam doyumu arasındaki ilişkiyi araştırmıştır. Araştırma sonucunda eylemliliğin ergenlerin yaşam doyumlarını kimlik boyutları yoluyla yordadığı, eylemlilikten yaşam doyumuna giden yolun anlam ifade etmediği ama eylemlilik ve yaşam doyumu arasında kimlik boyutlarının aracı değişkenler olduğu tespit edilmiştir.

Civan (2016) tarafından yapılan çalışmada eylemlilik ve kendini sabotaj arasındaki ilişki araştırılmıştır. Ayrıca araştırmada eylemlilik ve kendini sabotaj değişkenleri yaş, cinsiyet ve eğitim durumu açısından da incelenmiştir. Araştırma sonuçlarına göre, eylemlilik ve kendini sabotaj arasında anlamlı düzeyde negatif bir ilişki tespit edilmiştir. Eylemliliğin öz saygı ve yaşam amacı alt boyutlarının cinsiyete göre, yaşam amacı alt boyutunun eğitim durumuna göre farklılaştığı tespit edilmiştir.

Gündüz (2018) tarafından, psikolojik danışman adaylarının stresle başa çıkma tarzlarının çok yönlü eylemli kişilik özelliklerine, öznel iyi oluşlarına ve risk faktörlerine göre incelendiği çalışmanın sonucunda, psikolojik danışman adaylarının % 50.9’unun yüksek, %49.1’inin düşük çok-yönlü eylemli kişilik özelliklerine sahip olduğu tespit edilmiştir. Diğer taraftan psikolojik danışman adaylarının çok yönlü eylemli kişilik özelliklerine, öznel iyi oluşlarına, risk faktörlerine, cinsiyete ve özel ya

da devlet üniversitelerinde öğrenim görme durumlarına göre stresle başa çıkma tarzları puanlarının anlamlı düzeyde farklılık gösterdiği bulunmuştur.

2.3. Bağlanma

İnsan yaşamında, doğum öncesinden başlayan ve hayatın sonuna kadar etkili olan aile, sadece fizyolojik değil aynı zamanda ekonomik, kültürel ve sosyal yönleriyle de bireyin psikolojik gelişimini ve davranışlarını etkileyen bir kurumdur (Yavuzer, 1996). Aile duygusal sorunların, çatışmaların ve gerilimlerin de kaynağı olabilir. Bu nedenle ailenin her yönüyle incelenmesi oldukça güçtür (Onur, 1995).

Çocuk doğduğu zaman annesi ile arasındaki etkileşim, ilk zamanlar sadece çocuğun biyolojik varlığını sürmesine hizmet ederken sonraları çok daha büyük bir etkiye yol açmaktadır (Hamarta, 2004). Erken çocukluk dönemindeki ebeveyn-çocuk ilişkisinin, çocuğun gelişimini, psikolojik uyumunu ve sosyal ilişkilerini etkilediği yönünde genel bir inanç bulunmaktadır. Bu genel inanca götüren ilk ve en önemli bulgular John Bowlby tarafından ortaya konmuştur. Çocukla çocuğun temel bakımını sağlayan kişi arasında oluşan duygusal bağ, çocuğun gelişiminde önemli bir rol oynamaktadır (Crockenberg, Lyons-Ruth ve Dickstein 1993).

Bağlanma (attachment) kavramı, 1950 yılında Dünya Sağlık Örgütü'nün (WHO) Bowlby'den yetiştirme yurtlarındaki çocukların ruhsal durumları konusunda araştırma yapma talebiyle ortaya çıkmıştır. İlk çalışmalarla birlikte bağlanmanın kuramsal temelleri oluşturulmaya başlanmıştır. Bowlby, yaptığı ilk araştırmalarda yetiştirme yurtlarındaki çocukların beslenme, bakım, temizlik gibi ihtiyaçlarının karşılandığını ama çocukların duygusal anlamda daha kaygılı oldukları ve bazı gelişimsel problemler yaşadıklarını ifade etmiştir. Bowlby, bu gözlemlerinden hareketle, özellikle yaşamın ilk üç yılındaki anne eksikliğinin önemli psikolojik ve fiziksel rahatsızlıklara neden olduğuna dikkat çekmiştir (Dönmez, 2000). Bowlby ve Ainsworth, Piaget'in bilişsel gelişim kuramı ile bağlanma davranışlarının bir birine benzer bir süreçte geliştiğini dile getirmişlerdir (Ainsworth, 1969). Ebeveynler, çocuğun ihtiyaçlarına karşı duyarlı olur ve çocuğa uygun şekilde yaklaşırlarsa, sağlıklı bir gelişimin önü açılacak; aksi durumda (bağlanma figürleri ile olumsuz deneyimler söz konusu olduğunda) kaygı ve öfke duyguları öne çıkacaktır (Ainsworth, 1969; Kobak ve Sceery, 1988).

Bağlanma davranışı, bağlanan kişi korktuğu, yorgun düştüğü veya hastalandığı zaman açıkça görülebilir. Bağlanma figürü olarak kabul edilen kişi çocuğa koruyucu, sakinleştirici, destekleyici şekilde yaklaştığı zaman sergilenen bağlanma davranışlarında görece azalma ortaya çıkar. Bağlanma figürünün varlığı ve bireye duyarlı yaklaşımı, çocukta önemli bir güvenlik hissine yol açar (Konyalıoğlu, 2002).

Ergenlik döneminde bağlanma stilleri, çocukluk dönemine göre farklılık gösterir. Bu dönemde ergenlerin bağlanma davranışlarının yönü ebeveynlerden akrana doğru değişir. Ergenler, ebeveynleri yerine akranlarına yönelseler de erken bağlanma ilişkisinin etkileri önemlidir (Hamarta, 2004).

Ergenlerin ebeveynleriyle kurduğu bağlanma ilişkisini ele alan çalışmalarda, anne ve babasına güvenli bağlanmış ergenlerin akran ilişkilerinde daha başarılı oldukları, daha yüksek sosyal yetkinlik hissettikleri, öz saygılarının daha yüksek olduğu ve fiziksel açıdan daha sağlıklı oldukları ortaya konmuştur. Erken yaşlarda çocuklarının ihtiyaçlarına koşulsuz ve tutarlı bir şekilde karşılık veren, sevgi ve yakınlıklarını hissettiren destekleyici ailelerin çocukları, güvenli bağlanma eğilimindedirler (Sümer ve Güngör, 1999).

Bireyin kişilik gelişiminde bağlanma şeklinin etkisi önemlidir. Shaver ve Brennan (1992) tarafından üniversite öğrencileriyle yapılan çalışmada bireyin kişiliği üzerinde bağlanma şeklinin etkilerine ilişkin önemli sonuçlar elde edilmiştir. Araştırma sonucunda, güvenli bağlanan bireylerin, güvensiz bağlanan bireylere oranla daha az nörotik, daha az kaygılı, daha sıcak ve daha sosyal oldukları bulunurken kaçınılmaz bağlanan bireylerin daha depresif, daha uyumsuz, daha doyumsuz olduğu ve ilişkilerinin daha kısa sürdüğü belirlenmiştir. Bunların yanında korkulu bağlanan bireylerin ise asosyal tavır gösteren, diğer insanlarla duygusal bağ kuramayan kişiler oldukları tespit edilmiştir.

Güvensiz bağlanmış kişiler, ebeveynleriyle güvensiz ilişki deneyimlerinin etkilerinden dolayı, ergenlik döneminde sosyal ilişkilerinde çok daha fazla problemle karşı karşıya gelmektedirler. Güvensiz bağlanan ergenlerde antisosyal davranışlar, suç işleme, yakınlık kurmada zorluk, öz saygıda düşüklük, kendini yalnız hissetme ve utanç hissi daha çok görülmektedir (Cooper, Shaver ve Collins, 1998).

Bağlanma ve bağımlılık kavramları bazen bir biri yerine kullanılmaktadır. Bowlby bağımlılığı, çocuğun fizyolojik gereksinimlerinden dolayı annesine karşı

hissettikleriyle ilişkilendirmektedir. Bebek, hayatın ilk yıllarında annesine bağlı değildir ama bağımlıdır ve bu bağımlılık zaman geçtikçe azalır. Bunun aksine iki üç yaşlarında bir çocuğun annesine karşı bağımlılığı azalırken, güçlü bir yönde bağlanması devam etmektedir (Bowlby, 2012). Bağlanma, her yerde ve her zaman bir kişiyi diğer kişiye bağlayan derin ve sağlam duygusal bağdır (Ainsworth, 1973; Bowlby, 1969).

2.3.1. Bağlanma Kuramı

Bowlby (1973) bağlanmayı, “bireylerin önemli gördükleri kişilere yönelik geliştirdikleri sağlam duygusal bağ”olarak ifade etmektedir. Bu bağın kurulması yeni doğan çocukların hayatlarını devam ettirebilmeleri için gereklidir ve kurulan bu bağ gelişimsel işlevselliği olan bağlanma sistemini belirtir.

Bowlby tarafından geliştirilen bağlanma kuramı; etiyoloji, nesne ilişkileri ve psikodinamik yaklaşımlar üzerine kurulmuş bir tür kişilik gelişim kuramıdır (Bretherton,2000). Bowlby’e göre insanlar evrim sürecinde anne ve bebek bağlanması için programlanmışlardır (Liebert, Poulos ve Marmor, 1977).

Bowlby (1973) için bağlanma sistemi, bebeğin kendisine bakan bireye yakınlık kurmasını ve bebeğin dış tehlikelerden korunmasını sağlar. Bebeğin bakıcısı ile kurulacak yakınlığın korunması, bağlanma sisteminin en temel hedefidir ve kurulan bu yakınlık bebek için güven ortamında gelişimine devam edebileceği bir alan oluşturur. Bu yakınlık, bebeğin çevresinin tanımada, keşfetmede ve tehlikeli durumlarda sığınabileceği bir sığınak işlevi de görür.

Bowlby’e (1973) göre bebeğin bakıcısıyla tekrarladığı günlük deneyimler, bebeğin gelişiminde bakıcının içsel temsillerini meydana getirir. Bakıcının bebeğe verdiği tepkiler ve bebeğin yakınlık kurma isteğine karşı gösterdiği davranışlar bilişsel temsiller olarak kodlanır. Bowlby’nin bağlanma kuramında bilişsel temsiller, içsel çalışan modeller (internal working models) olarak isimlendirilmiştir.

Bowlby (1973, 2012) tarafından geliştirilen bağlanma kuramına göre insanlar, yaşamın başında anneye bebeğin kurduğu etkileşimin niteliğine göre hem kendisi hem başka insanlarla ilgili bazı içsel modeller meydana getirir. Bu modeller olumlu ya da olumsuz olabilir. Bu içsel modeller bireye hayatı boyunca kuracağı tüm ilişkilerde yol gösterir. Bütün bireyler hem kendisi hem çevresiyle ilgili içsel model oluştururlar. İçsel çalışan modeller güvenli bağlanmada temel güven duygusu ile iç içe olmuştur.

Güvensiz bağlanmada ise bunun tersi bir durum söz konusudur. Yani güvensiz bağlanmada kaçınma davranışı ve kaygılı tepkiler ortaya çıkar (Anders ve Tucker, 2000).

İçsel çalışan modeller, birey için kendisi ve çevresiyle ilgili beklentilerine, düşüncelerine yönelik örtük bir kurallar topluluğu meydana getirir. Çocuklar bu modelleri ilerleyen dönemlerdeki ilişkilerinde kullanırlar. Yani sonraki ilişkilerinde, ilk yıllardaki ilişkilerin niteliği belirleyicidir (Riley, 2011).

İçsel çalışan modeller Bowlby'nin bağlanma kuramının temelinde bulunur. İçsel çalışan modeller temelde iki boyutta ele alınabilir. Bunlardan ilki, bağlanılan figürün koruyacak ve yardım edecek biri olup olmadığıyla ilgilidir. Diğerisi ise bireyin kendisini ve diğer insanları yardıma değer görüp görmediğiyle ilgilidir. Bebeklerin bağlanma figürü olarak gördüğü kişilerle ilişkilerinde, figürün bebeğin ihtiyacına karşılık verme durumu, bebeğin figüre karşı geliştirdiği içsel modellerini etkiler ve bu etki olumlu ya da olumsuz olabilir (Bowlby, 1973).

Güdüsel, davranışsal boyutu olan bağlanma sisteminin ana işlevi bağlanma figürüne yakınlık kurmayı oluşturmaktır. Bağlı olunan kişiyle yakınlık kurulması, kurulan yakınlığın korunması bağlanma sisteminin temelini oluşturur. Yeni doğan, kendine bakan insanlarla yakınlık kurar ve bu yakınlığı korursa hayatta kalması ve gelişmesi olasılık dahilindedir. Bağlanılan figür çevrenin keşfedildiği sırada, tehlike anında geri gelebilecek ve güvenli üs görevine devam edecektir (Güngör, 2000).

Bağlanma kuramı psikodinamik yönden ele alındığında, yaşamın ilk yıllarında bağlanma figürü veya birincil bakıcılar ile kurulan ilişkinin niteliği ilerleyen yıllarda kurulabilecek ilişkiler adına temel oluşturmaktadır (Bowlby, 1973, 1980). Geçen sürede bakıcısı tarafından çocuğa verilen tepkiler odağında çocuğun kendisiyle ve bakıcısıyla ilgili oluşturduğu zihinsel temsillerin yaşam boyu görece değişmez olduğu ve her zaman sosyal ilişkilerin niteliğini belirlediği ifade edilmektedir. Ayrıca erken yaşlarda kazanılan ve tekrar eden ilişkilerle sonraki yıllara devredilen bağlanma zihinsel temsillerinin kişinin sonraki nesillere aktarmasına olanak sağladığı düşünülmektedir. Bağlanma kuramının psikanalitik bir yönü olmakla birlikte onu kişiler arası ilişkileri açıklayan diğer psikanalitik kuramlardan ayıran bazı yönler bulunmaktadır. Bunlarda birincisi bağlanma kuramının patolojiden çok zihinsel sağlığı ele almasıdır. İkincisi ise bakıcılar ve çocuk arasında yaşananların gerçek olması ve bunlara yönelik zihinsel

temsiller geliştirilmesidir. Ayrıca, bağlanma kuramı denenebilir önermeler sunar ve bu önermeler fazla sayıda görgül araştırma sonuçlarıyla desteklenmektedir (Güngör, 2000).

Bowlby'nin bağlanma kuramı Ainsworth tarafından genişletilmiştir. Ainsworth laboratuvar şartlarında bebeğin kendisine bakım veren kişiden ayrılmasına ve o kişiyle tekrar birleşmesine yönelik verdiği tepkiler üzerinde durmuştur. Ainsworth incelemelerini yaparken sosyal ilişkiyi duygusal bağlardan ayrı tutmuştur.

Ainsworth'a (1989) göre duygusal bağlar, sosyal ilişkiden bazı noktalarda farklılaşır. Duygusal ilişkilerin ömrü, sosyal ilişkinin ömrüne göre daha uzundur ve sosyal ilişki karşılıklıdır. Bireyin kendi özellikleri ise duygusal bağlarıdır ve bu duygusal bağlar bireyin içsel örgütlenmesinde temsilleri gerektirir. Sosyal ilişki değişime uğrama eğilimindedir. Sosyal ilişkinin içerisinde birçok kategori bulunur. Bu yüzdensosyal ilişkinin içerdiği öge fazladır ve bunlardan bazıları bağlanma veya duygusal bağlanma türündeki öğelerle ilişkili değildir.

Ainsworth (1989) için bağlanma duygusal bir bağdır ve bu nedenle bağlanma figürü kesinlikle tam olarak diğer bir bağlanma figürü ile değiştirilemez. Ainsworth ve arkadaşları (Ainsworth ve Bell, 1970; Ainsworth, Blehar, Waters ve Walli, 1978) bağlanmayı laboratuvar şartlarında incelemişlerdir. İncelemeleri sonucunda güvenli ve güvensiz bağlanma arasında ayırım yapmışlar, bağlanma stillerini sınıflandırmışlardır. Çalışmalarında çocukların yabancı bir ortamda ne yaptıklarını, bakıcılarını ne kadar güvenli üs olarak gördüklerini, ortamdaki başka birinin kendisine karşı kurduğu yakınlık girişimlerine verdikleri tepkileri ve ortamın yabancı olduğu zamanda bakıcının eksikliğinde ortaya çıkan kaygı ile başa çıkma durumlarını gözlemlemişlerdir.

Ainsworth ve arkadaşları (Ainsworth ve Bell, 1970; Ainsworth, Blehar, Waters ve Walli, 1978) yaptıkları çalışmalara dayalı olarak çocukların bağlanma stillerini güvenli, kaçınan ve kaygılı-kararsız bağlanma olarak üçe ayırmışlardır.

Güvenli bağlanma, güven duyulan bağlanma tipidir. Bu tipte anneler çocuklarına ilgi gösterirler ve çocuklarına karşı duyarlı hareket ederler. Bu bağlanma stilinde çocuklar, anneleri yanında olmasa bile annelerinin ulaşılabilir olduğunu bilirler. Bu çocuklar mutlu olma eğilimindedir. Erken dönemlerde kurulan bağlanma ilişkisinin güvenli olması çocuğa psikolojik olarak yarar sağlayacak ve çocuklar daha sağlıklı gelişebileceklerdir. Ayrıca bu çocukların ilerleyen zamanlarda kuracakları sosyal

ilişkilerde daha yetenekli olmalarının alt yapısını erken dönemlerde şekillenmiş olacaktır.

Kaçınan bağlanma, güvenli olmayan bağlanma tipidir ve anneler çocuklarına karşı yeteri kadar duyarlı değildirler. Çocuklar annelerinin bu tavırlarından dolayı onlardan uzaklaşır ya da duygusal kopukluk geliştirirler. Çocuklar annelerinden ayrıldıkları zamanlarda çok kaygılanmazlar ve anneleri döndüğünde ilgi göstermezler.

Kaygılı-kararsız bağlanma, diğer güvenli olmayan bağlanma tipidir. Anneler çocuklarının gereksinimlerine yeteri kadar ilgili ve duyarlı değildirler; çok koruyucu olabilir ve/ ya da tutarsız davranışlar sergileyebilirler. Çocuklar annelerinden ayrıldıkları zamanlarda diğer çocuklara göre çok daha fazla tepki gösterir ve ağlarlar. Bu çocukları diğer yetişkinler sakinleştiremez, bilmedikleri durumlarda kaygı yaşarlar. (Ainsworth ve Bell, 1970; Ainsworth, Blehar, Waters ve Wall, 1978).

2.3.2. Ergenlik Döneminde Bağlanma

Ergenlik döneminde hormonal değişimlerle birlikte bağlanmada da değişiklikler ortaya çıkmaya başlar. Bu süreçte ergen, özellikle karşı cinsten arkadaşlarına yönelik ilişki arayışına girer ve bu ilişki arayışı üremeyi, bağlanma sistemlerini de içine alır (Ainsworth, 1989). Ergenlik döneminde fiziksel, zihinsel ve sosyal değişimlerin hızlı bir şekilde deneyimlenmesi, ergeni bilişsel ve sosyal yönde bir ikileme götürür. Bu ikilem ergenin hem kendisiyle hem çevresiyle ilişkilerinde farklı ve yeni deneyimleri kapsar. Ayrıca ergen kendi bağlanma durumunda da ikilemin içinde kalmıştır. Ergenler akranları ve yakınlık duyduğu eşlerle bağlanma yaşarken ailesinden uzaklaşmaktadır. Bu uzaklaşmayla birlikte ergen, bir taraftan yeni roller denemekte diğer taraftan ebeveynleriyle bağımlı sürdürmektedir (Moretti ve Holland, 2003).

Bağlanma ergenlik dönemindeki bireyin yeni durumlar ile mücadele etmesinde temel role sahiptir. Bağlanma yönünden ele alındığında ergenlik dönemi geçiş dönemidir. Ergenlik dönemi ile beraber, ergenlerde soyut ve mantıksal düşünme becerilerini kapsayan formal düşünce yeteneği gelişmeye başlar. Formal düşünce ergenlere ebeveynlerini ve bağlanma deneyimlerini çocukluk dönemlerinden farklı şekilde değerlendirme imkanı sunar (Allen ve Land, 1999).

Ergenlik dönemi ayrıca ergendeki ben değeri ve diğer insanlar arasında bulunan ayrımlaştırmayı yapma noktasında büyük ilerleme gösterildiği bir dönemdir. Bu

ayırma, ergenin bakıcıları ile kurduğu ilişkisinden farklıdır ve benliğin daha tutarlı bir şekilde oluşmasına imkan verir. Bu durum ise çocukluk döneminde bireyin baskın ilişkilerindeki eylem odaklı benlikten ayrıdır. Çocukluk zamanında bağlanma tek yönlü oluşur ve bu zamanda çocuk bağlanılan kişinin bakımına ve ilgisine muhtaçtır. Ergenlik döneminde ise ilişkiler karşılıklı olmaya başlamıştır (Allen ve Land, 1999).

Colin (1996), yetişkinlik ve ergenlik döneminde bağlanmanın karşılıklı olmasına, partner aramada içgüdüsel bir yönelimin neden olduğunu ifade eder; güvenli bağlanan ergenlerin diğer ergenlere göre daha uyumlu olduklarını, hem akran hem ebeveynleriyle daha çok doyum yaşadıklarını belirtir. Buna karşılık, güvenli olmayan bağlanma stiline sahip ergenler ilişkilerinde bağımlıdırlar ve aileleri ile ilişkileri daha zorlayıcıdır. Allen ve Land (1999), bağlanmanın ergenlik döneminde romantik aşk partnerlerini de içine alan çoklu figürler olabileceğini, ergenlikteki temel gelişim görevinin özerk olma ve ayrılma olduğunu dile getirmişlerdir. Fraley ve Davis (1997), güvenli bağlanan ergenlerin, diğer bağlanma stillerindeki ergenlere oranla özerk olmayı daha kolay başardıklarını ifade etmişlerdir.

Bağlanma stillerinin sürekliliği, bağlanma kuramının temel varsayımlarındandır. Bowlby'e göre bağlanma stili doğumdan ölüme kadar süren bir yapıdır. Bu kalıcılığın iki temel nedeni bulunmaktadır. Bunlardan ilki aile içindeki ebeveyn davranışlarının göreceli kalıcılığıdır. Diğer ise davranışsal örüntülerin kendini gerçekleştiren doğasıdır. Küçük yaşlarda oluşmaya başlayan bağlanma stilinin sonraki dönemlerde kurulan ilişkilerde belirleyici bir rol üstlenmesi içsel çalışan modellere bağlanmaktadır (Hazan ve Shaver, 1987).

Ergenin özerklik kazanmaya çalıştığı sırada diğer kişiler ile ilişkilerinde, aile ilişkilerinin etkisi hala devam etmektedir. Aile ortamında ergenin hissettiği güven dolu çevre ve bu çevreyle kurulan duygusal ilişkiler, ergende yüksek benlik saygısının oluşmasına katkı sunar. Anne ve babayla kurulan olumlu duygusal ilişkiler ergenin diğer insanlar ile yeni, olumlu ve yakın ilişkiler kurmasına yardım eder. Anne babaları ile bir şekilde güvenli ilişkiler kuramayan ergenler kendilerini, sevmeye daha az layık görürler ve diğer kişiler ile ilişki kurmada zorluklar yaşarlar. Bu nedenle başlardaki bağlanma stilleri, ergenler için sonraki dönem ilişkilerinde ilişkinin niteliğini belirleyici özelliktedir (Allen, Hauser, Bell ve O'Conner, 1994).

Ergenlikte, çocuğun hayatında bulunan diğer yetişkinler de önem kazanır. Öyle ki, bu önem çocuğun ailesine gösterdiği önemden daha fazla olabilir. Ayrıca ergenin karşı cinsten arkadaşlarına duyduğu cinsel çekim hissi, durumu daha da karmaşıktır. Aşırı uçta bulunan ergenler, kendilerini ailelerinden uzaklaştırırken, diğer ergenler ailelerine güçlü bir şekilde bağlanmayı sürdürmekte ve bağlanma davranışlarını başka bireylere yönlendirmek istememektedir. Çoğu bireyde aile ile kurulan bağlar, yetişkinlik dönemlerinde de sürmekte ve davranışları farklı yollarla etkilemektedir. Birçok toplumda, kızçocukların annelerine bağlanmaları, erkeklerin annelerine bağlanmalarına oranla daha net bir biçimde ortaya çıkmaktadır (Bowlby, 1980).

Ergenlikte bireyin duygusal özerkliğini kazanmasında, bağımsızlaşmasında ve kendi gelişiminde aktif rol almasında akran gruplarının etkisi oldukça önemlidir. Ergen bu dönemde akranlarıyla sürekli iletişim kurmakta, onlarla bir takım eylemlerde bulunmakta ve bu süreçte geçirmiş olduğu yaşantılar onun bir takım gruplara ve kişilere bağlanmasını sağlamaktadır.

Ergenlik, stresli bir geçiş dönemidir. Ergenlik döneminin başlarında duygusal, bedensel değişimlerle mücadele etmeye çalışan ergen, diğer insanlar tarafından desteklenmeye ihtiyaç duyar. İhtiyaç duydukları bu destek genel olarak akranlarından gelmektedir. Kurulan yakın arkadaşlıklar ergen için, ergenlik dönemine özgü stresle mücadele etmede ve güvenli benlik algısı geliştirmede büyük önem taşır (Çok, 1993). Ergenlik döneminde akran grubuna girme, grup tarafından kabul edilme, grupta bulunma, gruba uyum ve bu uyum sürecinde ergenin kendini ve akranlarını tanıması çok önemlidir (Aydın, 2005). Bu dönemde bireyin akranları ile birlikte harcadığı zaman artmakta ve ergenin arkadaşlarının etkisinde kalma ihtimali de yükselmektedir (Kulaksızoğlu, 2004).

Yapılan araştırmalar, ergenlerin bağlanma stillerinin gerek ilişkilerinde gerekse psikososyal gelişimlerinde büyük etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Araştırma sonuçlarında, güvenli bağlanan ergenlerin sosyal ilişkilerinde sorun yaşamadığı ve bu ilişkilerinden olumlu etkiler aldığı görülmektedir. Ayrıca güvenli bağlanan bireylerin öz saygıları güvensiz bağlanan bireylere oranla daha yüksektir (Brennan ve Morris, 1997; Mikulincer, Florian ve Tolmacz, 1990).

2.3.3. Arkadaşa Bağlanma ile İlgili Yapılan Araştırmalar

Alan yazın incelendiğinde bağlanma konusunun çok sayıda araştırmaya konu edildiği görülmektedir. Ancak bunların çok azı ergenlerde arkadaşına bağlanma stilleri ile ilgilidir. Aşağıda konuyla ilgili olduğu düşünülen araştırmalar kısaca özetlenmiştir.

2.3.3.1. Arkadaşa Bağlanma İle İlgili Dünyada Yapılan Araştırmalar

Buhrmester (1990) tarafından yapılan çalışmada ön ergenlik ve ergenlik döneminde yaşanan uyum düzeyleri, yakın arkadaş ilişkileri ve kişiler arası yeterlilik arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu çalışmada ergenlik dönemi boyunca kurulan yakın arkadaşlıkların kişiler arası yeterlilik ve uyum düzeyleri arasında anlamlı ilişkiler bulunmuştur. Arkadaşlarıyla ilişki düzeylerine bakıldığında daha yakın ilişki kuran ergenlerin, yakın ilişki kuramayan ergenlere göre yetkinliklerinin ve sosyalliklerinin daha fazla olduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca arkadaşlarıyla yakın ilişki kuran ergenlerin öz saygı düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bunlara ek olarak yakın ilişki içinde olan ergenlerin düşmanlık ve kaygı duygularının daha az olduğu tespit edilmiştir.

Mikulincer, Florian ve Tolmacz (1990) tarafından yapılan çalışmada bağlanma stilleriyle ölüm korkusu arasında bulunan ilişki araştırılmıştır. Yapılan araştırmanın sonucunda bağlanma stilleriyle ölüm korkusu arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmiştir. Güvenli bağlanan bireylerin güvensiz bağlanan bireylere göre ölüm korkusunu daha az düzeyde yaşadıkları bulunmuştur. Kaygılı bağlanan bireylerin güvenli ve kaçınan bağlanma yaşayan bireylere göre ölüm korkusunu daha fazla yaşadıkları, kaçınan bağlanma stilindeki bireylerin güvenli bağlanan bireylere göre ölüm korkusunu daha yoğun yaşadıkları tespit edilmiştir.

Mikulincer ve Nachshon (1991), tarafından üniversite öğrencileriyle yapılan çalışmada güvenli bağlanan bireylerin kaçınan bağlanma stilindeki bireylere göre kendilerine ait bilgileri paylaşım derecelerinin daha yüksek olduğu, insanlarla daha iyi ilişki içinde buldukları tespit edilmiştir. Ayrıca güvenli bağlanan bireylerin karşılıklı konuşmalarda kendilerini açma noktasında kaygılı ve kaçınan bağlanma içindeki bireylere göre daha esnek oldukları da araştırma sonucunda bulunan bulgulardandır.

Lapsley, Varshney ve Aalsma (2000) tarafından yapılan çalışmada patolojik bağlanma örüntüleriyle bağlanma stilleri arasında bulunan ilişki incelenmiştir. Araştırmada güvensiz bağlanma stili ile psikiyatrik belirtilerin güçlü bir göstergesi durumundaki patolojik bağlanma örüntülerinin ilişki içinde olduğu tespit edilmiştir.

Harvey ve Byrd (2000) üniversitede eğitim gören öğrencilerin aileleriyle bağlanmalarını ve olumsuz durumlarda aileleriyle nasıl bir ilişki kurduklarını incelemiştir. Çalışmanın bulgularına göre güvenli bağlanan kişiler ailelerini daha olumlu görmektedirler. Bu kişilerin sorun yaşadıkları durumlarda ailelerine yönelmeye ve onların desteğini almaya daha yatkın oldukları tespit edilmiştir. Kaygılı kararsız bağlanan kişilerin ise sorun yaşadıkları durumlarda ailelerine çok fazla yönelmedikleri, onların desteğini almak için çok uğraşmadıkları saptanmıştır.

Anders ve Tucker (2000) tarafından üniversite öğrencileri üzerinde yapılan çalışmada öğrencilerin bağlanma stilleri, kişiler arası iletişim yeterlilikleri, sosyal destek düzeyleri incelenmiştir. Araştırma sonunda, diğer bireylere göre daha güvenli bağlanan bireylerin sosyal destek alanlarının daha geniş olduğu ve bu alanlarından memnuniyet derecelerinin daha yüksek olduğu; bunun tersine kaygılı ve kaçınan bağlanma içinde bulunan bireylerin sosyal destek alanlarının daha az olduğu ve bu alanlarından memnuniyet derecelerinin daha az olduğu tespit edilmiştir. Kişiler arası iletişim yeterliliğinin aracı etkisinin incelendiği çalışma sonucunda kaygılı ve kaçınan bağlanma içindeki bireylerin sosyal ağlarının zayıf ve memnuniyet derecelerinin düşük olduğu bulunmuştur.

Allen, Marsh, McFarland, McElhaney, Land, Jodl ve Peck (2002), orta ergenlik dönemi süresince suça eğilimli davranış ve sosyal becerinin bir yordayıcısı olarak bağlanma stillerini incelemiştir. Eski zamanlarda notları düşük olan ayrıca okul devamsızlığı yüksek olan 16-18 yaş arası ergenler üzerinde yapılan çalışmanın sonucunda güvenli bağlanma stiline sahip ergenlerin 16 yaşından 18 yaşına kadar sosyal becerilerini artırarak geliştiklerini ama bu süreçte güvensiz-saplantılı bağlanma stiline sahip ergenlerin davranışlarının suça eğilimli oldukları bulunmuştur. Çalışmanın sonuçlarına ek olarak bahsedilen süreçte güvensiz-saplantılı bağlanan ergenlerin anne özerkliğiyle yüksek derecede ilişkilendirildiği zaman sosyal beceri düzeylerinin azaldığı ve suça eğilimlerinin arttığı tespit edilmiştir. Çalışmanın sonucunda saplantılı bağlanan

ergenlerin, anneleriyle ilişkilerinde özerklik gelişimlerinin tehlike altında olabileceği dile getirilmiştir.

Little (2003) tarafından ergenler üzerinde yapılan çalışmada ebeveyne ve arkadaşına güvenli bağlanan ergenlerin olumlu sosyal ilişkiler kurduğu bulunmuştur. Ayrıca bu ergenlerin arkadaşları içinde daha popüler oldukları da araştırma sonucunda tespit edilmiştir.

Wilkinson (2008) tarafından yapılan çalışmada ergenlerin yaşları ile bağlanma stilleri arasında bir ilişki bulunmamıştır. Güvenli bağlanmada kızların puan ortalamalarının erkeklerden yüksek olduğu bulunmuştur. Kaçınan bağlanmada erkeklerin puan ortalamaları kızlardan yüksek bulunurken kaygılı-korkulu bağlanmada kız ve erkeklerin puan ortalamaları eşit olduğu tespit edilmiştir.

2.3.3.2. Arkadaşa Bağlanma ile İlgili Türkiye'de Yapılan Araştırmalar

Bağlanma konusunda Türkiye'de yapılan çalışmalar fazla olsa da arkadaşına bağlanma konusunda yapılan çalışmalar sınırlı sayıdadır. Bu bölümde hem ebeveyne bağlanma hem akrana bağlanma konusunda yapılan çalışmalara yer verilmiştir.

Gezer (2001) tarafından yapılan çalışmada ergenlerin bağlanma stilleriyle aile yapıları arasında bulunan ilişki incelenmiştir. Araştırmanın sonucunda yüksek ve düşük uyum düzeyindeki ailelerden gelen öğrencilerin bağlanma stilleri arasında önemli farkların bulunduğu tespit edilmiştir. Uyum düzeyi düşük aileden gelen ergenlerin korkulu, saplantılı ya da kayıtsız bağlanan ergenler; uyum düzeyi yüksek aileden gelen ergenlerin ise güvenli bağlanan ergenler oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca, bireylerin bağlanma stilleri ile aile yapıları arasında bulunan ilişkinin cinsiyete bağlı olarak değişmediği de bulunmuştur.

Konyalıoğlu (2002) tarafından yapılan çalışmada, duygusal ilişkilerde bağlanma tarzlarıyla kişilik tipleri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, kişilik tipleriyle bağlanma tarzları arasında anlamlı farklılıklar bulunmaktadır. Kaçınan bağlanma özelliği arttığı zaman güvenli bağlanma özelliği azalmaktadır. Ancak kaçınan bağlanma özelliği arttığı zaman kaygılı bağlanma özelliği de artış göstermektedir. Kaçınan bağlanma özelliği arttığı zaman dışa dönük kişilik özelliği azalmaktadır. Güvenli bağlanma özelliği arttığı zaman ise dışa dönüklük artmaktadır. Güvenli bağlanma özelliği arttığı zaman yargılayıcı kişilik özelliği de artmaktadır.

Tolan (2002) üniversite öğrencilerinin kaygı belirtileri ve bağlanma biçimleriyle kişiler arası şemalar arasında bulunan ilişkiyi incelediği araştırmasında olumlu kişiler arası şemaların olumlu benlik modeli ve güvenli bağlanma ile pozitif yönde ilişkili olduğunu tespit etmiştir. Yine kişiler arası şemaların olumsuz olmasıyla benlik modelinin olumsuz olması, güvensiz bağlanma ve yüksek kaygı da ilişkili bulunmuştur.

Onur (2006) tarafından lisede eğitim gören öğrencilerin bağlanma stilleriyle atılganlıkları arasındaki ilişkinin ele alındığı çalışmada güvenli bağlanmayla atılganlık arasında pozitif yönde anlamlı ilişki bulunduğu, kaygılı bağlanmayla atılganlık arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunduğu sonucuna varılmıştır. Ayrıca öğrencilerin bağlanma stillerinin; cinsiyete, yaşa ve okul türüne göre farklılaştığı tespit edilmiştir.

Deniz (2006), ergenlerde bağlanma stilleriyle çocukluk istismarları ve suçluluk-utanç arasındaki ilişkiyi araştırdığı çalışmanın sonucunda; ergenlerde güvenli, kayıtsız ve korkulu bağlanma stilleriyle çocukluk zamanında yaşanan istismar (fiziksel istismar, duygusal istismar ve cinsel istismar) arasında anlamlı düzeyde bir ilişki bulmamıştır. Ancak saplantılı bağlanma stiliyle çocukluk döneminde yaşanan istismar arasında pozitif yönde anlamlı ilişki tespit edilmiştir. Yapılan araştırmanın bir diğer sonucu ise ergenlerin bağlanma stilleriyle suçluluk duygusu arasında anlamlı bir ilişkinin olmamasıdır. Ancak utanç duygusu ile güvenli bağlanma arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki, korkulu bağlanmayla pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur ama kayıtsız ve saplantılı bağlanmayla anlamlı bir ilişkiye rastlanmamıştır.

Kocayörük (2009) tarafından yapılan çalışmada anne-baba ve akrana bağlanmanın ergenlerin uyum düzeylerini yordama gücünün incelendiği çalışmada anne-babaya bağlanmanın ergenlerin uyum düzeylerini yordadığı bulunurken akrana bağlanmanın ergenlerin uyum düzeylerini yordamadığı tespit edilmiştir.

Atık (2013) liseli ergenlerde psikolojik sağlamlık ve bağlanma stilleri arasındaki ilişkide öz-yansıtma ve iç görünün etkisini incelediği çalışmasında psikolojik sağlamlık ile bağlanma arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulurken psikolojik sağlamlık ve bağlanma üzerinde öz-yansıtma ve iç görünün etkisinin olmadığı sonucuna ulaşmıştır.

Doğan (2013) tarafından yapılan çalışmada dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu bulunan ve bulunmayan çocuk ve ergenlerin anne-babaya ve akranlarına bağlanması araştırılmıştır. Çalışmada dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu bulunan grupta akrana güvensiz bağlanma anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur.

Kızlarda ve erkeklerde akran bağlanmasında en yüksek ortalama kayıtsız bağlanmada boyutunda elde edilmiş. Kontrol grubu ile karşılaştırıldığında dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu grubunda bulunan bireylerin anne-babaya daha az güvenli bağlandığı sonucuna varılmıştır.

Baytemir (2014) çalışmasında, ergenlerde ebeveyn ve akrana bağlanmayla öznel iyi oluş arasında kişilerarası yeterliğin aracı rolünü incelemiştir. Araştırmanın sonuçlarına bakıldığında kişiler arası yeterliliğin bazı boyutlarının ebeveyne ve akrana bağlanmayla öznel iyi oluş arasında kısmi anlamda aracılık ettiği tespit edilmiştir. Ayrıca ebeveyn ve akrana bağlanmayla kişilerarası yeterlik ve öznel iyi oluş arasında bulunan ilişkinin cinsiyete göre farklılaşmadığı bulunmuştur.

Günaydın ve Yöndem (2015), ergenlerde akran bağlılığını bazı değişkenler açısından incelemiştir. Araştırma sonucunda, akran bağlılığını en çok yormayan değişkenin ebeveyn bağlılığı olduğu bulunmuştur. Ebeveynlerine bağlanma düzeyleri orta olan ergenlerin akranlarına daha çok bağlandıkları ifade edilmiştir. Ayrıca kız öğrencilerin akranlarına erkeklere oranla daha fazla bağlandıkları görülmüştür. Aynı cinsiyete sahip arkadaş sayısının ve bulunulan sınıf düzeyinin akran bağlılığını yordamayan nitelikler olduğu tespit edilmiştir.

Çetin, Aytar, Pak ve Artık (2016), ergenlerin anne-baba ve arkadaşlara bağlanma biçimleriyle romantik ilişkilerde sorun çözmeleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Çeşitli değişkenlerin etkisinin araştırıldığı çalışmanın sonucunda öğrencilerin, anne-babaya bağlanma biçimleriyle arkadaşlarına bağlanma biçimleri ve romantik ilişkilerinde sorun çözmeleri arasında pozitif yönde düşük düzeyde ilişki bulunduğu tespit edilmiştir. Öğrencilerin anne-baba ve arkadaşlarına bağlanma biçimleriyle romantik ilişkilerinde sorun çözmelerinin yaş ve cinsiyete göre farklılaştığı sonucuna varılmıştır.

Altınsoy (2016) tarafından yapılan çalışmada ergenlerde okula aidiyet duygusunun yordayıcısı olarak yaşam amaçları ve bağlanma stilleri araştırılmıştır. Çalışmanın sonunda, ergenlerin okula aidiyet duygusunun cinsiyete ve sınıf düzeyine göre farklılaşmadığı bulunmuştur. Ayrıca ergenlerin anneye, babaya, akrana bağlanma ve yaşam amaçları değişkenlerinin okula aidiyet duygusuyla anlamlı bir ilişki içinde olduğu tespit edilmiştir.

Sevinç (2016) tarafından, üniversiteye yeni başlayan öğrencilerin bağlanma düzeyi ve benlik kurgularıyla üniversiteye uyumları arasındaki ilişkinin incelendiği araştırma sonucunda, anneye ve akrana güvenli bağlanma düzeyiyle üniversiteye uyum arasında ilişki bulunduğu ortaya konulmuştur. Akrana bağlanma ile üniversiteye uyum arasında pozitif ve orta düzeyde bir ilişki tespit edilmiştir. Anlamli yordayıcı değişkenlerin üniversiteye uyum üzerindeki önem sırasında akrana bağlanmanın ilk sırada yer aldığı ortaya konulmuştur. Akrana bağlanmayı, ilişkisel benlik kurgusu, anneye bağlanma, toplulukçu benlik kurgusu, yaşanan şehir ve cinsiyet takip etmektedir. Ayrıca cinsiyete göre akrana bağlanma puanlarında anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Araştırma sonucunda kızların erkeklere oranla akrana güvenli bağlanma düzeylerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Kanak, Bilbay ve Balta (2017), ergenlerin arkadaşına bağlanma stilleri ile umutsuzluk düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Araştırma sonucunda cinsiyete göre bağlanma stilleri alt boyutlarında (güvenli, kaçınan, kaygılı/kararsız) anlamlı bir farklılık bulunmamış ama öğretim kademesine göre ortaokul öğrencilerinin güvenli bağlanma ve kaçınan bağlanma alt boyutlarında aldıkları puan ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığın bulunduğu sonucuna varılmıştır. Kaygılı/kararsız bağlanma alt boyutundan aldıkları puan ortalaması arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı ifade edilmiştir. Ayrıca arkadaşına bağlanma stilleri ile umutsuzluk düzeyleri arasında bulunan ilişkinin incelenmesi sonucunda umutsuzluk düzeyi toplam puanıyla güvenli bağlanma alt boyutu arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki olduğu bulunurken; umutsuzluk düzeyi toplam puanları ile kaçınan ve kaygılı/kararsız bağlanma alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki tespit edilmemiştir.

Kaya (2017) tarafından ergenlerin benlik algıları, algıladıkları ebeveyn tutumları, ebeveyne ve akrana bağlanma durumları ve ebeveynlerinden beklentileri araştırılmıştır. Çalışmanın sonucunda ergenlerin ve ailelerinin bazı özelliklerinin anne baba tutum, benlik ve bağlanma puan ortalamaları üzerinde anlamlı fark bulunduğu, ebeveyn tutumları ve bağlanma puan ortalamalarıyla benlik puan ortalamaları arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, çalışma grubu, veri toplama araçları, verilerin toplanması ve verilerin analizlerinde kullanılan istatistiksel teknikler ile ilgili bilgilere yer verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma, ergenlerde duygusal özerklik, eylemlilik ve arkadaşla bağlanma arasındaki ilişkileri inceleyen ilişkiisel tarama türünde bir araştırmadır. Karasar (2005), tarama modelinin, geçmişte ya da o andaki bir durumu var olduğu haliyle tanımlamayı amaç edinen araştırma yaklaşımı olduğunu belirtmiştir.

3.2. Çalışma Grubu

Araştırmanın çalışma grubu 2014 - 2015 eğitim-öğretim yılında Sivas ilinde öğrenim görmekte olan lise öğrencilerinden oluşmaktadır. Katılımcılar amaçlı örnekleme tekniği ile belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme tekniğinde evrenin özelliklerini temsil ettiği düşünülen bireyler örnekleme dahil edilir (Christensen, Johnson ve Turner 2015). Bu doğrultuda çalışma grubu, öğrencilerin ortaokul sınavlarına dayalı olarak yerleştirildikleri okullar dikkate alınarak oluşturulmuştur. Çalışma grubuna dahil olan öğrenciler, Sivas ilinde düşük puanla öğrenci alan Anadolu liselerinden A Lisesi, yüksek puanla öğrenci alan Anadolu liselerinden B Lisesi, düşük puanla öğrenci alan Meslek liselerinden C Lisesi ve yüksek puanla öğrenci alan Meslek liselerinden D Lisesi'ne devam edenler arasından seçilmiştir. Çalışma grubu, belirlenen okullarda 9, 10 ve 11. sınıf düzeylerinde öğrenim görmekte olan 593 öğrenciden oluşturulmuştur. Yapılan uygulama sonucunda kullanılan veri toplama araçlarını eksik veya hatalı cevapladığı tespit edilen 35 öğrencinin verileri değerlendirmeye alınmamış ve çalışma grubu için öğrenci sayısı 558'e düşmüştür. Analizler, 558 öğrencinin verileri kullanılarak yapılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilere ait demografik bilgiler, Tablo 1'de görülebilir.

Tablo 1: Demografik özellikler

Değişken		n	%
Cinsiyet	Kız	291	52.2
	Erkek	267	47.8
Sınıf	9	183	32.8
	10	209	37.5
	11	166	29.7
	14	14	2.5
	15	160	28.7
Yaş	16	211	37.8
	17	155	27.8
	18	16	2.9
	19	2	.4
	Okul	A Lisesi	132
B Lisesi		182	32.6
C Lisesi		130	23.3
D Lisesi		114	20.4

3.3. Veri Toplama Araçları

Verileri toplamak amacıyla araştırmada Kişisel Bilgi Formu, Duygusal Özerklik Ölçeği (Emotional Autonomy Scale), Çok Yönlü Eylemli Kişilik Ölçeği (ÇEKÖ) Kısa Formu (Multi-Measure Agentic Personality Scale Short Form) ile Ergenler İçin Arkadaşa Bağlanma Ölçeği (EİABÖ) (Adolescent Friendship Attachment Scale) kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Araştırma kapsamında oluşturulan Kişisel Bilgi Formunda öğrencilerin sınıf düzeyi, cinsiyet, yaş ve okul türü bilgilerinin öğrenilmesi amaçlanmıştır. Kişisel bilgi formu Ek 1’de verilmiştir.

3.3.2. Duygusal Özerklik Ölçeği

Araştırma kapsamında Steinberg ve Silverberg (1986) tarafından geliştirilen ve Deniz (2010) tarafından Türkçeye uyarlanan “Duygusal Özerklik Ölçeği” kullanılmıştır.

Ebeveynler ile ilişkide duygusal özerkliğin önemi konusunda Steinberg ve Silverberg (1986) tarafından geliştirilen ölçekte, bireylerin ebeveynlerinden duygusal özerkliklerini değerlendirdikleri form 20 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin 4 alt boyutu;

ebeveyni idealleştirmeme (deidealization), bireyleşme (individuation), ebeveynden bağımsızlaşma (nondependency of parents) ve ebeveyni bir birey olarak görme (perceptions of parents as people) olarak sıralanmaktadır. Bu boyutlardan ebeveyni idealleştirmeme ve ebeveyni birey olarak görme boyutları bilişsel; bağımsızlık ve bireyleşme boyutları ise duyuşsaldır. Ölçek “Bana tamamen uygun” (4 puan), “Bana uygun” (3 puan), “Bana uygun değil” (2) ve “Bana hiç uygun değil” (1 puan) şeklinde 4 dereceli bir değerlendirme kullanılarak işaretlenmektedir. Ölçekten toplamda elde edilebilecek puanlar 20 ile 80 arasında değer almaktadır.

Puanlamalar yapılırken ölçeğin hem toplam puanı hem alt boyutlarının toplam puanları hesaplanabilmektedir. Duygusal Özerklik Ölçeği'nin toplam Cronbach Alfa katsayısı .75, ebeveyni idealleştirmeme alt ölçeği için .63, ebeveyni birey olarak görme alt ölçeği için .61, ebeveynden bağımsızlık alt ölçeği için .51 ve bireyleşme alt ölçeği için .60'tır (Steinberg ve Silverberg, 1986). 1993 yılında Lamborn ve Steinberg'in tekrar ele aldıkları ölçeğin 20 maddelik formundan “ebeveyni birey olarak görme” alt boyutu çıkarılmış ve Duygusal Özerklik ölçeği 14 maddeye düşürülmüştür. Formun kısaltılmış olarak kullanımında Cronbach Alfa .82'ye yükselmiştir.

Duygusal Özerklik Ölçeği, Deniz (2010) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Dört faktörlü yapının incelendiği çalışmada, “ebeveyni birey olarak görme” alt boyutu ergen gelişimine az katkı sağlaması ve düşük negatif yönde madde korelasyonları olması nedenlerinden dolayı analizlere dahil edilmemiştir. Türkçeye uyarlanan ölçekte yer alan 14 madde istatistiksel bakımdan üç faktörlü bir yapı göstermektedir. Madde analizlerinde, madde ile toplam puanlar arasında güçlü ilişkiler bulunmuştur. Ölçeğin güvenilirliğini tespit etmede Cronbach Alfa iç tutarlık katsayı .79 olarak hesaplanmıştır. Alt boyutlar için alfa değerleri ebeveyni idealleştirmeme için .71, ebeveynden bağımsızlık için .64 ve bireyleşme için .67 bulunmuştur.

Duygusal Özerklik Ölçeği'nin üç faktörlü Türkçe formunda 1, 3, 8, 11 ve 13 nolu maddeler ebeveyni idealleştirmeme, 2, 4, 5 ve 9 nolu maddeler ebeveynden bağımsızlık ve 6, 7, 10, 12 ve 14 nolu maddeler ise bireyleşme alt boyutlarının maddeleridir. Ölçeğin orijinal halinde ölçek maddeleri 4'ten 1'e doğru puanlanmaktadır. Fakat bu puanlama şekli uygulamada zorluklara neden olduğu için Türkçe formunda maddeler dönüştürülmüş ve puanlama ölçeği 1 ile 4 arasında düzenlenmiştir. Duygusal Özerklik Ölçeği Türkçe formunun maddeleri “Bana hiç uygun değil” (1 puan), “Bana

uygun değil" (2 puan), "Bana uygun" (3 puan), "Bana tamamen uygun" (4 puan) şeklinde 4'lü likert biçimindedir. Toplam puanların bulunması için 4, 6, 10, 12 ve 14 nolu maddeler ters kodlanmıştır (Deniz, 2013). Ölçeğin bu çalışma için Cronbach Alfa katsayısı .77 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin örnek maddeleri Ek 2'de verilmiştir.

3.3.3. Eylemlilik Ölçeği

Araştırmada Cote'nin (1997) geliştirdiği ve Atak (2010) tarafından Türk kültürüne uyarlanan eylemli kişiliği ölçme amacı taşıyan "Çok Yönlü Eylemli Kişilik Ölçeği Kısa Formu" kullanılmıştır.

Cote (1997) tarafından geliştirilen ölçekte; öz saygı, yaşam amacı, iç denetim odağı, öz yeterliliği ölçen 5'er madde bulunmaktadır ve ölçek toplamda 4 alt ölçek ve 20 maddeden oluşmaktadır. Ölçeğin tamamında ve alt boyutlarda Cronbach Alfa değeri .58 ile .86 arasında değişmektedir ve toplamda .76'dır. Ölçekten alınan yüksek puan yüksek eylemliliği gösterirken düşük puan ise düşük eylemliliği göstermektedir. Orijinal ölçeğin geliştirilmesi çalışmasında, ölçek maddeleri toplam varyansın %42'sini açıklamıştır.

Atak (2010) Cote tarafından geliştirilmiş olan ÇEKÖ'nin Türk gençlerinde kullanım değerini araştırmıştır. Ölçeğin orijinal formunda 4 alt boyut ve 20 madde bulunurken uyarlama çalışması sonucunda 4 alt boyut ve 15 maddeden oluşan faktör yapısının, toplam varyansın %57,43'ünü açıkladığı görülmüştür.

Schwartz, Cote ve Arnett (2005) tarafından yapılan ve ölçeğin faktör yapısının incelendiği çalışmada ölçeğin 4 faktörlü yapısının doğrulandığı dikkati çekerken Atak (2013) tarafından yapılan çalışmada da, doğrulayıcı faktör analizi sonuçları mevcut faktör yapısının uygunluğu ile paralellik göstermektedir. Bunlara ek olarak bulunan faktör yapısının sonuçlarının, orijinal ölçeğin faktör yapısı sonuçlarından daha iyi olduğu söylenebilir. Son olarak ölçeğin Türk gençlerinde kullanılan formunda daha az maddenin kullanılması ve varyansın yüksek bir yüzdeyi açıklaması hesaba katıldığında maddelerin iyi seçildiği ifade edilebilir.

Ölçeğin güvenirlik çalışması iç tutarlılık katsayısı ve test-tekrar test yöntemleri kullanılmıştır. Güvenirlik çalışması sonucunda alt ölçeklerin iç tutarlılığının yeterli olduğu ve test-tekrar test yöntemiyle elde edilen korelasyonların da alt ölçeklerin kararlı bir ölçüm yaptığını göstermektedir. Bu çalışmada iç tutarlılık değerleri .72 ile .81

arasında değişirken, ÇEKÖ'nin özgün çalışmasında bu değerler .58 ile .86 arasında değişmektedir. Schwartz, Cote ve Arnett(2005), çalışmalarında ölçeğin tamamı için Cronbach Alfa değeri .81 olarak bulunmuştur. Schwartz'ın çalışmasında ise (2004), Cronbach Alfa değerlerinin .59 ile .85 arasında değişiklik gösterdiği tespit edilmiştir. Yapılan çalışmalar sonucunda elde edilen iç-tutarlılık değerlerinin bir birine yakın olduğu ifade edilebilir. Özgün çalışmada ölçeğin test-tekrar test güvenilirliği incelenmemiştir. Bu çalışmada test-tekrar test güvenilirlik değerlerinin göreceli olarak yüksek bulunması (.86 ile .90 arasında) ölçeğin tutarlı ölçümler yapabileceğini gösterdiği şeklinde yorumlanmıştır.

Eylemliliğin yaşam amaçları, öz saygı, iç denetim odağı ve öz yeterlilik olmak üzere dört boyuttan oluşup oluşmadığını belirlemek için bu çalışmada ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi kullanılmıştır. Elde edilen veriler, eylemliliğin bu dört psikolojik yapıdan meydana geldiğini göstermektedir. Çok yönlü eylemli kişilik ölçeğinin Türkçe formunda 1, 2 ve 3. maddeler öz saygı, 4,5,6 ve 7. maddeler yaşam amacı, 8, 9, 10 ve 11. maddeler iç denetim odağı, 12,13,14 ve 15. maddeler ise öz yeterlilik alt boyutlarına aittir. Ölçek maddeleri 1'den başlayarak 5'e doğru puanlanmaktadır. Buna göre, çok yönlü eylemli kişilik ölçeğinin kısa formunda maddeler “tamamen yanlış” (1 puan), “yanlış” (2 puan), “kısmen doğru” (3 puan), “doğru” (4 puan) ve “ tamamen doğru” (5 puan) biçiminde 5'li likert biçiminde kurgulanmıştır. Ayrıca ölçekte ters kodlanan madde bulunmamaktadır. Açımlayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi sonuçları ile ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi sonuçları, ÇEKÖ'nin eylemli kişiliği ölçmek için Türk gençleri için kullanılabileceğini göstermiştir.

Açımlayıcı (4 faktör ve 15 madde; açıklanan varyans % 57.43), doğrulayıcı (X²/sd: 3,11, GFI .94, AGFI .92, CFI .93, NFI .91, NNFI .92, RMR.06 ve RMSEA .05) ve ikinci düzey doğrulayıcı faktör analizi sonuçları (X²/sd: 3,87, GFI .99, AGFI .95, CFI .98, NFI .97, NNFI .93, RMR .02 ve RMSEA.03) önerilen dört-faktörlü modelin Türk toplumunda uygunluğunu desteklemektedir. İç tutarlılık (yaşam amaçları=.72; öz saygı= .76; iç denetim odağı=.74; öz yeterlilik=.73 ve tüm ölçek=.81) ve iki hafta ara ile gerçekleştirilen test tekrar test yöntemine dayalı güvenilirlik analizleri sonuçları da (n=46; yaşam amaçları .88, öz-saygı .86, iç denetim odağı .92, öz-yeterlilik .83 ve ölçeğin tamamı .87), ölçeğin güvenilirliğine işaret etmektedir. Ölçeğin bu çalışma için

Cronbach Alfa katsayısı .78 olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin örnek maddeleri Ek 3’de verilmiştir.

3.3.4. Ergenler İçin Arkadaşa Bağlanma Ölçeği

Araştırmada Wilkinson (2008) tarafından geliştirilen ve Ercan (2015) tarafından Türkçeye uyarlanan “Arkadaşa Bağlanma Ölçeği” kullanılmıştır.

Ergenler İçin Arkadaşa Bağlanma Ölçeği’nin orijinal formu, 30 maddeden meydana gelmektedir. Ölçekte güvenli bağlanma, kaçınan bağlanma ve kaygılı/kararsız bağlanma alt ölçekleri bulunmaktadır. Ölçeğin doğrulayıcı faktör analizi sonuçları $\chi^2=1976.49$, $df=400$, $p<0.001$; AGFI=0.813, CFI=0.848, RMSEA=0.071’dir. Güvenli bağlanma alt ölçeğinin Cronbach Alfa güvenilirlik katsayısı 0.85, kaygılı/kararsız bağlanma alt ölçeğinin 0.78, kaçınan bağlanma alt ölçeğinin 0.75 olarak tespit edilmiş ve toplamda Cronbach Alfa değeri 0.88 bulunmuştur.

Ergenler İçin Arkadaşa Bağlanma Ölçeğinin Türkçeye uyarlanma çalışması Ercan(2015) tarafından yapılmıştır. Ercan’ın (2015) Sivas ve Adana’da lise eğitimine devam eden 420 öğrenciden oluşan bir grupla yürüttüğü çalışmasında Kişisel Bilgi Formu, Ergenler İçin Arkadaşa Bağlanma Ölçeği ve İlişki Ölçekleri Anketi kullanılmıştır. Ölçeğin güvenilirliğini sınamak için madde toplam puan korelasyonu, Cronbach Alfa ve test-tekrar test korelasyon değerleri hesaplanmıştır. Ölçeğin geçerliliğini test etmek için ise yapı ve ölçüt geçerliliği çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Yapılan değerlendirmeler sonucunda ölçeğin alt boyutlarına ait madde toplam puan korelasyonlarının 0.21 ile 0.71 arasında olduğu, Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısının 0.60 ile 0.89 arasında yer aldığı ve test tekrar test güvenilirlik değerlerinin 0.81 ile 0.83 arasında değiştiği tespit edilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi yapılmış ve sonuç olarak uyum indeksi değerleri χ^2/sd (648.27/227)=2.856, NNFI=0.91, CFI=0.95, GFI=0.88, AGFI=0.86, RMSEA=0.067, SRMR=0.059 olarak bulunmuştur. Orijinal ölçekle örtüşen üç faktörlü yapı (güvenli bağlanma, kaçınan bağlanma ve kaygılı/kararsız bağlanma) doğrulanmıştır. Ölçüt geçerliliği analizlerinde ise Ergenler İçin Arkadaşa Bağlanma Ölçeği puanları ile İlişki Ölçekleri Anketi puanları arasında beklenen yönde korelasyonlar bulunduğu tespit edilmiştir. Elde edilen veriler, Türkçeye uyarlaması yapılan ölçeğin istatistiksel açıdan güvenilirlik ve geçerlilik değerlerinin kabul edilebilir düzeyde olduğunu göstermektedir. Türkçeye uyarlama çalışmaları sonucunda ölçeğin 23 maddeden oluştuğu ve alt boyutlarının güvenli bağlanma, kaçınan bağlanma ve

kaygılı/kararsız bağlanma şeklinde olduğu belirlenmiştir. Ölçeğin bu şekliyle ergenlerin arkadaş ilişkileri konusunda Türkiye’de yapılacak çalışmalarda kullanılabilir olduğu ifade edilmiştir.

Bu haliyle ölçeğin güvenli bağlanma alt ölçeğinde 10, kaçınan bağlanma alt ölçeğinde 6 ve kaygılı/kararsız bağlanma ölçeğinde 7 madde bulunmaktadır. Ölçekte bulunan 2, 10, 16 ve 19 nolu maddeler ters puanlanmaktadır. Ölçek maddelerinin cevaplanmasında “Hiç Katılmıyorum” (1) ve ”Tamamen Katılıyorum” (5) arasında değişen beşli likert tipi derecelendirme kullanılmaktadır. Ölçeğin her bir alt boyutundan alınan puanların yüksek olması bahsedilen bağlanma stilinin güçlülüğünü, puanların düşük olması ise zayıflığını belirtmektedir. Bu çalışma için ölçeğin Cronbach Alfa değerleri tekrar hesaplanmış, güvenli bağlanma alt boyutu için .84, kaçınan bağlanma alt boyutu için .62 ve kaygılı-korkulu bağlanma alt boyutu için.60 bulunmuştur. Ölçeğin örnek maddeleri Ek 4’te verilmiştir.

3.4. Verilerin Toplanması

Veri toplama işlemi 2015 yılının Nisan ve Mayıs aylarında gerçekleştirilmiştir. İlk olarak katılımcılara araştırmanın konusu hakkında bilgi verilmiş, onların katılımının ve samimi cevaplar vermelerinin bu çalışma için önemli olduğu belirtilmiştir. Gönüllü öğrencilerin ölçekleri sınıf ortamında doldurmaları sağlanmıştır. Ölçme araçları doldurulmadan önce kimlik bilgilerinin istenmediği, yanıtlarının gizli kalacağı belirtilmiş ve ölçeklerin samimi bir şekilde cevaplandırılmaları istenmiştir. Ölçeklerin uygulaması ortalama 30 dakika ile 40 dakika arasında değişmiştir.

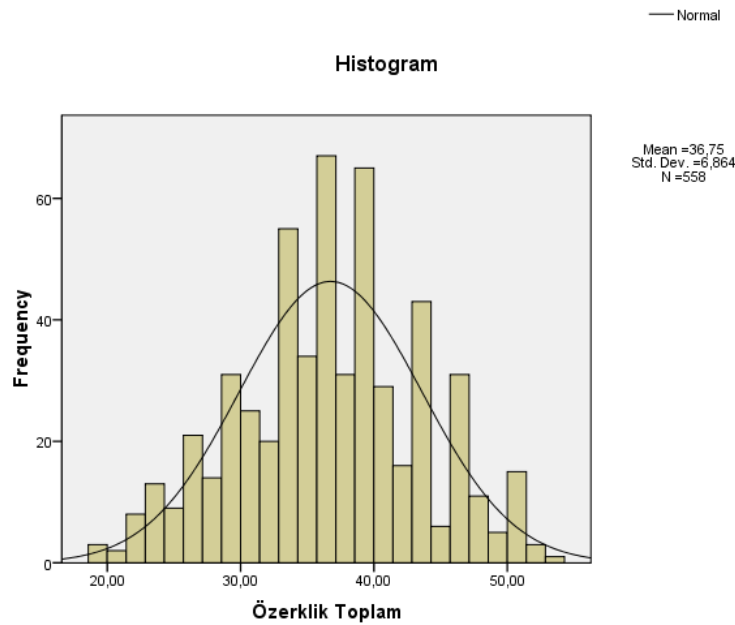
3.5. Verilerin Analizi

Araştırma verilerinin toplanmasından sonra veriler bilgisayar ortamına aktarılmış ve analizlere uygun hale getirilmiştir. Araştırma verilerinin analizinde SPSS 17.00 programı kullanılmış, Korelasyon, Tek Yönlü Varyans Analizi ve Bağımsız Gruplar için T-Testi analizleri yapılmıştır.

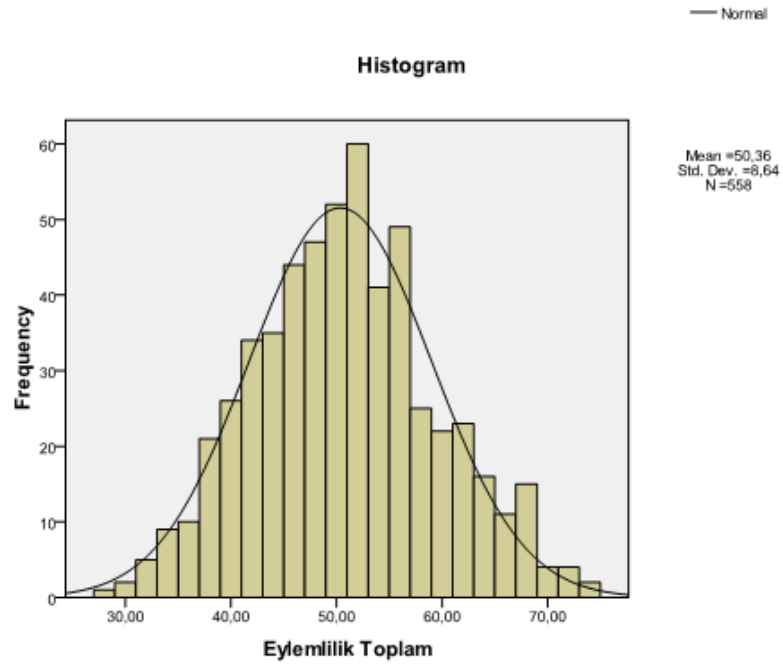
Araştırmada normallik ve doğrusallık varsayımının karşılanmasını güçleştiren uç değerler Mahalonobis uzaklık katsayısı kullanılarak incelenmiştir. Yapılan inceleme sonucunda normallik ve doğrusallık varsayımını bozan veriye rastlanmamıştır. Analiz sonucunda duygusal özerkliğe ilişkin verilerin ortalaması 36.74 (SS=6.86), medyanı

37.00, çarpıklık (skewness) değeri -.08, basıklık (kurtosis) değeri -.33 bulunmuştur. Eylemliliğe ilişkin verilerin ortalaması 50.35 (SS=8.64), medyanı 50.00, çarpıklık (skewness) değeri .13, basıklık (kurtosis) değeri -.27 olarak bulunmuştur. Arkadaşa bağlanmaya ilişkin verilerin ortalaması 76.07 (SS=6.11), medyanı 76.00, çarpıklık değeri .02, basıklık değeri -.21 olarak hesaplanmıştır. Son olarak Histogram Grafiği çizilmiş ve puanların dağılımlarının normale yakın oldukları görülmüştür. Bu bulgulardan hareketle verilerin normallik varsayımını karşıladıkları ifade edilebilir. Şekil 1,2 ve 3'de Histogram, Şekil 4,5 ve 6'da Normal Q-Q Grafikleri verilmiştir. Bu değerlerin kabul edilebilir düzeyde olmasına dayanarak (Kalaycı, 2005) verilerin normallik ve doğrusallık varsayımlarını karşıladıkları kabul edilmiştir.

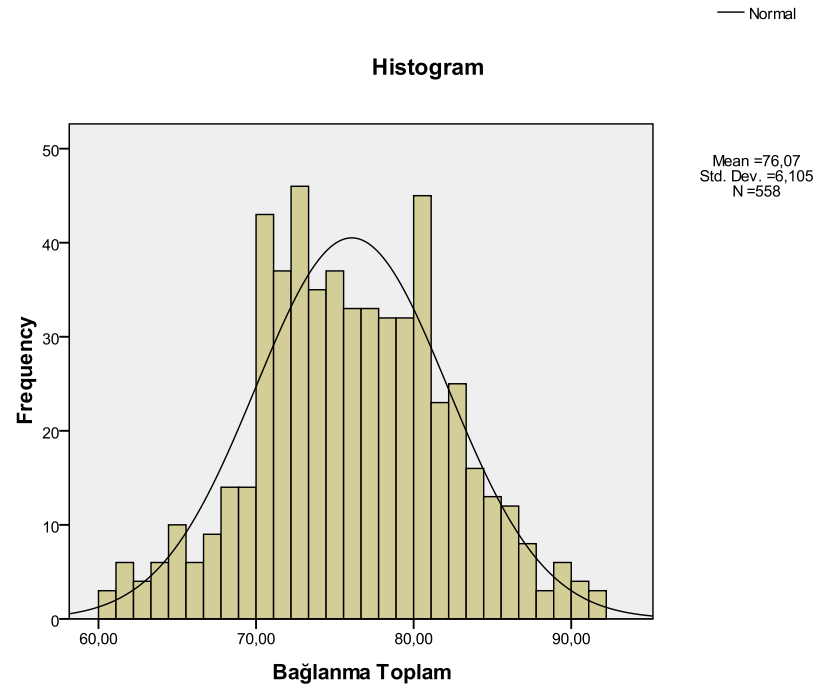
Ergenlerin duygusal özerklik, eylemlilik ve arkadaşla bağlanma durumlarının cinsiyet değişkeni noktasında farklılaşma durumunu belirlemek için bağımsız gruplar için T-Testi kullanılmıştır. Duygusal özerklik, eylemlilik ve arkadaşla bağlanma alt boyutlarının okul türlerine göre farklılaşıp farklılaşmadığını belirlemek amacıyla Tek Yönlü Varyans Analizi kullanılmıştır. Ergenlerin duygusal özerklik, eylemlilik ve arkadaşla bağlanma ile yaş değişken arasındaki ilişkiyi belirlemek için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Tekniği kullanılmıştır. Son olarak ergenlerde duygusal özerklik ve eylemlilik ile arkadaşla bağlanma arasındaki ilişkiyi belirlemek için yine Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Tekniği kullanılmıştır.

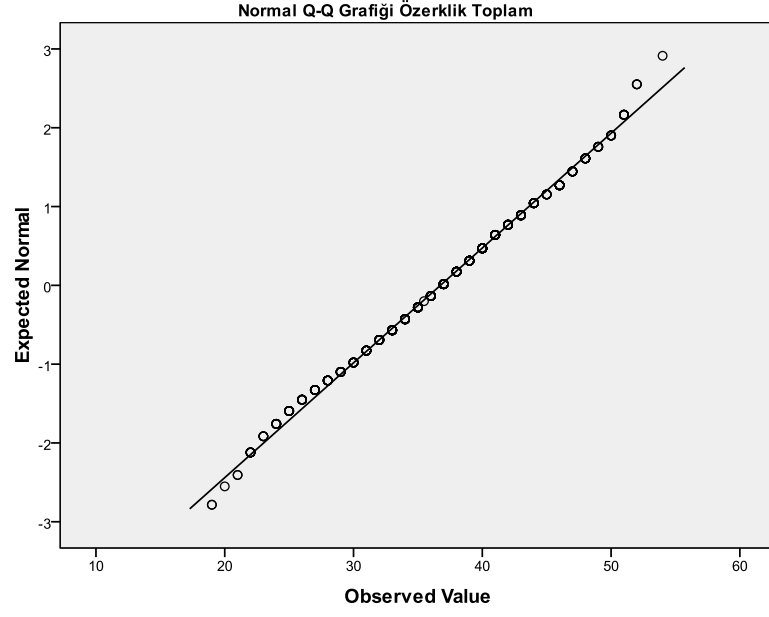
Şekil 1. Duygusal Özerklik Histogram Grafiği

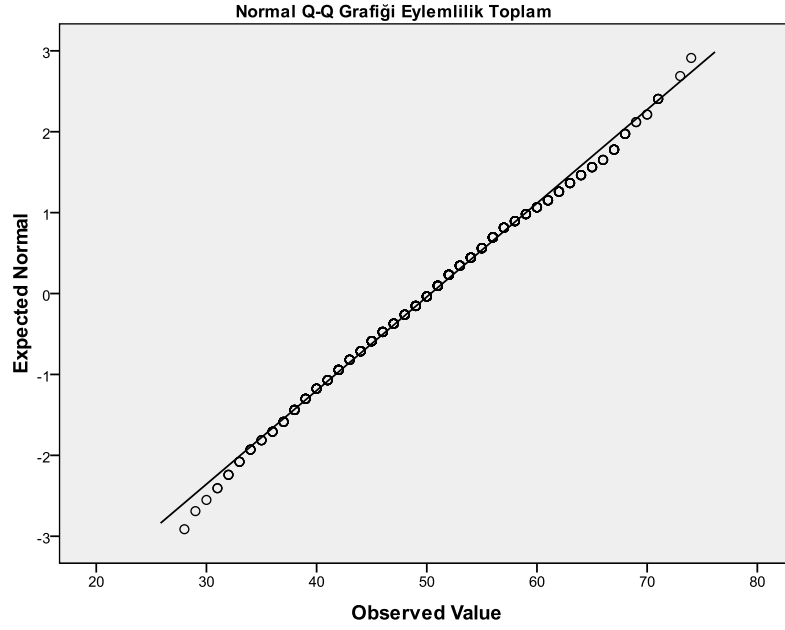
Şekil 2. Eylemlilik Histogram Grafiği

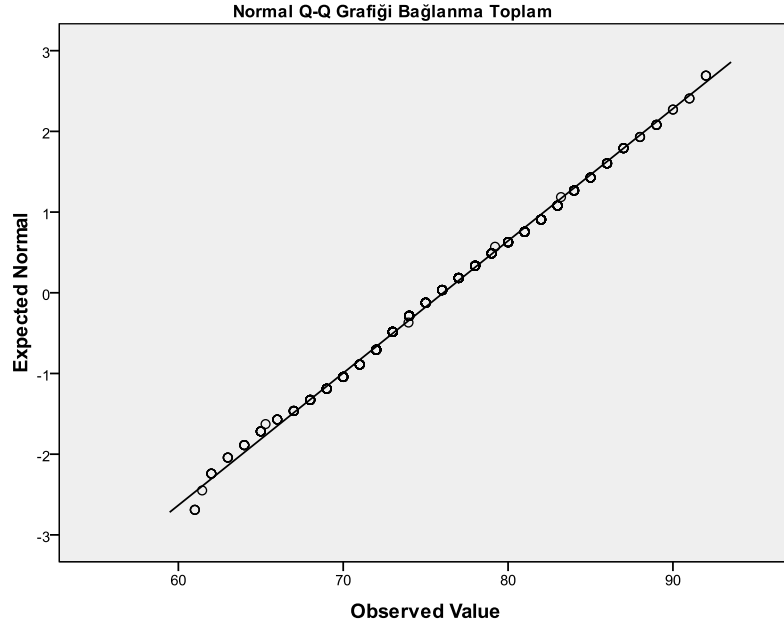
Şekil 3. Arkadaşa Bağlanma Histogram Grafiği

Şekil 4. Duygusal Özerklik Normal Q-Q Grafiği

Şekil 5. Eylemlilik Normal Q-Q Grafiği

Şekil 6. Arkadaşa Bağlanma Normal Q-Q Grafiği

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde, araştırma sorularının yanıtlanabilmesi için yapılan istatistiksel analizlerin sonuçlarına yer verilmiştir. Araştırma soruların yanıtlamadan önce araştırmada kullanılan ölçeklerin alt boyutlarından elde edilen puanların ortalama, standart sapma, alınabilecek puan aralığı ve ölçekten alınan puan aralığı hesaplanmıştır. Elde edilen değerler Tablo 2’de verilmiştir.

Tablo 2: Ölçeklerin alt boyutlarına ilişkin ortalama, standart sapma, alınabilecek minimum puan ve maksimum puan değerleri

Değişkenler	Alt Boyutlar	\bar{X}	SS	Alınabilecek Puan Aralığı	Alınan Puan Aralığı
Duygusal Özerklik	İdealleştirmeme	13.49	3.09	5 - 20	5-20
	Bağımsızlık	10.63	2.50	4 - 16	4-16
	Bireyleşme	12.63	3.13	5 - 20	5-20
Eylemlilik	Öz saygı	10.19	2.37	3 - 15	3-15
	Yaşam Amacı	13.19	3.85	4 - 20	4-20
	İç Denetim Odağı	12.86	3.05	4 - 20	4-20
	Öz Yeterlilik	14.11	3.32	4 - 20	4-20
Arkadaşa Bağlanma	Güvenli Bağlanma	39.73	6.62	10 - 50	12-50
	Kaçınan Bağlanma	16.04	4.38	6 - 30	6-30
	Kaygılı-Korkulu Bağlanma	20.30	4.69	7 - 35	7-34

Araştırmanın ilk sorusu “duygusal özerklik, eylemlilik ve arkadaşça bağlanma alt boyutları cinsiyete göre farklılaşmakta mıdır?” şeklinde düzenlenmiş ve sorunun yanıtlanabilmesi için bağımsız örneklem için t-testi analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucu Tablo 3’te gösterilmiştir.

Tablo 3: Duygusal özerklik, eylemlilik ve arkadaşla bağlanma alt boyutu puanlarının cinsiyete göre t-testi sonuçları

		Cinsiyet	N	\bar{X}	SS	SD	t	p
Duygusal Özerklik	Ebeveyni	Kız	291	12.89	2.96	556	-4.95	.00**
	İdealleştirmeme	Erkek	267	14.15	3.09			
	Ebeveynden	Kız	291	10.67	2.57	556	.44	.66
	Bağımsızlık	Erkek	267	10.58	2.44			
	Bireyleşme	Kız	291	12.85	3.13	556	1.73	.09
		Erkek	267	12.39	3.12			
Eylemlilik	Öz saygı	Kız	291	9.93	2.32	556	-2.75	.006**
		Erkek	267	10.48	2.4			
	Yaşam Amacı	Kız	291	12.76	3.86	556	-2.81	.005**
		Erkek	267	13.67	3.79			
	İç Denetim Odağı	Kız	291	12.57	2.95	556	-2.37	.018*
		Erkek	267	13.18	3.12			
Öz Yeterlilik	Kız	291	13.51	3.22	556	-4.61	.00**	
	Erkek	267	14.78	3.31				
Arkadaşla bağlanma	Güvenli Bağlanma	Kız	291	40.8	6.75	556	4.06	.00**
		Erkek	267	38.56	6.28			
	Kaçınan Bağlanma	Kız	291	14.9	4.35	556	-6.62	.00**
		Erkek	267	17.28	4.08			
Kaygılı-Korkulu Bağlanma	Kız	291	20.31	4.86	556	0.01	.995	
	Erkek	267	20.3	4.5				

*p <.05, **p <.01

Analiz sonuçları, duygusal özerkliğin ebeveyni idealleştirmeme alt boyutu puan ortalamalarının cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır ($t_{(556)} = -4.95$, $p <.01$). Erkeklerin ebeveyni idealleştirmeme puan ortalamaları ($\bar{X} = 14.15$, $SS=3.09$), kızların ebeveyni idealleştirmeme puan ortalamalarından ($\bar{X} = 12.89$, $SS=2.96$) anlamlı düzeyde yüksektir. Bununla birlikte ebeveynden bağımsızlık ve bireyleşme alt boyutu puanları cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermemektedir.

Analiz sonuçları, eylemliliğin öz saygı ($t_{(556)} = -2.75$, $p <.01$), yaşam amacı ($t_{(556)} = -2.81$, $p <.01$), iç denetim odağı ($t_{(556)} = -2.37$, $p <.05$) ve öz yeterlilik ($t_{(556)} = -4.61$, $p <.01$) alt boyutu puan ortalamalarının cinsiyete göre anlamlı farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Erkeklerin öz saygı puan ortalamaları ($\bar{X} = 10.48$, $SS=2.4$), kızların öz saygı puan ortalamalarından ($\bar{X} = 9.93$, $SS=2.32$) anlamlı düzeyde yüksektir. Erkeklerin yaşam amacı puan ortalamaları ($\bar{X} = 13.67$, $SS=3.79$), kızların yaşam amacı puan ortalamalarından ($\bar{X} = 12.76$, $SS=3.86$) anlamlı düzeyde yüksektir. Erkeklerin iç denetim odağı puan ortalamaları ($\bar{X} = 13.18$, $SS=3.12$), kızların iç denetim

odağı puan ortalamalarından ($\bar{X} = 12.57$, $SS=2.95$) anlamlı düzeyde yüksektir. Erkeklerin öz yeterlilik puan ortalamaları ($\bar{X} = 14.78$, $SS=3.31$), kızların öz yeterlilik puan ortalamalarından ($\bar{X} = 13.51$, $SS=3.22$) anlamlı düzeyde yüksektir.

Analiz sonuçları, arkadaşla bağlanmanın güvenli bağlanma boyutu ($t_{(556)} = 4.06$, $p < .01$) ve kaçınan bağlanma boyutu ($t_{(556)} = -6.62$, $p < .01$) puan ortalamalarının cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Kızların güvenli bağlanma puan ortalamaları ($\bar{X} = 40.8$, $SS=6.75$), erkeklerin güvenli bağlanma puan ortalamalarından ($\bar{X} = 38.56$, $SS=6.28$) anlamlı düzeyde yüksektir. Erkeklerin kaçınan bağlanma puan ortalamaları ($\bar{X} = 17.28$, $SS=4.08$), kızların kaçınan bağlanma puan ortalamalarından ($\bar{X} = 14.9$, $SS=4.35$) anlamlı düzeyde yüksektir. Bununla birlikte kaygılı-korkulu bağlanma alt boyutu puanlarında cinsiyete göre anlamlı farklılık ortaya çıkmamıştır.

Araştırmanın ikinci sorusu “duygusal özerklik, eylemlilik ve arkadaşla bağlanma alt boyutları okul türlerine göre farklılaşmakta mıdır?” şeklinde düzenlenmiştir. Varyans Analizi için öncelikle homojenlik testi yapılmıştır. Homojenlik testi sonuçları Tablo 4’te görülebilir.

Tablo 4: Varyansların homojenliği

		Levene Statistic	df1	df2	Sig.
Duygusal Özerklik	Ebeveyni İdealleştirmeme	.307	3	554	.821
	Ebeveynden Bağımsızlık	.592	3	554	.620
	Bireyleşme	.907	3	554	.437
Eylemlilik	Öz saygı	1.678	3	554	.171
	Yaşam Amacı	.364	3	554	.779
	İç Denetim Odağı	.247	3	554	.864
	Öz Yeterlilik	.723	3	554	.538
Arkadaşla Bağlanma	Güvenli Bağlanma	1.435	3	554	.232
	Kaçınan Bağlanma	1.733	3	554	.159
	Kaygılı-Korkulu Bağlanma	1.015	3	554	.386

Tablo 4 incelendiğinde bütün alt boyutların levene statistic değerinin .05’ten büyük olduğu görülmektedir. Buna dayalı olarak varyansların homojenliği kabul edilmiştir. Varyansların homojenliği sağlandığından, post-hoc testi olarak Sheffe tercih

edilmiştir. Varyans analizi sonuçları Tablo 5’de, Scheffe testi sonuçları Tablo 6’da görülebilir.

Tablo 5: Duygusal özerklik, eylemlilik ve arkadaşla bağlanma stillerinin okul türüne göre varyans analizi sonuçları

Değişkenler			Kareler toplamı	sd	Kareler ortalaması	F	Sig.
Duygusal özerklik	Ebeveyni İdealleştirmeme	Gruplar arası	504.019	3	168.006	19.393	.000**
		Guplar içi	4799.452	554	8.663		
		Toplam	5303.471	557			
	Ebeveynden Bağımsızlık	Gruplar arası	29.271	3	9.757	1.563	.197
		Guplar içi	3459.448	554	6.244		
		Toplam	3488.719	557			
	Bireyleşme	Gruplar arası	52.890	3	17.630	1.806	.145
		Guplar içi	5406.917	554	9.760		
		Toplam	5459.807	557			
Eylemlilik	Öz Saygı	Gruplar arası	31.337	3	10.446	1.869	.134
		Guplar içi	3095.760	554	5.588		
		Toplam	3127.097	557			
	Yaşam Amacı	Gruplar arası	234.773	3	78.258	5.403	.001**
		Guplar içi	8023.709	554	14.483		
		Toplam	8258.482	557			
	İç Denetim Odağı	Gruplar arası	99.413	3	33.138	3.624	.013*
		Guplar içi	5066.403	554	9.145		
		Toplam	5165.815	557			
	Öz Yeterlilik	Gruplar arası	177.195	3	59.065	5.487	.001**
		Guplar içi	5963.464	554	10.764		
		Toplam	6140.659	557			
Arkadaşla bağlanma	Güvenli Bağlanma	Gruplar arası	811.142	3	270.381	6.352	.000**
		Guplar içi	23580.038	554	42.563		
		Toplam	24391.181	557			
	Kaçınan Bağlanma	Gruplar arası	538.275	3	179.425	9.784	.000**
		Guplar içi	10159.705	554	18.339		
		Toplam	10697.980	557			
	Kaygılı-Korkulu Bağlanma	Gruplar arası	149.337	3	49.779	2.279	.079
		Guplar içi	12100.871	554	21.843		
		Toplam	12250.208	557			

*p <.05, **p <.01

Tablo 5 incelendiğinde ilk olarak duygusal özerkliğin ebeveyni idealleştirme boyutunda okul türlerine göre anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir ($F_{554-3}=16.393$, $p<.01$). Duygusal özerkliğin diğer alt boyutlarında okul türlerine göre anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Eylemliliğin yaşam amacı ($F_{554-3}=5.403$, $p<.01$), iç denetim odağı ($F_{554-3}=3.624$, $p<.05$) ve öz yeterlilik ($F_{554-3}=5.487$, $p<.01$) boyutlarında okul türlerine göre anlamlı bir farklılık olduğu tespit edilmiştir. Eylemliliğin öz saygı boyutunda ise okul türlerine göre anlamlı bir farklılık ortaya

çıkamıştır. Arkadaşa bağlanmanın güvenli bağlanma ($F_{554-3}= 6.352, p<.01$)ve kaçınan bağlanma ($F_{554-3}= 9.784, p<.01$) boyutlarında da okul türlerine göre anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir. Arkadaşa bağlanmanın kaygılı-korkulu bağlanma boyutunda ise okul türlerine göre anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır.

Tablo 6: Okul türünün ergenlerde duygusal özerklik, eylemlilik ve arkadaşına bağlanma alt boyutlarına göre scheffe testi sonuçları

	Alt Boyutlar	Değişkenler	N	M	SD	F	p	Çoklu Karşılaştırma
Duygusal Özerklik	Ebeveyni İdealleştirmeme	A Lisesi	132	13.04	3.05	19.40	.000**	B Lisesi, A Lisesi< D Lisesi, C Lisesi
		B Lisesi	182	12.57	2.83			
		C Lisesi	130	15.05	2.97			
		D Lisesi	114	13.71	2.96			
	Ebeveyniden Bağımsızlık	A Lisesi	132	10.59	2.62	1.56	.197	
		B Lisesi	182	10.34	2.48			
		C Lisesi	130	10.89	2.53			
		D Lisesi	114	10.82	2.35			
	Bireyleşme	A Lisesi	132	13.01	3.15	1.81	.145	
		B Lisesi	182	12.36	3.24			
		C Lisesi	130	12.35	2.97			
		D Lisesi	114	12.94	3.08			
Eylemlilik	Öz saygı	A Lisesi	132	9.83	2.14	1.87	.134	
		B Lisesi	182	10.20	2.41			
		C Lisesi	130	10.52	2.40			
		D Lisesi	114	10.22	2.49			
	Yaşam Amacı	A Lisesi	132	13.63	3.68	5.40	.001**	B Lisesi, D Lisesi< A Lisesi, C Lisesi
		B Lisesi	182	12.32	3.89			
		C Lisesi	130	13.94	3.65			
		D Lisesi	114	13.22	3.98			
	İç Denetim Odağı	A Lisesi	132	12.93	3.05	3.62	.013*	B Lisesi, A Lisesi< D Lisesi, C Lisesi
		B Lisesi	182	12.31	3.08			
		C Lisesi	130	13.43	2.95			
		D Lisesi	114	12.99	2.99			
Öz Yeterlilik	A Lisesi	132	14.08	3.59	5.49	.001**	B Lisesi, A Lisesi< D Lisesi, C Lisesi	
	B Lisesi	182	13.45	3.13				
	C Lisesi	130	14.96	3.31				
	D Lisesi	114	14.25	3.11				
Arkadaşa Bağlanma	Güvenli Bağlanma	A Lisesi	132	39.46	6.57	6.35	.000**	C Lisesi, D Lisesi< A Lisesi, B Lisesi
		B Lisesi	182	41.31	7.01			
		C Lisesi	130	38.13	5.64			
		D Lisesi	114	39.35	6.61			
	Kaçınan Bağlanma	A Lisesi	132	15.85	4.26	9.78	.000**	B Lisesi, D Lisesi< A Lisesi, C Lisesi
		B Lisesi	182	15.35	4.59			
		C Lisesi	130	17.78	3.85			
		D Lisesi	114	15.37	4.26			
	Kaygılı-Korkulu Bağlanma	A Lisesi	132	20.23	4.85	2.28	.079	
		B Lisesi	182	19.68	4.86			
		C Lisesi	130	21.03	4.22			
		D Lisesi	114	20.57	4.65			

* $p<.05$,** $p<.01$

Tablo 6’da görüldüğü gibi Scheffe testi sonuçlarına göre B Lisesi ($\bar{X}=12.57$, $SS=2.83$) ve A Lisesinde ($\bar{X}=13.04$, $SS=3.05$) eğitime devam eden öğrencilerin duygusal özerklik alt boyutlarından ebeveyni idealleştirmeme puanları, D Lisesi ($\bar{X}=13.71$, $SS=2.96$) ve C Lisesinde ($\bar{X}=15.05$, $SS=2.97$) eğitime devam eden öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde düşüktür. B Lisesi ($\bar{X}=12.32$, $SS=3.89$) ve D Lisesinde ($\bar{X}=13.22$, $SS=3.98$) eğitime devam eden öğrencilerin yaşam amacı puanları, A Lisesi ($\bar{X}=13.63$, $SS=3.68$) ve C Lisesinde ($\bar{X}=13.94$, $SS=3.65$) eğitime devam eden öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde düşüktür. B Lisesi ($\bar{X}=12.31$, $SS=3.08$) ve A Lisesinde ($\bar{X}=12.93$, $SS=3.05$) eğitime devam öğrencilerin iç denetim odağı puanları, D Lisesi ($\bar{X}=12.99$, $SS=2.99$) ve C Lisesinde ($\bar{X}=13.43$, $SS=2.95$) eğitime devam eden öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde düşüktür. B Lisesi ($\bar{X}=13.45$, $SS=3.13$) ve A Lisesinde ($\bar{X}=14.08$, $SS=3.59$) eğitime devam eden öğrencilerin öz yeterlilik puanları, D Lisesi ($\bar{X}=14.25$, $SS=3.11$) ve C Lisesinde ($\bar{X}=14.96$, $SS=3.31$) eğitime devam eden öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde düşüktür. C Lisesi ($\bar{X}=38.13$, $SS=5.64$) ve D Lisesinde ($\bar{X}=39.35$, $SS=6.61$) eğitime devam eden öğrencilerin güvenli bağlanma stili puanları, A Lisesi ($\bar{X}=39.46$, $SS=6.57$) ve B Lisesinde ($\bar{X}=41.31$, $SS=7.01$) eğitime devam eden öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde düşüktür. B Lisesi ($\bar{X}=15.35$, $SS=4.59$) ve D Lisesinde ($\bar{X}=15.37$, $SS=4.26$) eğitime devam eden öğrencilerin kaçınan bağlanma stili puanları, A Lisesi ($\bar{X}=15.85$, $SS=4.26$) ve C Lisesinde ($\bar{X}=17.78$, $SS=3.85$) eğitime devam eden öğrencilerin puanlarından anlamlı düzeyde düşüktür.

Araştırmanın üçüncü sorusu “duygusal özerklik, eylemlilik ve arkadaşla bağlanma alt boyutları yaş ile ilişkili midir?” ve dördüncü sorusu “duygusal özerklik, eylemlilik ve arkadaşla bağlanma alt boyutları birbirleri ile ilişkili midir?” şeklinde düzenlenmiş ve araştırma sorularını yanıtlamak için Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Analizi kullanılmıştır. Analiz sonuçları Tablo 7’de görülebilir.

Tablo 7: Yaş, duygusal özerklik alt boyutları, eylemlilik alt boyutları ve arkadaşça bağlanma alt boyutlarının birbiri ile ilişkisi

	Yaş	Ebeveyni İdealleştir-meme	Ebeveynden Bağımsızlık	Bireyleşme	Öz Saygı	Yaşam Amacı	İç Denetim Odağı	Öz Yeterlilik	Güvenli Bağlanma	Kaçınan Bağlanma	Kaygılı-Korkulu Bağlanma	
Yaş	r 1	-0,02	-,057	-0,051	0,04	-0,01	0,017	.090*	-0,011	0,003	-0,024	
Duygusal Özerklik	Ebeveyni İdealleştirmeme	r -0,02	1	.537**	.342**	0,082	.259**	.241**	.185**	-0,002	.115**	0,018
	Ebeveynden Bağımsızlık	r -0,06	.537**	1	.422**	-,04	.171**	.136**	.089*	-0,072	.095*	0,053
	Bireyleşme	r -0,05	.342**	.422**	1	-0,07	.107*	0,037	0,039	-0,021	0,078	-.153**
Eylemlilik	Öz saygı	r 0,04	0,082	-0,04	-0,069	1	.347**	.168**	.347**	.163**	-0,082	0,022
	Yaşam Amacı	r -0,01	.259**	.171**	.107*	.347**	1	.189**	.370**	.102*	-0,043	-0,017
	İç Denetim Odağı	r 0,017	.241**	.136**	0,037	.168**	.189**	1	.287**	0,078	0,061	0,048
	Öz Yeterlilik	r .090*	.185**	.089*	0,039	.347**	.370**	.287**	1	0,07	.115**	-0,019
Arkadaşça Bağlanma	Güvenli Bağlanma	r -0,01	-0	-0,07	-0,021	.163**	.102*	0,078	0,07	1	-.588**	-.361**
	Kaçınan Bağlanma	r 0,003	.115**	.095*	0,078	-,082	-0,04	0,061	.115**	-.588**	1	.214**
	Kaygılı-Korkulu Bağlanma	r -0,02	0,018	0,053	-.153**	0,022	-0,02	0,048	-0,02	-.361**	.214**	1

N= 558, *p <.05, **p <.01

Tablo 7 incelendiğinde ergenlerin yaşı ile eylemlilik alt boyutlarından öz yeterlilik arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=.09$, $p<.05$). Eylemliliğin diğer boyutları ile duygusal özerklik ve arkadaşça bağlanma boyutlarının yaş ile bir ilişkisi bulunmamıştır.

Duygusal özerlik alt boyutlarının diğer değişkenlerin alt boyutları ile ilişkisine bakıldığında ebeveyni idealleştirmeme ile yaşam amacı ($r=.25$, $p<.01$), iç denetim odağı ($r=.24$, $p<.01$) öz yeterlilik ($r=.18$, $p=.01$) ve kaçınan bağlanma ($r=.11$, $p<.01$) arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki olduğu görülmektedir. Duygusal özerkliğin diğer alt boyutu olan ebeveynden bağımsızlık ile yaşam amacı ($r=.17$, $p<.01$), iç denetim odağı ($r=.13$, $p<.01$), öz yeterlilik ($r=.08$, $p<.05$) ve kaçınan bağlanma ($r=.09$, $p<.05$) arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki ortaya çıkmıştır. Duygusal özerkliğin bir diğer alt boyutu olan bireyleşme ile yaşam amacı arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki ($r=.10$, $p<.05$), kaygılı-korkulu bağlanma arasında negatif yönlü zayıf bir ilişki ($r=-.15$, $p<.01$) bulunmuştur.

Eylemlilik alt boyutlarının diğer değişkenlerin alt boyutları ile ilişkisine bakıldığında öz saygı ile güvenli bağlanma arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki olduğu görülmektedir ($r=.16$, $p<.01$). Eylemliliğin diğer alt boyutu olan yaşam amacı ile güvenli bağlanma arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki ortaya çıkmıştır ($r=.10$, $p<.05$). Eylemliliğin bir diğer alt boyutu olan öz yeterlilik ile kaçınan bağlanma arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki tespit edilmiştir ($r=.11$, $p<.01$). İç denetim odağı alt boyutu ile arkadaşla bağlanma alt boyutları arasında ise herhangi bir ilişkisi bulunmamıştır.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde ergenlerin duygusal özerklik, eylemlilik ve arkadaşına bağlanma durumlarının incelenmesi sonucunda elde edilen bulguların tartışması yapılmış ve önerilerde bulunulmuştur.

5.1. Duygusal Özerklik, Eylemlilik ve Arkadaşına Bağlanma Alt Boyutlarının Cinsiyete Göre Karşılaştırma Sonuçları

Analiz sonuçlarına göre duygusal özerkliğin ebeveyni idealleştirmeme alt boyutu puan ortalamaları cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık göstermektedir. Erkeklerin ebeveyni idealleştirmeme puan ortalamaları, kızların ebeveyni idealleştirmeme puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksektir. Ayrıca ebeveyniden bağımsızlık ve bireyleşme alt boyutu puanlarında cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık bulunmamaktadır.

Alan yazın incelendiğinde ebeveyni idealleştirmeme alt boyutu puanlarındaki cinsiyetler arası farklılık bulgusunun, başka araştırmaların bulguları ile paralellik gösterdiği dikkati çekmektedir. Güney (2017) tarafından yapılan tez çalışmasında ebeveyni idealleştirmeme alt ölçeğinden erkek ergenlerin aldıkları puanların ortalamasının kız ergenlerin puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek olduğu tespit edilmiştir. Çoban (2013) araştırmasının sonunda öğrencilerin ebeveyni idealleştirmeme puanlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiğini bulmuştur. Erkek öğrencilerin ebeveyni idealleştirmeme boyutundan aldıkları puanlar, kız öğrencilerin bu boyuttan aldıkları puanlara göre anlamlı düzeyde yüksektir. Yine Erçevik (2014) yaptığı çalışmada erkek öğrencilerin ebeveyni idealleştirmeme boyutundan aldıkları puanların kız öğrencilerin aldıkları puanlardan daha yüksek olduğunu bulmuştur. Bununla birlikte, yurt dışında yapılan çeşitli araştırmalarda, ebeveyni idealleştirmeme boyutunda kızların puan ortalamalarının erkeklerin puan ortalamalarından daha yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Chen, 1994; Tung ve Dhillon, 2006; Zimmer-Gembeck, Madsen ve Hanisch, 2011).

Steinberg ve Silverberg (1986) tarafından yapılan çalışmada bu araştırmanın bulgularından farklı bir sonuç ortaya çıkmıştır. Steinberg ve Silverberg'in çalışmasında kızların erkeklerden duygusal özerkliğin tüm boyutlarında daha yüksek puanlar aldıkları görülmüştür. Bir diğer farklı sonuç ise Chen (1994) tarafından yapılan çalışmada ortaya çıkmıştır. Chen'in çalışmasında da duygusal özerkliğin bütün alt boyutlarında kızların puan ortalamaları erkeklerin puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Chou (2000) tarafından yapılan çalışmada ise duygusal özerkliğin alt boyutlarında cinsiyete göre anlamlı hiçbir farklılık bulunmamıştır.

Sesli (2014) tarafından yapılan ortaöğretim öğrencilerinin özerklik düzeyleri, değer yönelimleri ve kendini ayarlama düzeyleri arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmanın sonucunda, kız öğrencilerin duygusal özerklik puanlarının, erkek öğrencilerin duygusal özerklik puanlarından yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Güney (2017), çalışmasında bireyleşme alt boyutunda kızların puan ortalamalarının erkeklerin puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksek olduğunu tespit etmiştir. Çoban'ın (2013) bulgusu ise bu araştırmanın bulgusu ile paraleldir; bireyleşme boyutunda cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık ortaya çıkmamıştır. McBride-Chang ve Chang (1998) ile Levpuscek (2006) çalışmalarında bireyleşme boyutunda kızların lehine anlamlı farklılıklar bulunduğunu tespit etmişlerdir.

Son olarak, araştırmanın ebeveyn den bağımsızlık alt boyutunda erkeklerin puan ortalamalarıyla kızların puan ortalamaları arasında anlamlı bir fark bulunmadığı sonucu, Güney (2017) ve Erçevik'in (2014) bulguları ile paralellik göstermektedir. Ancak farklı bulgulara ulaşılan araştırmalar da vardır. Çoban (2013) tarafından yapılan çalışmada, öğrencilerin bağımsızlık puanlarının cinsiyete göre anlamlı bir farklılık gösterdiği ortaya çıkmış ve erkek öğrencilerin puan ortalamaları, kız öğrencilerin puan ortalamalarından anlamlı düzeyde düşük bulunmuştur.

Ebeveyni idealleştirmeme boyutunda erkekler lehine ortaya çıkan bulgunun, Türkiye'de ve dünyada yapılan çalışmalarda farklılaşması, kültürel değerlerle açıklanabilir. Çelen ve Çok'un (2001) da belirttikleri gibi, kültürel değerler kişiler üzerinde etkilidir; kültürel değerler insanların görüşlerini, sosyal bilinç düzeylerini ve beklentilerini şekillendirir. Türk kültürünün oldukça karmaşık bir yapısı vardır (Çelen ve Çok, 2006); bir taraftan geleneksel değerler önemini korurken, özellikle eğitim olanaklarının artması ile birlikte modern değerlerin etkisi de hissedilmektedir.

Özünde geleneksel değerlerin bulunduğu Türk toplumunda, son zamanlarda eğitim seviyesinin yükselmesiyle beraber aileler modern toplumun özelliklerini sergilemeye başlamışlardır. Bu değişim bireysellik ve özerkliği ön plana çıkartmaktadır. Bundan dolayı ailelerin çocuk yetiştirme konusunda cinsiyet rolleri bakımından kız ve erkek çocuklarına kazandırmaya çalıştıkları rollerde de farklılıklar olduğu dikkat çekmektedir. Geleneksel anlayışta kız çocuklarının ev hanımlığına, anneliğe yönlendirilmesi ve bunlara hazırlanması temele alınırken, erkek çocuklarının sosyal, dışa dönük, aktif ve rekabet halinde olma ruh halleri desteklenmektedir. Erkek çocuklarının bu şekilde desteklenmesinde ekonomik sebepler önemli bir etkidir. Aileler erkek çocuklarını kendi yaşlılık zamanlarında kendilerine bakacak, kendileriyle ilgilenecek güvenceler olarak gördükleri için daha sosyal, dışa dönük ve bağımsız olarak yetiştirmektedirler (Kağıtçıbaşı, 2005).

Bulgulara dayalı olarak, günümüz Türkiye'sinde erkeklerin ebeveynlerini idealleştirmekten daha çok uzaklaştıkları düşünülebilir. Bununla birlikte bireyselleşme ve ebeveynlerden bağımsızlık bulguları ile ilgili olarak genel bir belirlemede bulunmak güçtür.

Eylemlilik ile ilgili analiz sonuçları, eylemliliğin öz saygı, yaşam amacı, iç denetim odağı ve öz yeterlilik alt boyutu puan ortalamalarının cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiğini ortaya koymuştur. Eylemliliğin bütün alt boyutlarında erkeklerin aldıkları puanların kızların aldıkları puanlardan anlamlı düzeyde yüksek olduğu belirlenmiştir. Bir diğer ifade ile erkeklerin öz saygı, yaşam amacı iç denetim odağı ve öz yeterlilik puan ortalamaları, kızların öz saygı, yaşam amacı iç denetim odağı ve öz yeterlilik puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksektir.

Cote (1997, 2002) tarafından üniversite öğrencilerinde öz saygı, öz yeterlilik, iç denetim odağı ve yaşam amaçlarından oluşan eylemlilik düzeyi ile çeşitli değişkenlerin ilişkisinin araştırıldığı çalışmaların sonuçlarına göre, eylemlilik ile cinsiyet arasında bir ilişki bulunmamaktadır. Atak ve Taştan (2012) tarafından yapılan çalışmada eylemlilik düzeyinin cinsiyete göre erkekler lehine değiştiği görülmektedir. Civan (2016) tarafından yapılan çalışmada eylemliliğin alt boyutları olan öz saygı ve yaşam amacının cinsiyete göre farklılaştığı tespit edilmiştir.

Eylemlilik düzeyinin cinsiyete göre değişmediğini gösteren araştırmaların, bireysel özelliklere sahip Batı kültürü bağlamında gerçekleştirilmiş olması kültürel

etmenlerle açıklanabilir. Bu çalışmanın Batı'ya göre daha çok ilişkisel ve toplulukçu özelliklere sahip olan Türk kültüründe gerçekleştirilmiş olması, kültürel değerlerin bireyler üzerindeki etkisiyle açıklanabilir.

Cinsiyet bağlamında kadınlara ve erkeklere sunulan seçimler benzerdir, ancak Türk kültüründe erkeklere sunulan seçimler kadınlara sunulan seçimlerden daha fazladır (Kağıtçıbaşı, 1996). Erkeklerin özerk eylemde bulunma kapasitelerinin kadınların özerk eylemde bulunma kapasitelerinden daha yüksek olması, toplumun özerk eylemde bulunma noktasında erkekleri daha çok desteklemeleri (Kağıtçıbaşı, 1996) ile açıklanabilir.

Eylemlilik hem Türkiye'de hem dünyada yeni araştırılan bir değişkendir. Dolayısıyla söz konusu değişkenle ilgili yapılan çalışmalar sınırlıdır.

Arkadaşa bağlanma ile ilgili analiz sonuçları, arkadaşla bağlanmanın güvenli bağlanma boyutu ve kaçınan bağlanma boyutu puan ortalamalarının cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık gösterdiğini ortaya koymaktadır. Kızların güvenli bağlanma puan ortalamaları, erkeklerin güvenli bağlanma puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksektir. Erkeklerin kaçınan bağlanma puan ortalamaları, kızların kaçınan bağlanma puan ortalamalarından anlamlı düzeyde yüksektir. Bunlara ek olarak kaygılı-korkulu bağlanma alt boyutu puanları cinsiyete göre anlamlı düzeyde farklılık göstermemektedir.

Priel, Mitrany ve Shahar (1998) çalışmalarında kızların erkeklere göre daha çok olumlu davranış gösterdiklerini ve bununla birlikte akranları tarafından daha samimi, destekleyici olarak algıladıklarını ifade etmişlerdir (Akt. Günaydın ve Yöndem, 2015). Laible, Carlo ve Roesch (2004) tarafından yapılan çalışmada kızların erkeklere oranla akranlarına daha çok bağlandıkları sonucuna ulaşılmıştır. Wilkinson (2008) tarafından yapılan çalışmada güvenli bağlanmada kızların puan ortalamalarının erkeklerden yüksek olduğu bulunmuştur. Kaçınan bağlanmada erkeklerin puan ortalamaları kızlardan yüksek bulunurken kaygılı-korkulu bağlanma da kız ve erkeklerin puan ortalamaları eşit olduğu tespit edilmiştir. Doğan, Karaman, Çoban ve Çok (2012) çalışmalarının sonucunda cinsiyet değişkenine göre arkadaş ilişkilerinin farklılık gösterdiği bulgusuna işaret etmektedir. Günaydın ve Yöndem (2015) tarafından ergenlerde akran bağlılığı bazı değişkenler açısından incelenmiş ve kız öğrencilerin akranlarına daha fazla bağlandıkları görülmüştür. Çetin, Aytar, Pak ve Artık (2016)

tarafından yapılan ve çeşitli değişkenlerin etkisinin araştırıldığı çalışmanın sonucunda öğrencilerin anne-baba ve arkadaşlarına bağlanma biçimleriyle romantik ilişkilerinde sorun çözmelerinin yaş ve cinsiyete göre farklılaştığı sonucuna varılmıştır. Sevinç (2016) tarafından yapılan çalışmada cinsiyete göre akrana bağlanma puanlarında anlamlı bir farklılık bulunmuştur. Araştırma sonucunda kızların erkeklere oranla akrana güvenli bağlanma düzeylerinin daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır. Bununla birlikte Kanak, Bilbay ve Balta (2017) yaptıkları çalışmada kız öğrencilerin arkadaşına bağlanma puanlarının erkek öğrencilerden fazla olduğunu tespit etmişler, ancak iki grup arasındaki farkın anlamlı olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. Bulgulara göre katılımcıların cinsiyetlerine göre güvenli bağlanma alt boyutu, kaçınan bağlanma alt boyutu ve kaygılı/kararsız bağlanma alt boyutundan aldıkları puan ortalaması arasında anlamlı bir farklılık bulunmamaktadır. Şencan'ın (2015), çalışmasında benzer şekilde cinsiyet, bağlanma örüntülerinde herhangi bir etkiye sahip değildir.

Bu araştırmada arkadaşına bağlanmanın alt boyutlarından güvenli bağlanma puanlarının kızların lehine yüksek olduğu görülmektedir. Kaçınan bağlanma puanlarında ise erkekler lehine bir durum söz konusudur. Alan yazın incelendiğinde söz konusu bulgunun genel olarak diğer araştırmaların bulguları ile tutarlı olduğu ifade edilebilir. Bulgular, kızların arkadaşları ile ilişkilerinin daha yakın olduğu, erkeklerin ise görece mesafeli olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu durum, ergenlik döneminde kızların daha derin, erkeklerin ise daha yüzeysel ilişkiler kurmaları ve yakınlık örüntülerindeki farklılıklarla (Steinberg, 2007) açıklanabilir.

5.2. Duygusal Özerklik, Eylemlilik ve Arkadaşına Bağlanma Alt Boyutlarının Okul Türüne Göre Karşılaştırma Sonuçları

Analiz sonuçları ergenlerde duygusal özerklik alt boyutlarından ebeveyni idealleştirmeme puanları okul türlerine göre anlamlı bir farklılık göstermektedir. Scheffe testi sonuçlarına göre B Lisesi ve A Lisesinde eğitim gören öğrencilerin ebeveyni idealleştirmeme puanları, D Lisesi ve C Lisesinde eğitim gören öğrencilerden anlamlı düzeyde düşüktür. Bu bulgu, meslek lisesinde okuyan öğrencilerin anne ve babalarını idealleştirmekten vazgeçtiklerine işaret etmektedir. Anadolu lisesinde eğitim gören öğrenciler ise anne ve babalarını idealleştirilmeye devam etmektedir.

Sesli (2014) tarafından ortaöğretim öğrencilerinin özerklik düzeyleri, değer yönelimleri ve kendini ayarlama düzeyleri arasındaki ilişkinin incelendiği araştırma sonucunda Meslek Lisesinde eğitimlerine devam eden öğrencilerin duygusal özerklik puanlarının Anadolu Lisesinde eğitimlerine devam eden öğrencilerin duygusal özerklik puanlarından yüksek olduğu tespit edilmiştir. Erçevik (2014) tarafından yapılan çalışmada toplam duygusal özerklikte, ebeveyni idealleştirmeme boyutunda, ebeveynden bağımsızlık boyutunda grupların aritmetik ortalamaları arasında meslek lisesi lehine bir fark bulunduğu ve bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bireyleşme boyutunda ise anlamlı farklara rastlanmamıştır.

Türk Eğitim Sistemi içinde yer alan Meslek Liseleri öğrencileri bir mesleğe hazırlayan, bu doğrultuda onlara eğitim öğretim veren okullar olarak nitelendirilebilir. Anadolu Liseleri ise meslek liselerinden farklı olarak öğrencilere daha üst düzeyde akademik eğitim veren ve onları üniversiteye hazırlayan eğitim kurumlarıdır. Meslek Liselerinde eğitim gören öğrenciler Anadolu Liselerinde eğitim gören öğrencilere göre daha erken zamanda hayatlarıyla ilgili somut hedefler belirlerler. Bu somut hedefleri doğrultusunda planlamalarını ve hazırlıklarını yaparlar. Bu durum onların ana babalarını daha nesnel ölçütler çerçevesinde değerlendirmelerinde rol oynuyor olabilir. Ancak söz konusu bulgunun örneklem özelliklerinden kaynaklanması da olasıdır.

Elde edilen sonuç Marcia (1966) tarafından öne sürülen kimlik statüleri bağlamında ele alındığında ipotekli (bağımlı) kimlik statüsü göz önüne gelmektedir. Bu kimlik statüsüne sahip ergenin kimliği başka insanların istek ve değerleri yönünde şekillenmiştir. Bu statüye sahip bireylerin büyüdüğü ortamlar çocukların bağımsız bir şekilde hareket etmelerine ve karar vermelerine izin vermeyen veya çocuklara fırsat tanımayan, çocuk odaklı ailelerdir (Bacanlı, 2009). Bu doğrultuda Anadolu Lisesi öğrencilerinin ailelerinin kontrolünde olması, ailenin beklentileri doğrultusunda hareket etmeleri onların ipotekli kimlik statüsünde olduklarını düşündürülebilir.

Alan yazını incelendiğinde eylemlilik ve okul türleri arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu çalışma bu noktada diğer yapılacak çalışmalara öncülük edebilir.

Sonuçlara bakıldığında ergenlerde eylemlilik alt boyutlarından yaşam amacı puanları okul türlerine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Scheffe testi sonuçlarına göre B Lisesi ve D Lisesinde eğitimine devam eden öğrencilerin yaşam amacı puanları,

A Lisesi ve C Lisesinde eğitimine devam eden öğrencilerden anlamlı düzeyde düşüktür. B Lisesi yüksek puanla öğrenci alan Anadolu Lisesi ve D Lisesi de yüksek puanla öğrenci alan meslek lisesidir. Yüksek puanla öğrenci alan bu okullardaki öğrencilerin yaşam amacı puanlarının düşük puanla öğrenci alan Anadolu ve Meslek Lisesi öğrencilerinden düşük çıkması, üzerinde durulması gereken bir konudur. B ve D Liselerinde eğitim gören öğrencilerde aile ve çevre baskısı fazla olmaktadır. Bu durum, öğrencilerde yüksek başarı elde etme yönünde kaygının artmasına ve daha çok baskı hissetmelerine yol açıyor olabilir. Cote (2002), yaşam amacını “bireyin hayatta ve ilişkilerinde daha aktif ve çok yönlü olması için gereken bakış açısıdır” şeklinde tanımlamaktadır. Yüksek puanla öğrenci alan okullarda eğitim gören öğrencilerde ise bu bakış açısı ailesel, çevresel nedenlerden dolayı baskılanabilmektedir. Dolayısıyla bu bulgunun kuramsal açıklamalarla uyumlu olduğu düşünülebilir.

Eylemlilik alt boyutlarından iç denetim odağı puanları da okul türlerine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Scheffe testi sonuçlarına göre göre B Lisesi ve A Lisesinde eğitimine devam eden öğrencilerin iç denetim odağı puanları, D Lisesi ve C Lisesinde eğitimine devam eden öğrencilerden anlamlı düzeyde düşüktür. Yani Meslek Lisesinde eğitim gören öğrencilerin iç denetim odağı puanları Anadolu Lisesinde eğitim gören öğrencilerden yüksektir.

İç denetim odağı, bireylerin özellikle başarılarının nedenlerini yaptıkları işteki yetenek ve çabalarına bağlamalarıdır (Rotter, 1966). İç denetim odaklı kişiler, davranışlarının nedenlerini kendilerinde görmektedir. Aynı şekilde eylemli kişiliği olan bireyler kendi sorumluluğunu almakta ve “başına gelenlerin kendi yapıp ettikleri yüzünden olduğunu” bilmektedir (Cote, 1997).

Yine eylemlilik alt boyutlarından öz yeterlilik puanları da okul türlerine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Scheffe testi sonuçlarına göre göre B Lisesi ve A Lisesinde eğitimine devam eden öğrencilerin öz yeterlilik puanları, D Lisesi ve C Lisesinde eğitimine devam eden öğrencilerden anlamlı düzeyde düşüktür.

Bireylerin belirli olaylarla mücadele etmek için gerekli olan davranışları ne kadar iyi göstereceklerine yönelik kişisel yargılarıdır (Bandura, 1982). Öz yeterlilik, kişinin kendisinden beklenen durumlarda kendi yeteneklerine yönelik kişisel inancıdır. Öz yeterlilik inançlarını oluşturan en etkili kaynak, bireylerin kendi deneyimlerinden edindiği bilgilerdir (Bandura, 1995). Bandura'nın tanımlarından hareketle Meslek Lisesi

öğrencilerinin öz yeterlilik puanlarının Anadolu Lisesi öğrencilerinden yüksek çıkması Türk toplumunda bilinenin aksini göstermektedir. Belki de elde edilen sonuç Meslek Lisesi öğrencilerinin çok fazla deneyimlere maruz kalmadıkları için çok dolu olmayan bir öz yeterlilik algısıyla ilgili olabilir. Meslek Lisesi öğrencilerinin hayata ve mesleğe erken atılmaları, ebeveynlerini idealleştirmemeleri, yaşam amaçlarının olması ve iç denetim odaklarının Anadolu Liselerinde eğitim gören öğrencilerden yüksek çıkması diğer bulgularımızla tutarlıdır.

Ergenlerde arkadaşına bağlanma alt boyutlarından güvenli bağlanma stili puanları okul türlerine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Scheffe testi sonuçlarına göre C Lisesi ve D Lisesinde eğitime devam eden öğrencilerin güvenli bağlanma boyutu puanları, A Lisesi ve B Lisesinde eğitime devam eden öğrencilerden anlamlı düzeyde düşüktür. Yani Anadolu Lisesinde eğitim gören öğrenciler Meslek Lisesinde eğitim gören öğrencilere göre arkadaşlarına daha güvenli bağlanmaktadır. Bu durum Anadolu Lisesinde eğitime devam eden öğrencilerin arkadaş ilişkilerinde mutlu olduklarını ve arkadaşlarına güven duydukları anlamına gelmektedir. Belki de aile baskılarından dolayı arkadaşlarına daha yakın oldukları da düşünülebilir. Yine bu durum okul iklimi ile de ilişkisinin olabileceği akla gelmektedir.

Yine arkadaşına bağlanma alt boyutlarında kaçınan bağlanma boyutu puanları da okul türlerine göre anlamlı farklılık göstermektedir. Scheffe testi sonuçlarına göre B Lisesi ve D Lisesinde eğitime devam eden öğrencilerin kaçınan bağlanma boyutu puanları, A Lisesi ve C Lisesinde eğitime devam eden öğrencilerden anlamlı düzeyde düşüktür. Düşük puanla öğrenci alan Anadolu Liselerinden A Lisesi ile düşük puanla öğrenci alan Meslek Liselerinden C Lisesinde eğitime devam eden öğrencilerin kaçınan bağlanma puanları, yüksek puanla öğrenci alan Anadolu Liselerinden B Lisesi ile yüksek puanla öğrenci alan Meslek Liselerinden D Lisesinde eğitime devam eden öğrencilerden yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum düşük puanla öğrenci alan liselerde eğitimlerine devam eden öğrencilerin arkadaşlık ilişkilerinde daha mesafeli olduklarını akla getirmektedir. Söz konusu bulgunun örneklem özellikleriyle ilgili olabileceği gibi bu sonuç üzerinde okul iklimine ilişkin özellikler de rol oynuyor olabilir.

5.3. Duygusal Özerklik, Eylemlilik ve Arkadaşa Bağlanma Alt Boyutlarının Yaşa Göre Karşılaştırma Sonuçları

Analiz sonuçları duygusal özerklik alt boyutlarının yaş ile bir ilişkisi olmadığını göstermektedir. Chou (2000) tarafından yapılan çalışmada da duygusal özerkliğin alt boyutlarının yaş ile anlamlı bir ilişkisinin olmadığı bulunmamıştır. Ancak duygusal özerklik ve yaş arasında anlamlı ilişkilerin ortaya çıktığı çalışmalar da vardır.

Youniss ve Smoller (1985) tarafından yapılan çalışmada, yaşı büyük olan ergenlerin ebeveynlerini idealleştirme eğiliminden vazgeçtikleri ancak ergenlerin ebeveynlerini insan olarak görmede problem yaşadıkları bulunmuştur. Chen (1994) duygusal özerkliğin demografik değişkenler, akran baskısı, okul başarısı ve psikolojik sıkıntı ile ilişkisini incelediği çalışmasında yaş arttıkça sadece duygusal özerkliğin bağımsızlık boyutunda anlamlı bir artış olduğunu belirlemiştir. Çoban (2013) tarafından yapılan çalışmada ebeveyni idealleştirme puanlarının en yüksek yaş grubu olarak 14 yaşındaki bireyler bulunurken, en düşük puanlar ise 17 ve 18 yaşındaki bireylerde tespit edilmiştir. Yapılan çalışmanın bağımsızlık boyutunda ise en yüksek puanlar yine 14 yaş grubundaki bireylerde bulunmuş, ortalaması en düşük grup olarak da 18 yaşındaki bireyler seçilmiştir. Son boyut olan bireyleşme boyutunda da en yüksek ortalamalar 14 yaş grubunda bulunurken, en düşük ortalamaların ise 15 yaşındaki bireylerde olduğu görülmüştür. Ebeveyni idealleştirmeme boyutunda bulunan sonuçlar yaşa göre anlamlı bir farklılığın olduğunu göstermektedir. Bu farklılık ele alındığında 14 yaşındaki öğrencilerin ortalamalarının 16, 17 ve 18 yaş öğrencilerini ortalamalarına göre anlamlı düzeyde farklılaştığı bulunmuştur. Yine ebeveyni idealleştirmeme boyutunda 15 yaşındaki öğrencilerinin ortalamalarının 16 ve 17 yaşındaki öğrencilerin ortalamalarına göre farklılaştığı belirlenmiştir. Ebeveyninden bağımsızlık boyutunda ise 14 yaşındaki öğrencilerin ortalamalarının 16, 17 ve 18 yaşındaki öğrencilerin ortalamalarına göre anlamlı şekilde farklılaştığı tespit edilmiştir. Bunlarla birlikte, yine 15 yaşındaki öğrencilerin ortalamalarının 16, 17 ve 18 yaşındaki öğrencilerin ortalamalarına göre anlamlı şekilde farklılık gösterdiği tespit edilmiştir. Ancak duygusal özerkliğin bireyleşme alt boyutunda, farklı yaşlardaki öğrenciler arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir. Çoban (2013) tarafından yapılan çalışmanın sonuçları anne ve babaların çocukları büyüdükçe çocuklara duygusal özerklik vermede kısıtlayıcı yaklaşıtlarını ve ergenlerin bundan dolayı kendilerini özerk hissetmediklerini akla

getirmektedir. Bu düşünce ise Eccles'in (2004) ailelerin yaş ilerledikçe çocuklarıyla ilgili kaygıları artmasından dolayı çocukları kısıtlayarak onlara daha az özerklik verdikleri vurgusu anlamlılık kazanmaktadır. Yine Erçevik (2014) tarafından yapılan çalışmada öğrencinin yaşı ile toplam duygusal özerklik, ebeveyni idealleştirmeme, ebeveynden bağımsızlık ve bireyleşme boyutları arasında negatif yönlü anlamlı ilişkilere rastlanmıştır.

Yaş arttıkça ailelerin çocuklarına sundukları bağımsızlık da artış göstermektedir. Ama bazı hallerde aileler çocukları büyüdükçe daha çok kaygılanmakta ve çocuklarının bağımsızlıklarını sınırlayabilmektedirler (Steinberg, 2007). Ortaokul dönemine kadar, çocuklarının arkadaşlarıyla olduğunu bilmeleri ana babaları tatmin ederken lise dönemlerinde durum değişmektedir. Lise dönemlerinde ebeveynlerde sorgulamalar ve merak artar. Ebeveynler bu dönemde çocuklarının hangi arkadaşıyla, nerede, ne yaptığını ve eve ne zaman döneceklerini sorgulayan sorular ile çocuklarının üzerine daha çok gitmekte ve çocukları üzerinde daha çok baskı kurmaktadır (Eccles, 2004).

Bu çalışmada duygusal özerkliğin yaş ile ilişkili çıkmaması, yaşın duygusal özerklikte çok etkili olmadığına işaret ediyor olabileceği gibi, örneklem özelliklerinden de kaynaklanmış olabilir. Çünkü örneklem grubunu oluşturan bireyler görece ergenler üzerinde sıkı kontrolün olduğu tipik bir Anadolu şehrinde yaşamaktadırlar.

Analiz sonuçlarında ergenlerin yaşı ile eylemlilik alt boyutlarından öz yeterlilik arasında pozitif yönlü zayıf bir ilişki görülmüştür. Eylemliliğin diğer boyutlarının yaş ile bir ilişkisi bulunmamıştır.

Cote (1997) eylemlilik düzeyi ile çeşitli değişkenlerin ilişkisini incelediği çalışmasında, eylemlilik ile yaş arasında ilişkili tespit etmemiştir. Atak (2010) tarafından, beliren yetişkinlik dönemindeki bireyler üzerinde yapılan çalışmada da eylemlilik alt boyutlarının yaşa göre farklılaşmadığı bulunmuştur.

Bu araştırmanın bulgularına göre ergenlerin yaşları ilerledikçe öz yeterlilikleri artmaktadır. Bu durum ergenlerin gün geçtikçe daha fazla deneyim sahibi olmalarından ve kendilerini daha iyi tanımlarından kaynaklanıyor olabilir. Yine ergenlik döneminde zaman içinde yeterlilik duygularının artması bu sonucu ortaya çıkarmada rol oynayabilir.

Analiz sonuçları arkadaşına bağlanma alt boyutlarının yaş ile bir ilişkisi olmadığını göstermektedir. Onur'un (2006) yaptığı araştırmada güvenli bağlanmanın yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Kılıç (2007) tarafından 11-18, 19-22 ve 23 üzeri yaş grubu ile yapılan çalışmada 23 yaş üzeri bireylerin anne baba bağlılık düzeylerinin aritmetik ortalamasının en yüksek olduğu, 11-18 yaş grubu bireylerin ise en düşük aritmetik ortalamaya sahip oldukları bulunmuştur. Wilkinson'ın (2008) yaptığı çalışmada ergenlerin yaşları ile bağlanma stilleri arasında bir ilişki ortaya çıkmamıştır. Güven ve Aslan (2010) tarafından yapılan çalışmada akrana bağlanma alt ölçek puanlarının sınıf düzeylerine göre anlamlı bir farklılık göstermediği bulunmuştur. Atik (2013) tarafından yapılan araştırmada anneye bağlanma ile yaş arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

Arkadaşına bağlanma stillerinin yaş ile ilişkili bulunmaması, bağlanma kuramında ileri sürülen, bağlanma stillerinin yaşamın erken yıllarında şekillendiği ve sonraki yıllardaki ilişkilerde de içsel çalışan modeller aracılığı ile etkili olmaya devam ettiği şeklindeki açıklamayı destekler niteliktedir. Ancak alan yazın incelendiğinde, bağlanma stillerinin kalıcılığı noktasında farklı türden bulguların olduğu söylenebilir. Bazı bulgular söz konusu stillerin görece kalıcı olduğunu ortaya koyarken diğerleri değişebileceğine işaret etmektedir (Boyd ve Bee, 2014). Bu durumda söz konusu bulgunun genellenebilir olduğunu söyleme noktasında temkinli olmakta fayda vardır.

5.4. Duygusal Özerklik, Eylemlilik ve Arkadaşına Bağlanma Alt Boyutlarının Birbiri ile İlişkisi

Araştırma sonucunda duygusal özerklik alt boyutlarının diğer değişkenlerin alt boyutları ile ilişkisine bakıldığında ebeveyni idealleştirmeme ile yaşam amacı, iç denetim odağı öz yeterlilik ve kaçınan bağlanma arasında pozitif yönlü düşük bir ilişki olduğu görülmüştür. Duygusal özerkliğin diğer alt boyutu ebeveynden bağımsızlık ile yaşam amacı, iç denetim odağı, öz yeterlilik ve kaçınan bağlanma arasında pozitif yönlü düşük bir ilişki olduğu görülmüştür. Duygusal özerkliğin bir diğer alt boyutu olan bireyleşme ile yaşam amacı arasında pozitif yönlü düşük bir ilişki, kaygılı-korkulu bağlanma arasında negatif yönlü düşük bir ilişki olduğu görülmüştür.

Eylemlilik alt boyutlarının diğer değişkenlerin alt boyutları ile ilişkisine bakıldığında öz saygı ile güvenli bağlanma arasında pozitif yönlü düşük bir ilişki

olduğu görülmüştür. Eylemliliğin diğer alt boyutu yaşam amacı ile güvenli bağlanma arasında pozitif yönlü düşük bir ilişki olduğu görülmüştür. Eylemliliğin bir diğer alt boyutu öz yeterlilik ile kaçınan bağlanma arasında pozitif yönlü düşük bir ilişki olduğu görülmüştür.

Bütün bu bulgular, ergenlerde genel olarak duygusal özerklik, eylemlilik ve arkadaşa bağlanma stillerinin birbirleri ile ilişkili değişkenler olduğuna işaret etmektedir. Dolayısıyla ergenlerde psikososyal gelişim özelliklerinin bir bütün olduğu ve birlikte değerlendirilmelerinin gerektiği ifade edilebilir. Söz konusu alanlardan birinde yaşanan bir aksaklık diğerini de etkileyebilir. Bu bakımdan ergenlerin gelişimlerinin çok yönlü olarak desteklenmesinin gerektiği söylenebilir.

5.5. Öneriler

Araştırma sonucunda ulaşılan bulgular dikkate alınarak bazı önerilerde bulunulmuştur. Bu öneriler aşağıda belirtilmiştir.

- Çalışma grubunun sadece bir ilde eğitimine devam eden öğrencilerden oluşması bu çalışma için bir sınırlılık oluşturmaktadır. Bundan sonraki çalışmalarda değişik illerden bireyler alınması daha yararlı olabilir ve sınırlılık ortadan kaldırılabilir.
- Çalışmada ele alınan örneklemin sadece eğitime devam eden ergenlerden oluşması yine bir sınırlılık olarak düşünülebilir. Yapılacak diğer çalışmalarda çalışan ve eğitime devam etmeyen ergenlerin çalışmaya dahil edilmesi daha yararlı olabilir.
- Bundan sonraki çalışmalarda sadece nicel değil nitel araştırma yöntemlerini de araştırmaya katmak araştırmalara farklı bakış açıları kazandırabilir.
- Yapılan diğer çalışmalar ve bu çalışma ergenlerin olumlu kimlik kazanmalarında güvenli bağ kurmanın akran çerçevesinde önemine dikkati çekmektedir. Diğer taraftan ergenler üzerinde özellikle akrana bağlanma ile ilgili yürütülecek çalışmalarda boylamsal modellerin kullanılması ergenlik döneminde akran ilişkilerini yakından tanımak için önemli olacaktır.
- Anadolu Lisesinde eğitim gören öğrencilerin ebeveyni idealleştirmeme puanlarının Meslek Lisesi öğrencilerinden düşük çıkması, Anadolu Lisesinde

eğitim gören öğrencilerin i denetim odağı puanlarının Meslek Lisesinde eğitim gören öğrencilerden düşük çıkması, yüksek puanla ğrenci alan okullardaki öğrencilerin yaşam amacı puanlarının düşük puanla ğrenci alan okullardaki öğrencilerin puanlarından düşük çıkması araştırma konusu olabilir. Ayrıca Meslek Lisesinde eğitim gören öğrencilerin güvenli bağlanma puanlarının Anadolu Lisesi öğrencilerinden düşük çıkması ve düşük puanla ğrenci alan okullardaki öğrencilerin kaıman bağlanma puanlarının yüksek puanla ğrenci alan okullardaki öğrencilerden yüksek çıkması da diğer araştırma konuları olabilir.

- Ana babaların ergenlik dönemindeki çocuklarının duygusal özerkliklerine katkı sağlayacak tutum ve davranışlar içinde bulunmaları ergenlerin duygusal özerklik gelişimleri için olumlu olacaktır.
- Aileler ergenlik döneminde çocuklarının duygusal anlamda bağımsız bir birey olabilmelerini desteklemek için ergenin yaşam becerilerini geliştirecek ve deneyimlerini artıracak etkinliklere, kurslara çocuklarını yönlendirebilir.
- Lisede eğitimine devam eden öğrencilerin kendi duygu, düşünce ve davranışlarını anlamlandırmaya çalıştıkları ergenlik döneminde onlara her gelişim alanında destek vermek ve velileri bilgilendirmek için okul psikolojik danışma ve rehberlik servisleri gerekli çalışmaları yapabilir. Bunlara ek olarak okul psikolojik danışma ve rehberlik servislerinin arkadaş ilişkileri üzerine yapacağı grup çalışmaları önleyici rehberlik kapsamında ergenin gelişimine katkı sağlayacaktır.
- Ebeveyni idealleştirmeme ile birlikte ergenler ebeveynleri dışındaki yetişkinleri de model almaya başlarlar. Bundan dolayı ergen için olumlu model olduğu düşünülen kişiler okul yönetimleri ya da okul rehberlik ve psikolojik danışman servisleri tarafında okullara davet edilebilir.
- Ergenlik döneminde akranla kurulan ilişki ve geçirilen zaman ergen için son derece önemlidir. Bundan dolayı akranlarla kurulan ilişkilerin farklı değişkenlerle incelenmesi daha yararlı olabilir.

- Yapılan çalışmada kültürel faktörlerin etkilerinin büyük olduğu düşünülmektedir. Farklı illerde veya ülkelerde yapılacak çalışmalar alana katkı sunabilir.
- Araştırmada kullanılan değişkenlere ek olarak ergenlerin anne baba eğitim düzeyi, ailenin SED'i, kardeş sayısı gibi bilgiler araştırmaya farklı boyutlar kazandırabilir.
- Eylemlilik Türkiye'de yeni çalışılan bir kavramdır. Bu kavramla ilgili yapılacak diğer çalışmalar alana katkı sunabilir. Bağlanma kavramı Türkiye'de çok çalışılan bir konudur ama akrana bağlanma ile ilgili çalışmalar sınırlıdır. Bundan dolayı akrana bağlanma ile ilgili farklı çalışmaların yapılması yararlı olabilir.
- Ailelerin gelişimsel anlamda ergeni tanımak, ergenlere yönelik olumlu tutum geliştirmek ve ergenlere sağlıklı yaklaşmak amacıyla okullarda ve halk eğitim merkezlerinde düzenlenen aile eğitimlerine, ana baba okulu eğitimlerine ve diğer eğitimlere katılmaları yararlı olacaktır.
- Okul yönetimleri tarafından okuldaki öğretmenlere ergenlik döneminde duygusal özerklik, eylemlilik ve arkadaşla bağlanma üzerine bilgilendirme çalışmalarının verilmesi sağlanabilir ve böylelikle ergenler öğretmenleri tarafından daha yakından tanınacaklardır.
- Duygusal özerklik, eylemlilik ve arkadaşla bağlanma arasındaki ilişkinin daha iyi anlaşılabilmesi için daha çok çalışmanın yapılması daha iyi olacaktır.

KAYNAKÇA

- Ainsworth, M. D. (1969). Object relations, dependency and attachment: A theoretical review of infant-mother relationships. *Child Development, 40*, 969–1025
- Ainsworth, M. D. (1972). Attachment and dependency: A comparison. In J. L. Gewirtz (Ed.), *Attachment and dependency* (pp. 97–137). Washington, DC: Winston ve Sons.
- Ainsworth, M. D. (1973). The development of infant-mother attachment. In B. Cardwell ve H. Ricciuti (Eds.), *Review of child development research* (Vol. 3, pp. 1-94) Chicago: University of Chicago Press.
- Ainsworth, M. D. (1989). Attachment beyond infancy, *American Psychologist, 44*, (4), 709-716.
- Ainsworth, M.D. ve Bell, S.M. (1970). Attachment, exploration, and separation: illustrated by the behavior of one-year-olds in a strange situation. *Child Development, 41*:49-67
- Ainsworth, M.D., Blehar, M.C., Waters, E. ve Walli, S. (1978). Patterns of attachment: A psychological study of the strange situation. Hillsdale NJ: Erl-baum.
- Allen, J. P. ve Land, D. (1999). Attachment in adolescence, J. Cassidy, P. R. Shaver (Eds), *Handbook of attachment theory, Research and Clinical Applications*, Gullford Press. New York.
- Allen, J. P., Marsh, P., McFarland, C., McElhaney, K. B., Land, D. J., Jodl, K. M. ve Peck, S. (2002). Attachment and autonomy as predictors of the development of social skills And delinquency during midadolescence. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 70*(1), 56-66.
- Allen, J.P., Hauser, S.T., Bell, K. L. ve O'Connor, T. G. (1994). Longitudinal assesment of autonomy and relatedness in adolescent family interactions as predictors of adolescent ego development and self esteem, *Child Development, 65*, 179-194.
- Altınsoy, F. (2016). *Ergenlerde okula aidiyet duygusunun yordayıcısı olarak yaşam amaçları ve bağlanma stilleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gaziosmanpaşa Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Tokat.

- Anders, S.L. ve Tucker, J.S. (2000). Adult attachment style, interpersonal communication competence, and social support. *Personal Relationships*, (7), 379-389.
- Antonovsky, A. (1979). *Health, stres and coping*. San Francisco: Jossey- Bass.
- Atak, H. ve Taştan, N. (2012). Agency in the emerging adulthood period: An introductory study in Turkey. *European Journal of Social Sciences*, 32(1), 97-107.
- Atak, H. (2010). *Yetişkinliğe geçişte kimlik biçimlenmesi ve eylemlilik: Bireyleşme sürecinde iki gelişimsel kaynak*. Doktora Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Atak, H. (2011). Ruh sağlığı çalışmalarında yeni bir psikososyal değişken: Eylemlilik. *Psikiyatride genel yaklaşımlar*; 3(3):483-512.
- Atak, H., Kapçı, E.G ve Çok, F. (2013). Çok-yönlü eylemli kişilik ölçeğinin Türkçe formunun değerlendirilmesi. *Düşünen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*;26:36-45
- Atik, E.L. (2013). *Liseli ergenlerde bağlanma stilleri ve psikolojik sağlamlık düzeyleri Arasındaki ilişkide öz-yansıtma ve iç görünümün rolü*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Bilim Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aydın, B. (2005). *Çocuk ve Ergen Psikolojisi*. İstanbul: Atlas Yayın Dağıtım.
- Aydın, G. (2000). *Autonomy development in adolescence*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Ankara.
- Bacanlı, H. (2009). *Eğitim psikolojisi* (14.baskı). Ankara: Asal Yayınları.
- Bandura, A. (1995). *Self-efficacy in changing societies*. New York, Cambridge University Press,
- Bandura, A. (1997). *Self-efficacy: The exercise of control*. New York: Freeman.
- Bandura, A.(1982). Self-efficacy mechanism in human agency. *Am Psychol* ; 37:122-147.
- Baytemir, K. (2014). *Ergenlikte ebeveyn ve akrana bağlanma ile öznel iyi oluş arasındaki ilişkide kişilerarası yeterliğin aracılığı*. Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Bernstein, R.J. (1989), “Social theory as critique”, *Social Theory of Modern Societies: Anthony Giddens and His Critics*, D.Held ve J.B.Thompson (der.), Cambridge:Cambridge University Press içinde: 19-33.

- Blos, P. (1979). *The adolescent passage: Developmental issues*. New York: Books.
- Bowlby J. (1969). *Attachment. Attachment and loss: Vol. 1. Loss*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1973). *Attachment and loss: Vol.2 Separation* New York, Basic
- Bowlby, J. (1981). *Attachment and loss: Vol. 1. Attachment (2nd ed.)*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (1988). *A secure base: Parent–child attachment and healthy human development*. New York: Basic Books.
- Bowlby, J. (2012). *Bağlanma: bağlanma ve kaybetme 1* (T.V. Soylu, Çev.). İstanbul: Pinhan Yayıncılık.
- Bowlby, J. (1980), *Attachment and Loss. Sadness and Depression*. Vol.3. Loss. New York; Basic Books.
- Boyd, D. ve Bee, H. (2014). *The developing child*, 13th ed. Harlow: Pearson
- Brennan, K. A. ve Morris, K. A. (1997). Attachment styles, self esteem and patterns of seeking feedback from romantic partners, *Personality and Social Psychology Bulletin*, 23 (1), 23-32.
- Bretherton, I. (2000). The origins of attachment theory, S. Goldbergs, R. Muir, R. Kerr (Eds) *Attachment theory social, developmental and clinical perspectives*, The Analytic Press, Inc. London.
- Buhrmester, D. (1990). Intimacy of friendship, interpersonal competence, and adjustment during preadolescence and adolescence. *Child Development*, 61(4), 1101-1111.
- Buhrmester, D. ve Furman, W. (1987). The Development of companionship and intimacy. *Child Development*, 58 (4), 1101-1113.
- Byrant R.L. (2007). *The relationship between urban teachers' self efficacy beliefs and adequate yearly progress*, Indiana University of Pennsylvania.
- Calhoun, J. F. ve Acocella, J. R. (1990). *Psychology of adjustment and human relationships*. New York: McGraw- Hill Publishing Company.
- Chen, Z. Y. (1994). *The positive and negative consequences of adolescent emotional autonomy: the relation of aspects of autonomy to academic achievement and socially disapproved behaviours*. Doktora tezi, Standford University, California.

- Chen, Z. Y. ve Dornbusch, S.M. (1998). Relating aspects of adolescent emotional autonomy to academic achievement and deviant behavior. *Journal of Adolescent Research*, 13, 293-319.
- Chou, K.L. (2000). Emotional autonomy and depression among chinese adolescents. *The Journal of Genetic Psychology*, 161 (2), 161-168.
- Christensen, L.B. Johnson, R. B. ve Turner, L. A. (2015). *Araştırma yöntemleri: Desen ve Analiz*. (Çev. Ed.: A. Aypay). Ankara: Anı Yayıncılık.
- Civan, S. (2016). *Eylemlilik ve kendini sabotaj arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Clark, J. (1990). Anthony Giddens, sociology and modern social theory, *Anthony Giddens: Consensus and Controversy* C. J. Modgil ve C., Modgil, Basingstoke: The Falmer Press.
- Colin, V. L. (1996). *Human Attachment*. New York: McGraw-Hill.
- Cooper, M. L., Shaver, P. R. ve Collins, N. L. (1998). Attachment styles, emotion regulation, and adjustment in adolescence. *Journal of Personality and Social Psychology*. 74.5: 1380-1397.
- Coopersmith, S. (1974). *The antecedents of self-esteem*. San Fransisco: W.H. Freeman and Company.
- Cote J. E. ve Levine CG. (2002). Identity formation, agency, and culture: A social psychological synthesis. Mahwah, NJ, Lawrence Erlbaum.
- Cote, J. E. (1997). An empirical test of the identity capital model. *Journal of Adolescence*, 20, 421-437.
- Cote, J. E. (2000). *Arrested adulthood: The changing nature of maturity and identity*. New York: New York University Press.
- Cote, J. E. ve Schwartz, S. J. (2002). Comparing psychological and sociological approaches to identity: Identity status, identity capital, and the individualization process. *Journal of Adolescence*, 25, 571-586.
- Cote, J. E. (2002). The role of identity capital in the transition to adulthood: The individualization thesis examined. *Youth Study*, 117-134.
- Crockenberg, S., Lyons-Ruth, K. ve Dickstein, S. (1993), The family context of infant mental health: II. Infant development in multiple family relationships. *Handbook of infant mental health, CH Zeanah (Ed)*, New York Guilford Press, s. 38-55.

- Crow, L. D. ve Graham, T. F. (1973). *Human development and adjusment*. New Jersey: Little Field, Adams and Co.
- Curtis, S. (1992). Promoting health through a developmental analysis of adolescent risk behavior. *Journal of School Health*, 62(9), 417–420.
- Çelen, N ve Çok, F. (2001). Decisisonal autonomy in Turkish adolescents from parental perspective, X. *European Conference of Developmental Psychology*, Aug. 22-26, Uppsala, Greece.
- Çelen, N ve Çok, F. (2006). Adolescents in Turkey. (In) *Routledge International Encylopedia of Adolescence* (Eds: J.J. Arnett). Routledge; NY. 1010–1024.
- Çelik, E.G. (2015). *Algılanan ebeveyn kontrolü ile ergen iyi oluşu arasındaki ilişkide duygusal özerklik ve empatinin aracı rolü*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Çetin, N., Güngör Aytar, A., Deniz Pak, M. ve Artık, A. (2016). Ergenlerde anne-baba ve arkadaşlara bağlanma biçimleri ile romantik ilişkilerde sorun çözmeleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. *Journal of Society ve Social Work* . 2016, Vol. 27 Issue 2, p79-95.17p.
- Çimen, S. (2017). *Duygusal özerklik kazanımında benlik saygısı ve karar verme stillerinin etkilerinin belirlenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi , Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Çoban, A. E. (2013). Türkiye’de ergenlerin duygusal özerkliklerinin bazı demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Eğitim ve Bilim*. Cilt 38, Sayı 169.
- Çok, F. (1993). Gençlikte Arkadaşlık İlişkileri. *Eğitim ve Bilim*, 17(89).
- Çok, F. (2007). *Ergenlik*. Ankara, İmge Kitabevi.
- Deci, E. L. ve Ryan, R. M. (2000). The “what” and “why” of goal pursuits: Human needs and the determination of behavior. *Psychological Inquiry*, 11, 227–268.
- Deniz, M. (2010). *Ergenlerde sır saklamanın duygusal, gelişimsel değişkenler açısından incelenmesi*. Yayınlanmış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Deniz, M., Çok, F. ve Duyan, V. (2013). Duygusal özerklik ölçeğinin ergenler için uyarlanması ve psikometrik özellikleri. *Eğitim ve Bilim*, 38 (167), 352-364
- Deniz, M. E. (2006). Ergenlerde bağlanma stilleri ile çocukluk istismarları ve suçluluk-tanç arasındaki ilişki. *Eurasion Journal of Educational Research*, 22, 2006, 89-99.

- Dinçer, B. (2008). *Alt ve üst sosyo ekonomik düzeyde lise ikinci sınıfa devam eden ergenlerin anne baba tutumlarını algılamaları ile arkadaşlık ilişkilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Doğan, H. (2013). *Dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu olan çocuk ve ergenlerin anne-babaya ve akranlarına bağlanması*. Tıpta Uzmanlık Tezi. Erciyes Üniversitesi Tıp fakültesi, Kayseri.
- Doğan, T., Karaman, N.G., Çoban, A.E., ve Çok, F. (2012). Ergenlerde arkadaşlık ilişkilerinin yordayıcısı olarak cinsiyet ve aileye ilişkin değişkenler. *İlköğretim Online*, 11(4), 1010-1020.
- Dornbusch, M. S. (1989). The sociology of adolescence. *Annual review of sociology*, 15, 233–259.
- Dönmez, A. (2000).Bağlanma: Yakın ilişkiler ile ilgili araştırmalar için bir çerçeve. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*. 31(1):1-49.
- Eccles, J. (2004). Schools, academic motivation, and stage-environment fit. In R. Lerner and L. Steinberg (Eds.), *Handbook of adolescent psychology*, New York: Wiley
- Emirbayer, M ve Mische, A. (1998). What is agency? *American Journal of Sociology*, 103, 962-1023.
- Ercan, H. (2015). Ergenler için arkadaşına bağlanma ölçeğinin psikometrik özellikleri ve uyarlama çalışması. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 38, 227-240.
- Erçevik, A. (2014). *Lise öğrencilerinin duygusal özerlik ve sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Erikson, E. H. (1963). *Childhood and society*, New York Norton.
- Erikson, E.H. (1968). *Identity: Youth and crisis*. New York: Norton.
- Fowler, J. (1981). *Stages of faith*. New York: Harper and Row.
- Fraley, R. ve Davis, K. E. (1997). Attachment Formation And Transfer in Young Adults Close Friendships And Romantic Relationships. *Personal Relationships*. 4,131-144.

- Freud, A. (1958). Adolescence. In Freud, A. (ed.), *The writings of Anna Freud: Research at the Hampstead child-therapy clinic and other papers (1956–1965)*, (Vol. 5, pp. 136–166). New York: International Universities Press.
- Fuhrman, T. ve Holmbeck, G. N. (1995). Contextual-moderator analysis of emotional autonomy and adjustment in adolescence. *Child Development*, 66, 793-811.
- Garber, J. ve Little, S. A. (2001). Emotional autonomy and adolescent adjustment. *Journal of Adolescent Research*, 16 (4), 355-371.
- Gezer, Z. Ü. (2001). *Ergenlerin bağlanma stilleri ve aile yapıları arasındaki ilişki*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Giddens A. (1984). *The constitution of society: Outline of the theory of structuration*. Cambridge, Polity.
- Giddens A. (2005). *Sosyal teorinin temel problemleri*. Ankara, Paradigma Yayınları.
- Giddens, A. (1976), *New Rules of Sociological Method: A Positive Critique of Interpretive Sociologies*, London: Hutchinson.
- Günaydın, B. ve Yöndem, Z . (2015). Ergenlerde akran bağlılığının bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Bolu
- Gündüz, M. (2018). *Psikolojik danışman adaylarının stresle başa çıkma tarzlarının çok yönlü eylemli kişilik özelliklerine, öznel iyi oluşlarına ve risk faktörlerine göre incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Güney, M.A. (2017). *Ergenlerde duygusal özerklik, sosyal destek ve öznel iyi oluş arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Konya.
- Güngör, D. (2000). *Bağlanma stillerinin ve zihinsel modellerin kuşaklararası aktarımında anababalık stillerinin rolü*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güven, M. ve Aslan, S. (2010). Ergenlerde ayrışma bireyleşme ile okul zorbalığı arasındaki ilişkinin incelenmesi. *İnönü Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*. Özel Sayı/Cilt. 11, Sayı. 3, ss. 125-142
- Hamarta, E. (2004). Attachment theory. *Anadolu University Journal of Faculty of Education*, 14 (1), 53-66.

- Harvey, B. ve Byrd, M. (2000). Relationships between adolescents attachment styles and family functioning, *Adolescence*, 35 , 345-357.
- Haworth, J. G., Conrad, C. F. (1995). Master's education in the United States: A contemporary portrait. In: P. M. Nerad, R. June, ve D. S. Miller (Eds.), *Graduate education in the United States* (Vol. 2, pp. 263–282). New York: Garland.
- Hazan, C. ve Shaver, P. (1987). Romantic love conceptualized as an attachment process. *Journal of Personality and Social Psychology*, 52, 511–524.
- Hunter, F. T. ve Youniss, J. (1982). Changes in functions of three relations during adolescence. *Developmental Psychology*, 18, 806-811. International Universities Press, Inc.
- Jung, C. G. (1968). *Analitik Psikoloji* (çev. Ender Gürol). İstanbul: Payel Yayınevi.
- Kağıtçıbaşı, C. (2000). *Kültürel psikoloji: Kültür bağlamında insan ve aile*. İstanbul: Evrim Yayınevi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1993). *İnsan aile kültür*. Ankara: Remzi Kitabevi.
- Kağıtçıbaşı, Ç. (1996). Özerk-İlişkisel Benlik: Yeni Bir Sentez. *Türk Psikoloji*
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2005). Autonomy and relatedness in cultural context: Implications for self and family. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 36, 4, 403-422.
- Kalaycı, Ş. (2005). *SPSS uygulamalı çok değişkenli istatistik teknikleri*. Ankara: Asil Yayın Dağıtım
- Kanak, M., Bilbay, A., ve Balta, D. (2017). Ergenlerin akrana bağlanma stillerinin umutsuzluk düzeyleri ile ilişkisinin incelenmesi. *Journal of History Culture and Art Research*, 6(6), 492-503. doi:http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v6i6.1221
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Nobel Yayın: Ankara.
- Kaya, Y. (2017). *Ergenlerin benlik algıları, algıladıkları ebeveyn tutumları, ebeveyn ve akrana bağlanma durumları ve ebeveynlerinden beklentileri*. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Kılıç, H.G. (2007). *Bazı demografik değişkenler ve anne baba tutumlarına göre madde bağımlısı bireylerin anne baba bağlılıkları ilişkisinin incelenmesi*. Yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.
- Kobak, R. R. ve Sceery, A. (1988). Attachment in late adolescence: Working models, affect regulation, and representations of self and others. *Child Development*, 59 (1), 135–146.

- Kocayörük E. (2009). Anne-baba ve akran bağlanmasının ergenlerin uyum düzeylerini yordama gücü. *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, cilt.8, ss.103-118.
- Kohlberg, L ve Hersh, R.H.(1977). A review of the theory. *Theory into Practice*, Vol. 16, No. 2, *Moral Development*, pp. 53-59.
- Konyalıoğlu, A. P. (2002). *Üniversite öğrencilerinin duygusal ilişki bağlanma tarzları ile kişilik tipleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kroger, J. (1996). *Identity in adolescence: The balance between self and other* (2.Basım). London: Routledge.
- Kulaksızoğlu, A. (2004). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Laible, D. J., Carlo, G., ve Roesch, S. C. (2004). Pathways to self-esteem in late adolescence: The role of parent and peer attachment, empathy, and social behaviours. *Journal of Adolescence*, 27(6), 703-716.
- Lamborn, S. D. ve Steinberg, L. (1993). Emotional autonomy redux: Revisiting Ryan and Lynch. *Child Development*, 64, 483-499.
- Lapsley, D., K., Varshney, N., M. ve Aalsma, M. C. (2000). Pathological attachment and attachment style in late adolescence, *Journal of Adolescence*, 23, 137-155.
- Lazarus, R. (2000). Toward better research on stress and coping. *American Psychologist*, 55, 665-673.
- Levpuscek, M. P. (2006). Adolescent individuation in relation to parents and friends: Age and gender differences. *European Journal of Developmental Psychology*, 3 (3), 238- 264.
- Liebert, R., M., Poulos, R., W. ve Marmor, G., S. (1977). *Developmental psychology*, by Prentice-Hall, Inc., Englewood Cliffs, New Jersey.
- Little, K.C. (2003). *Attachment, close friendship, and popularity in adolescence*. Distinguished Majors Thesis, University of Virginia, Charlottesville, VA, ABD.
- Lyubomirsky S. (2001). Why are some people happier than others?: The role of cognitive and motivational processes in well-being. *Am Psychol*; 56:239-249.
- Marcia, J.E. (1966). Development and validation of ego identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*. 3 (5), 551-558
- McBride-Chang, C. ve Chang, L. (1998). Adolescent- parent in Hong Kong: Parenting styles emotional autonomy, and school achievement. *The Journal of Genetic Psychology*, 159 (4), 421-436.

- Mikulincer, M., ve Nachshon, O. (1991). Attachment styles and patterns of self-disclosure. *Journal of Personality and Social Psychology*, 61(2), 321-331.
- Mikulincer, M., Florian, V. ve Tolmacz, R. (1990). Attachment styles and fear of personal death: A case of effect regulation, *Journal of Personality and Social Psychology*, 58 (2), 273-280.
- Moretti, M. M., ve Holland, R. (2003). The journey of adolescence: Transitions in self within the context of attachment relationships. S. M. Johnson ve V. E. Whiffen (Ed.), *Attachment processes in couple and family therapy* (pp. 234-257). New York: Guilford Press
- Morsünbül, Ü. (2013). Ergenlik döneminde eylemlilik, kimlik biçimlenmesi ve yaşam doyumunu arasındaki ilişkininin incelenmesi. *Düşünen Adam The Journal of Psychiatry and Neurological Sciences*, 26:164-170.
- Mueller, S. L., ve Thomas, A. S. (2001). Culture and entrepreneurship potential: A nine country study of locus of control and innovativeness. *Journal of Business Venturing*, 16, 51-75.
- Musağaoğlu, C. (2004). *Ergenlik sürecinde özerkliğin gelişimi ile algılanan anne baba tutumları arasındaki ilişkiler*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Muuss, R. E. (1988). *Theories of Adolescence* (fifth edition). New York: McGraw-Hill.
- Noom, M. (1999). *Adolescent autonomy: Characteristics and correlates*. Delft: Eburon Publishers.
- Onur, B. (1995). *Gelişim Psikolojisi*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Onur, N. (2006). *Lise öğrencilerinin bağlanma stilleri ile atılganlık düzeyleri arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Öksüz, Y. (1997). *Duyguların açılması eğitiminin üniversite öğrencilerinin özerklik düzeyine etkisi*. Doktora Tezi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Özdemir, Y. ve Çok, F (2011). Ergenlikte özerklik gelişimi. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi*, 4 (36), 152-164.
- Riley, P. (2011). *Attachment theory and the teacher-student relationship*. London: Routledge.
- Rosenberg, M. (1979). *Conceiving the self*. New York: Basic Books.

- Rotter, J. B. (1966). Generalized expectancies for internal versus external control of reinforcement. *Psychological Monographs*, 76; 36-48.
- Russell, S. ve Bakken, R.J. (2002). Development of autonomy in adolescence. *Neb Guide University of Nebraska- Lincoln Extension, Institute of Agriculture and Natural Resources*
- Ryan, R. M. ve Lynch, J. H. (1989). Emotional autonomy versus detachment: Revisiting the vicissitudes of adolescence and young adulthood. *Child Development*, 60, 340-356.
- Ryff, C. D. (1989). Happiness is everything, or is it? Explorations on the meaning of psychological well-being. *Journal of Personality and Social Psychology*, 57, 1069-1081.
- Schmitz, M.F. ve Baer, J. C. (2001). The vicissitudes of measurement: A confirmatory factor analysis of the emotional autonomy scale. *Child Development*, 72 (1), 207-219.
- Schunk, D. H. (1990). Goal setting and self-efficacy during self-regulated learning. *Educational Psychologist*, 25 (1), 71-86.
- Schwartz SJ, Cote JE, Arnett JJ. (2005). Identity and agency in emerging adulthood: Two developmental routes in the individualization process. *Youth ve Society*; 37(2) 201- 229.
- Schwartz, H. (1999). A theory of cultural values and some implications for work. *Applied Psychology: An International Review*, 48 (1), 23-47.
- Seeman, M. (1991). Alienation and anomie. In J. P. Robinson, P. R. Shaver, ve L. S. Wrightsman (Eds.) *Measures of personality and social psychological attitudes, Volume I* (pp. 291-371). San Diego, CA: Academic Press.
- Sesli, Ç. (2014). *Ortaöğretim öğrencilerinin özerklik düzeyleri ile değer yönelimleri ve kendini ayarlama düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi*. Yüksek Lisans Tezi. Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri.
- Sessa, F. ve Steinberg, L. (1991). Family structure and the development of autonomy in adolescence. *Journal of Early Adolescence*, 11, 38-55.
- Sevinç, G. (2016). *Güvenli bağlanma düzeyi ve benlik kurguları ile üniversiteye yeni başlayan öğrencilerin uyumu arasındaki ilişki*. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

- Sewell, W. H. (1992). A Theory of structure: Duality, agency and transformation. *American Journal of Sociology*, 78 (1): 1-29.
- Shaver, P. R. ve Brennan, A. K. (1992). Attachment styles and the big five personality traits: their connections with each other and with romantic relationship outcomes. *Personality And Social Psychology Bulletin*, 18 (5), 536-545.
- Steinberg, L. (1999). *Adolescence* (5th ed.). Boston: McGraw Hill.
- Steinberg, L. (2007). *Ergenlik* (Yayına Haz. Figen Çok). Ankara: İmge Kitabevi.
- Steinberg, L., ve Silverberg, S. (1986). The vicissitudes of autonomy in early adolescence. *Child Development*, 57, 841-851.
- Sümer, N. ve Güngör, D. (1999). The psychometric assessment of adult attachment styles scales on Turkish sample and a cross-cultural comparison. *Turkish Journal of Psychology*, 14(43), 71-106.
- Şencan, B. (2015). *Bağlanma örüntüleri ve psikolojik iyilik hali arasındaki ilişkilerde duygusal şemalar, duygusal zorlanmaya tolerans ve kişilerarası beklentilerin rolü*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Thompson, J. B. (1989). The theory of structuration. *Social Theory of Modern Societies: Anthony Giddens and His Critics*, D. Held and J. B. Thompson, Cambridge: Cambridge University Press, 56-76.
- Thompson, R.A. (2006). *Cognitive autonomy in adolescence* (Doctoral dissertation). Utah State University, Logan, Utah.
- Toepfer, S.M. (2001). *A multi-method analysis of family systems: Emotional autonomy in young adulthood as related to oral dependency, family intrusiveness, and perceived social support* (Doctoral dissertation). The Ohio State University, Ohio.
- Tolan, Ö., Ç. (2002). *Üniversite öğrencilerinde kaygı belirtileri ve bağlanma biçimleri ile kişilerarası şemalar arasındaki ilişkiler*. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Tung, S. ve Dhillon, R. (2006). Emotional autonomy in relation to family environment: A gender perspective. *Journal of The Indian Academy of Applied Psychology*, 32 (3), 201-212.
- Wilkinson, R.B. (2008). Development and properties of the Adolescent Friendship Attachment Scale. *Journal of Youth Adolescence*, 37:1270-1279
- Yalom, I. D. (1980). *Existential psychotherapy*. New York: Basic Books

- Yavuzer, H. (1996). *Çocuk ve Suç*, Remzi Yayınevi (4.Baskı). İstanbul, ss.134
- Yektaş, Ç. (2013). *Depresyon tanılı kız ergenlerde intihar davranışının doğası ve gelişimsel bağlamı: Kimlik duygusu, ergen-ebeveyn ilişkileri ve duygusal özerklik*. Uzmanlık Tezi. Ege Üniversitesi, Tıp Fakültesi, İzmir.
- Youniss, J., ve Smoller, J. (1985). Adolescent relationships with mothers, fathers and friends. Chicago: University of Chicago Press.
- Zimmer-Gembeck, M.J., Madsen, S.D. ve Hanisch, M. (2011). Connecting the intrapersonal to the interpersonal: Autonomy, voice, parents, and romantic relationships in emerging adulthood. *European Journal Of Developmental Psychology*, 8 (5), 509–525.

EKLER

Ek 1: Kişisel Bilgi Formu

Sınıf : 9 () 10 () 11 () 12 ()

Cinsiyet : Kız () Erkek ()

Yaş :

Okulu :

Ek 2: Duygusal Özerklik Ölçeği

DUYGUSAL ÖZERKLİK ÖLÇEĞİ				
	Bana Hiç Uygun Değil	Uygun Değil	Uygun	Tamamen Uygun
1- Anababam ve ben her konuda anlaşırız.	①	②	③	④
2- Bir problemi kendi başıma çözmeyi denemeden önce anababamdan yardım isterim.	①	②	③	④
3- Anababam ve ben anlaşamasa bile onlar her zaman haklıdır.	①	②	③	④
4- Gençlerin bazı şeyleri anababaları yerine en yakın arkadaşına danışması daha iyidir.	①	②	③	④
5- Yanlış bir şey yaptığımda, ailemin benim için her şeyi yoluna koyacağına güvenirim.	①	②	③	④
6- Benimle ilgili anababamın bilmediği bazı şeyler var.	①	②	③	④
7- Anababam benimle ilgili bilinmesi gereken her şeyi bilir.	①	②	③	④
8- Anababamla aynı görüşlere sahip olmaya çalışırım.	①	②	③	④
9- Arkadaşlarımdan biriyle sorun yaşarsam, ne yapacağıma karar vermeden önce konuyu annem ya da babamla tartışırım.	①	②	③	④
10- Anababam onlarla beraber değilken, neler yaptığımı bilseler şaşırırlardı.	①	②	③	④
11- Anne ya da baba olduğumda çocuklarıma aynen kendi anne-babamın bana davrandığı gibi davranacağım.	①	②	③	④
12- Anne- baba olduğum zaman, kendi anne babamdan farklı olarak yapacağım şeyler var.	①	②	③	④
13- Anababam çok nadir hata yapar.	①	②	③	④
14- Anababamın benim gerçekten kim olduğumu anlamalarını isterdim.	①	②	③	④

Ek 3: Çok Yönlü-Eylemli Kişilik Ölçeği

ÇOK YÖNLÜ-EYLEMLİ KİŞİLİK ÖLÇEĞİ					
	Tamamen Yanlış	Yanlış	Kısmen Doğru Kısmen Yanlış	Doğru	Tamamen Doğru
1. İnsanlar benimle birlikteyken eğlenirler.	①	②	③	④	⑤
2. Yaşıtlarım arasında popülerim	①	②	③	④	⑤
3. İnsanlar genellikle benim görüşlerim doğrultusunda davranırlar.	①	②	③	④	⑤
4. Genellikle coşkulu ve hayat doluymumdur.	①	②	③	④	⑤
5. Hayat benim için her zaman heyecan vericidir.	①	②	③	④	⑤
6. Her bir gün sürekli yeni ve farklıdır.	①	②	③	④	⑤
7. Yaşamım heyecan verici güzel şeylerle geçiyor.	①	②	③	④	⑤
8. Başarı, çok çalışma meselesidir. Şansın başarıda hiçbir etkisi yoktur ya da çok azdır.	①	②	③	④	⑤
9. Plan yaptığımda, planlarımı gerçekleştireceğimden neredeyse kesin eminim.	①	②	③	④	⑤
10. Ne kadar çalıştığım, aldığım notlar arasında doğrudan bir ilişki vardır.	①	②	③	④	⑤
11. Şans ya da kismetin yaşamımda önemli bir rolü olduğuna inanmak benim için imkansızdır.	①	②	③	④	⑤
12. İradem güçlüdür.	①	②	③	④	⑤
13. Birçok insana göre, dikkat dağıtıcı durumlarda dikkatimi daha iyi toplarım.	①	②	③	④	⑤
14. Fiziksel sıkıntılara diğer insanlara göre daha iyi katlanabilirim.	①	②	③	④	⑤
15. Yapmam gereken bir iş olduğunda, dikkatim kolay kolay dağılmaz.	①	②	③	④	⑤

Ek 4: Ergenler İçin Arkadaşa Bağlanma Ölçeği

ERGENLER İÇİN ARKADAŞA BAĞLANMA ÖLÇEĞİ	Hiç Katılmıyorum	Katılmıyorum	Kararsızım	Katılıyorum	Tamamen Katılıyorum
1. Bir başkasının arkadaşımın yerini alması çok zor olurdu.	①	②	③	④	⑤
2. Stresli olduğumda arkadaşımın yanımda olmaması beni rahatsız eder.	①	②	③	④	⑤
3. Arkadaşıma güvenebilirim.	①	②	③	④	⑤
4. Arkadaşım beni anlamadığında öfkelenirim.	①	②	③	④	⑤
5. Arkadaşıma bağlı olmaktan hoşlanmam.	①	②	③	④	⑤
6. Bu arkadaşlık sona ererse üzülürüm.	①	②	③	④	⑤
7. Arkadaşımın sadık olduğunu biliyorum.	①	②	③	④	⑤
8. Her zaman arkadaşıma bağlı kalacağımdan emin değilim.	①	②	③	④	⑤
9. Arkadaşımın daha anlayışlı olmasını isterdim.	①	②	③	④	⑤
10. Arkadaşımın beni üzen şeyleri bilmesine izin veririm.	①	②	③	④	⑤
11. Arkadaşımla çeşitli konularda konuşabilirim.	①	②	③	④	⑤
12. Arkadaşıma çok fazla yakın olmak beni endişelendirir.	①	②	③	④	⑤
13. Zor durumlarla karşılaştığımda arkadaşımdan destek istemem.	①	②	③	④	⑤
14. Arkadaşımla iletişim kuramadığım zaman, ona sinirlenirim.	①	②	③	④	⑤
15. Kendimi arkadaşıma olmak istediğim kadar yakın hissetmiyorum.	①	②	③	④	⑤
16. Ters giden bir şeyler olduğunda arkadaşımı ararım.	①	②	③	④	⑤
17. Arkadaşımın beni sevdiğini biliyorum.	①	②	③	④	⑤
18. Kendimi arkadaşıma yakın hissediyorum.	①	②	③	④	⑤
19. Bu arkadaşlık olmasa, güç durumlarla başa çıkmam çok zor olurdu.	①	②	③	④	⑤
20. Arkadaşlığımızın devam edeceğinden eminim.	①	②	③	④	⑤
21. Arkadaşımla birlikte olduğumuzda, gezintiler daha keyiflidir.	①	②	③	④	⑤
22. Arkadaşımın bana tercih edeceği bir başka arkadaş bulacağından endişe duyarım.	①	②	③	④	⑤
23. Arkadaşıma güvenebileceğimi biliyorum.	①	②	③	④	⑤

Ek 5: Araştırma İzni Onay Yazısı

T.C.
SİVAS VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 92255297-605.01-E.4693436
Konu : Araştırma İzni
(Adem YAZICI)

27.04.2016

VALİLİK MAKAMINA

- İlgi : a) Cumhuriyet Üniversitesi Rektörlüğünün 18/04/2016 Tarih ve 30182376-195-E.00000006047 Sayılı Yazısı.
b) Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 07/03/2012 Tarihli B.08.0.YET.00.20.00.0-3616 Sayılı 2012/13 No'lu Genelgesi.
c) Valilik Makamının 07/04/2016 Tarih ve 92255297-605.99-E.3977476 Sayılı Onayı.

Cumhuriyet Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Anabilim Dalı tebliğ yüksek lisans öğrencisi Adem YAZICI'nın, "Ergenlerde Duygusal Özerklik, Eylemsizlik ve Arkadaşa Bağlanma Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi" konulu araştırma çalışması kapsamında, ilimiz merkez ilçede bulunan ekli listede isimleri belirtilen okulların öğrencilerine yönelik anket çalışması yapmak istemektedir.

İlgi (a) yazı ekindeki anket soruları, Valilik Makamının İlgi (c) Onayı ile oluşturulan Araştırma Değerlendirme Komisyonu tarafından incelenmiş olup anketin, eğitim öğretimin aksatılmaması kaydıyla ilimiz merkez ilçede bulunan ekli listede isimleri belirtilen okulların öğrencilerine uygulanmasında bir sakınca görülmektedir.

Makamlarınızca da uygun bulunduğu takdirde onaylarınıza arz ederim.

Mücahit GÜL
Müdür a.
Şube Müdürü

OLUR
27.04.2016
Mustafa A.TINSOY
Vali a.
Millî Eğitim Müdürü

Güvenli Elektronik İmza
Aşlı İlin Aydın
27.04.2016
LUTU WELDAL
Şef

Mühsin Yazıcıoğlu Bulvarı No:23 SİVAS
Elektronik Ağlığı / sivas.meb.gov.tr
E-posta:ogee58@meb.gov.tr;istatistik58@meb.gov.tr

Bilgi için: LUTU WELDAL - Şef
Tic. Sic. No: 288306/0132
E-posta: ltw@meb.gov.tr

Ek olarak güvenli elektronik imza ile incelenmiştir. <http://evrmls.org.tr> adresinden. Oda No: 3000-3000 8258-7525 Kodu ile tebliğ edilmiştir.

Ek 6: Duygusal Özerklik Ölçeği ve Eylemlilik Ölçeği Kullanım İzinleri

Ölçek hk.

1 mesaj

Metin Deniz <metindeniz19@gmail.com>
Alıcı: admyzc@gmail.com

25 Ocak 2016 11:54

Merhaba yogunluktan kaçırmişim. Ölçek ektedir. kolaylıklar dilerim

--
Metin DENİZ (Ph.D)
Gıme American University
Faculty of Education
Educational Psychology
Gıme/North Cyprus
phone: 90 544 445 77 58

 Duygusal Özerklik Ölçeği.doc
44K

eylemlilik ölçeği

3 ileti

H A <sternum_001@hotmail.com>
Alıcı: Adem YAZICI <admyzc@gmail.com>

5 Şubat 2016 10:20

Hocam merhaba,

Çok özür dilerim cevabım gecikti, bu maili pek kullanmıyorum artık. Size ekte gerekli belgeleri yolluyorum. Makalede hangi maddelerin hangi alt ölçeklere ait olduğu bilgisi var. Çalışmalarınızda kolaylıklar dilerim.

Sevgi ve saygılarımla,

*Assoc. Prof. Dr. Hasan Atak
University of Minnesota
Department of Psychology
Twin-Cities, MN, 55414*

Date: Mon, 25 Jan 2016 13:12:24 +0200
Subject: eylemlilik ölçeği
From: admyzc@gmail.com
To: sternum_001@hotmail.com

Hasan bey merhabalar. Ben Sivas Cumhuriyet Üniversitesi yüksek lisans öğrencisi Adem YAZICI. Danışmanlığımı Yrd.Doç.Dr. Hülya ERCAN'ın yaptığı tez çalışmam için sizin "eylemlilik" ölçeğini kullanmak istiyorum. İzniniz olursa ve ölçeği bana gönderirseniz çok mutlu olurum. İyi çalışmalar

2 eklenti

 DÜZELTİLMİŞ-Cok-Yonlu Eylemli Kisilik Olceginin Turk Kulturune Uyarlanmasi.doc
450K

 ÇOK.docx
15K

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı	Adem YAZICI
Doğum Tarihi	29.05.1981
Doğum Yeri	Sivas
Adresi	Sivas Rehberlik ve Araştırma Merkezi
İş Telefonu	(0346) 2273771
Cep Telefonu	05055842752
E-posta	admyzc@gmail.com
Medeni Durum	Evli
Askerlik Durumu	Tamamlandı

EĞİTİM BİLGİLERİ

1993	Sivas Danışman İlk Okulu
1996	Sivas Mimar Sinan Ortaokulu
1999	Sivas Hacı Mehmet Sabancı Lisesi
2005	Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Bölümü

İŞ TECRÜBELERİ

2005-2007	Gümüşhane YİBO, Psikolojik Danışman
2007-2008	Gümüşhane Ticaret Meslek Lisesi, Psikolojik Danışman
2008-2011	Sivas Yıldızeli Pamukpınar YİBO, Psikolojik Danışman
2011-2017	Sivas Selçuk Anadolu Lisesi, Psikolojik Danışman
2017-	Sivas Rehberlik ve Araştırma Merkezi, Psikolojik Danışman